COMMENTARIUS JOHANNIS HARPPRECHTI, IC. ET...

Johann Harprecht, Giovanni Battista Coccini

COMMENTARIUS
JOHANNIS HARPPRECHTI, IC. ET ANTECESSORIS IN CELEBERRIMA TUbingensi Academia Ordinarij:

IN

TITULUM LIBRI III.

INSTITUTIONUM DIVI IMP. Justiniani XVI. DE VERBORUM OBLIGATIONIBUS: *& Titulos quatuor sequentes.*

ADJECTO DUPLICI INDICE: uno Auctorum, altero rerum memorabilium satis accurato.

TUBINGÆ,

Typis Johannis-Alexandri Cellij,

ANNO 1618.

PERANTIQUA GENERIS NOBI-
litate, pietate insigni, eruditione multiplici,
omnisq́ generis virtute admodum
conspicuis Juvenibus:

DN. BERNOLFFO

à Creilsheim: Viri generosi, strenui ac
splendidissimi: Dn. JOHANNIS PHI-
LIPPI à Creilsheim, in Hornberg, &
Erckenrechtshausen/ S. C. Majest. & Illu-
strissimi Principis Brandenburgici
in Onspach, &c. Consiliarij
intimi, Filio:

ET,

DN. WOLFFGANGO

BERNHARDO à Creilsheim: itidem Viri
generosi & strenuissimi: Dn. ERNESTI *à Creilsheim,*
in Sommersdorff/ Frostockheim/ Rüzlang/ Neu-
hauß/ Thau/etc. *ejusdem Illustriß. Principis Branden-*
burgici Locum-tenentis, & Consiliarij secre-
tißimi, felicis recordationis, Filio:

EQUITIBUS FRANCIS:
Amicis & Fautoribus suis pluri-
mùm amandis, S.

COMMENTARIUM
hunc exilem, DE VERBO-
RUM OBLIGATIONI-

 BUS,

BUS, quem horis maximè ſucciſivis operâ meâ elaboravi, typis exſcriptum, in publicum prodire permitto. Vobis autem, Nobiliſſimi & florentiſſimi Iuvenes, ut primùm animò deſtinavi; ita nunc veſtro inſignitum nomine in manus trado: non ut vobis famam quæreremi; neque quòd nobiliſſimam veſtram & vetuſtiſſimam Familiam præconij mei buccinâ indigere exiſtimarem: ſed ut animum meum, indoli & virtuti veſtræ deditiſſimum, teſtatum facerem. Quarum illa ex vultu relucet, & auguſtæ frontis intuitu, verumque facit Philoſophorum effatum: generoſos animos paria ſibi metari corporum hoſpitia: iſta autem factis

omni-

omnibus adeò promicat, ut adulta jam penè videatur, & dignum Republicâ fructum minitari. Præterquam enim, quòd laudatiſſima Creilsheimiorum progenies fortiſſimis & excellentiſſimis viris ſemper abundavit: etiam Majores veſtros, Proavos, Avos, Patres, homines celebratiſsimos, ac animi dotibus præclariſsimè conſpicuos extitiſſe, virtute ſuâ antiquitatis memoriam ſuperaſſe, & fortitudinis, conſilij, atque prudentiæ toti terrarum orbi impreſſa veſtigia reliquiſſe, innoteſcit. Sed & vosmetipſos morum elegantiâ & gravitate, animi magnitudine, multâ humanite temperatâ, vitæ integritate & variarum virtutum

ſplendore ornatiſsimos, & literarum literatorumq́; Cultores inſignes, non tacitâ opinione, ſed perſpicuâ declaratione univerſa Franconia ſuſpicit. Et profectò habet hæc Natio, unde ſibi gratuletur: & illuſtre hoc literatæ Nobilitatis exemplum, in vobis imitandum, alijs proponat. Etenim ita à primis adoleſcentiæ rudimentis literas & ſapientiæ ſtudia coluiſtis: ut, quicunque à ſummo vividoq́ue ingenio progreſſus expectari poſſint, eos feceritis. Et quamvis varias terrarum oras peregrinatione obieritis: nulla tamen aut politioris literaturæ, aut florentioris Iuriſprudentiæ pars eſt, in qua peregrini ſitis: nullus genius amœnitatis,

quem non penitus poſsideatis. Teſtatur hoc inclyta Noricorum Academia; ubi & Reſpondentium & Opponentium vices magno cum applauſu & fructu ſuſtinuiſtis. Cõmemorant hoc Athenæ Leidenſes; ubi viciſſim diſputando præclarum veſtrum ingenium publicè omnibus approbâſtis. Nec intra has metas ſtetit feliciſſimi veſtri ingenij indoles; melior, inquam, illa, & perniciter anhelans ad virtutis & honoris æternum decus. Namque ubi viam muniit artium iſta laudabilium congeries: etiam Galliam adire placuit, armorum illam & literarum matrem. Hîc cultum morum politiſſimorum capere; hîc elegantiæ & amœnitatis florem delibare

voluiſtis: & hoc quidem ſucceſſu adeò felici, ut Aureliana Academia ſceptrum ſuum, Nationi Germanicæ ſingulari honore præferendum, vobis ſucceſſivè tradiderit. Nihil hoc loco dicam de variarum perluſtratione Provinciarum, de exercitijs, præclaram Nobilitatem decorantibus: quæ ſingula ſingulos faciunt magnos. Vnum hoc dico: ſi ab aurora de die augurium ſumere licet: jure nos quoque ex primitijs veſtris eam à vobis ſperamus lucem, quæ ſplendorem generis, & præſertim Parentum, pietate in Deum, fidelitate in Principes, meritis in Patriam præſtantiſſimorum, non aſſequatur ſolùm, ſed exæquet: non exæquet modò, ſed & ſuperet.

Macti ergo este his animis, florentissimi Iuvenes: & similes vestri usq; esse pergite in virtutis hoc campo, in quo animi vestri heroici indefessâ alacritate excurrere cœperunt; ut famâ rerum præclarè gestarum Orbem Christianum impleatis.

Confirmavit præterea me in hoc proposito affectus vester & summus amor, quem omnibus officijs cumulatissimè declarâstis Filio meo charissimo, IACOBO SCHITZIO, I C. morum ac studiorum vestrorum Ephoro & Moderatori per totum decennium fidelissimo: qui virtutes vestras, & benevolentiam sibi præstitam, apud me subinde deprædicat. Impuden-

pudentis ergo & ingrati animi vitium sit: si quæ Filio evenêre, sibi Parens quoque contigisse non arbitretur.

Accipite igitur hoc levidense munusculum: & in eo animum meum, virtutib⁹ vestris devotum, agnoscite: quem idcirco vobis eo consecratum, ut affectu vestro & comitate, me & filium porrò quoque prosequamini. Valete, Iuvenes Nobilissimi: & Bono publico, cui nati & destinati, vivite & florete. Tubingæ, 23. Iunij, Anno recuperatæ per CHRISTVM salutis M. DC. XVIII.

VV.

studiosissimus,

Johannes Harpprechtus, I.C.

EBIGRAMMA
I.

NOBILI ET CLARISSIMO VIRO:

DOMINO IOHANNI HARPPRECHTO; JURISCONSULTO, ET ANTECESSORI INCLYTÆ ACADEMIÆ

Tubingensis celeberrimo: Domino Adfini, & Fautori suo pl. honorando.

Quàm benè de Juris studijs, HARPPRECHTE, mereris;
Et quàm sit curæ gens studiosa tibi:
Hoc satis ostendit series congesta laborum:
Testatur liber hic, dexteritatis opus.
Perge, velut pergis: tantæ nec contrahe mentis
Vela: tibi statuet nunc Themis alma Cedrum.

Samuel Bansovius, ICtus, & Adsessor supremæ Curiæ VVurtenbergicæ, deproperabat.

JOHAN-

II.

JOANNES HARPPRECHTUS.
TuEs Canens Propria.

SVnt, quos delectat tantùm nova fingere monstra
Verborum, & formas ferre subinde novas;
Quos pudet, assuetis verbis exponere mentis
Sensa; parant Genio verba proterva suo.
Scilicet incautos astutis fallere Verbis
Vt possint, falsis ludere imaginibus.
Sed malè: Verba animi debebant esse fenestra,
Quâ cordis possis nosse petita mei;
Quæque alius Verbo dederit promissa roganti,
Iure ligent hominem, servet ut ille fidem.
Hoc ubi servatur syncerè; publica salva est
Res: privatorum floret ubique Salus.
Hoc ubi negligitur, miscentur & ima supremis:
Nulla Fides dictis, nulla Salus populo est.
Nunc igitur magnam, tu Magne *Harpprechte*, mereris
Laudem, Verborum Vincla docendo probè.
Namque *canens propria*, & falsò simulata reponens
Es tu; Contractus, pactaque firma tenens.
Sic perge ætatem docilem, sic nostra Lycæa
Perge tuis doctis condecorare libris.
Sicque tuum nomen volitabit ad æthera cœli:
Florebitque huius gloria magna Scholæ.

Jodocus Colbius, U.J.D. Professor
Academiæ Tubing.

Cre-

III.

CRedam ego, quòd fixo stipulor *de stipite manet,*
Aut, quod idem, immoto fortean à stipulo.
Si tamen intueor, quantum stipulatio fallat,
Harpprechte, *haüt mirum est, si ambigere incipio,*
Et meditari aliquid, quod nactâ pace fatebor,
Sponte dabit veniam, qui volet esse pius:
Finget & à levibus stipulis cognomina dextrè,
Qui stipulata hominum tàm levia esse videt.
Sit, non sit: tamen hîc rectè facis intendendo,
Ad Fidei culmen quæ sit honesta via.

Cunradus Cellarius, Poëta Nobil.
Natural. Philosoph. Professor.

IV.

SVlpitium Veterum nova gloria, fama novorũ,
Fama vetus, pariter gloria prisca, recens.
Quæ tibi finis erit genij tot fœtibus orbem
Ditare, insigni nominis elogio?
Vsque tibi, usque tibi vires, incanaque membra
Irrequies vegetat pectoris ille vigor.
Ingenium ô felix, ô par industria, fama
Sacra, per æternas pergite clara vias!

Johan-Martinus Rauschc-
rus, P.P.

JOAN-

V.

JOANNES HARPRECHDUS, ICS.
IN DEO SPERAS, HINC CHARUS.

DVm spiras, SPERAS, IN solo nixa DEO spes
Est tua: sperantem linquere Iova nequit.
Hinc non vulgari virtutum stemmate clares:
HINCq; Deo CHARVS, charus es atq; bonis.

Marcus Dolmetschius, Secretar. Wirtemb.

VI.

1. *Joannes Harpprechtus, V. J. Doctor.*
En uni parces Atropos Ductori.
2. *Joannes Harpprechtus, V. J. D.*
In decus Patriæ pronus.

TErgeminæ Parcæ nostræ tria tempora vitæ
Dispensant æquo continuantque modo:
Vna regit præsens tempus, regit una futurum,
Et simul elapsos dirigit una dies.
Hinc quecunq; volunt terreno corpore solvunt,
Omniaque invictâ sub juga lege trahunt.
EN VNI PARCES Legum nunc *ATROPOS* atra
DVCTORI Harpprechto, vivat ut ille diu.
Hoc siquidem vivo, vivit Respublica nostra:
Est etenim *IN PATRIÆ PRONVS* ubiq; *DECVS.*

Johannes-Georgius Cellius, o. e. f.

Me

VII.

ME mea metra ligare jubes, PATER AVREE IVRIS!
Et GordI veluti lora, plicare modos.
VERVM Funiculum Libycis quis poßit arenis
Nectere? quis durâ cote ligare melos?
QVIN, quid opus? solidis TVA Vincta LIGATIO VERBIS;
Quâ tibi Iuridico quoslibet ORBE ligas,
TE firmo, nunquam-rupturo fune ligabit
Ad FAMÆ postes & sacra templa DICES!

L. M. Q. P.

ὡσ ἐμὸσ οἶκ@ ὑπάρχει,

Johannes Falco, Ober-
Jettingensis.

VIII.

IOANNES HARPPRECHTVS.
PANSOPHVS IN RE RECTA.

QVi sapit in pravo, nunquā sapit ille: profectò
Desipit, & veræ nil rationis habet:
Nec Sophus esse potest: fuerit magis Asophus ille:
Virtutis nequeunt nomen habere doli.
Tu quoniam Themidis partes Harpprechte tueris:
Nempè IN RE RECTA PANSOPHUS esse potes.

Ioannes Bachius, P. C.

IOAN-

IX.

IOANNES HARPRECHTTIUS, EN IURIS POTAS NECTAR!

Harprechtti Sophiæ Decus, & Diadema coruscans!
Sedulus Aonias semper-amas Charites.
EN IURIS POTAS NECTAR! *Venerabile Nectar*
Fusiùs ebullit pectoris è gremio.
Hinc tua Fama vago dudum spaciatur in orbe:
Et nomen Clarium docta Tubinga fovet.
Nec manet in terris: sed jam super æthera scandit:
Nubila densa ferit, sidera clara petit.

αὐτοσχεδίως

ἐκ παραχρῆμα

Ioan. Glöggler, Thoningo-
arnobianus.

Com-

Commentarius

IOHANNIS
HARPPRECHTI, JC.
ET ANTECESSORIS
in Acad. Tubingensi
Ordinarii:

IN TITVLVM LIBRI III. JNstitutionum D. Imp. Justiniani XVI. DE VERBORVM OBLIGATIONIBVS: *& quatuor Titulos subsequentes.*

Principium Tituli XVI.

Verbis obligatio contrahitur ex interrogatione & responsione, cùm quid dari fieri ve no-

bis stipulamur: ex qua duæ proficiscuntur actiones, tam condictio certi, si certa sit stipulatio; quàm ex stipulatu, si incerta sit. Quæ hoc nomine inde vtitur, quòd stipulum apud veteres firmum appellabatur, fortè à stipite descendens.

SUMMARIA.

1. *Ratio ordinis sive continuatio huius tituli.*
2. *Stipulatio quibus partibus constet.*
3. *Stipulatio vnde denominetur.*
4. *Quando de re constat, nomen non curatur.*
5. *Stipulatio quomodo definiatur.*
6. *An stipulatio verus ac proprius sit contractus.*
7. *Stipulatio quibus in locis contractus appelletur.*
8. *A proprietate verborum in dubio non recedendum.*
9. *Omnis conventio aut nudum pactum est, aut contractus.*
10. *Monstrum non est homo.*
11. *Definitio cui non competit, eidem nec competit definitum.*
12. *Mens & intellectus l. Labeo. 19. ff. de verb. significat.*

13. Nul-

13. *Nullum simile est idem.*
14. *Qua ratione stipulatio cum alijs contractibus conferatur.*
15. *Consideratio l. stipulationum. 5. § 1. ff. de verb. obligat.*
16. *Ex remotione vnius generis, non inducitur remotio alterius.*
17. *Contractus & facti sunt & juris.*
18. *Quatenus stipulatio nominetur cautio.*
19. *Accessorium non idem est cum principali.*
20. *Stipulatio cur contractus sit nominatus.*
21. *Sententia l. in conventionalibus. 52. ff. de verb. obligat.*
22. *Quæ natura sit contractuum nominatorum, & quæ innominatorum.*
23. *Stipulatio an sit contractus stricti juris: an item juris civilis.*
24. *Num omnes conuentiones sint juris gentium.*
25. *Forma stipulationis in quo consistat.*
26. *Ius civile vnde nomen acceperit.*
27. *Quis mortalium primus vrbes ædificauerit.*
28. *Forma dat essentiam & originem rei.*
29. *Sola verba quatenus stipulationem constituant.*
30. *Stipulationis forma alia generica, alia specifica.*
31. *Verborum solennitas ex stipulatione an sublata.*
32. *Origo omnium legum rogatio censetur.*

33. *Explicatio cap. 6. proverbior. vers. 1.*
34. *Consensus est à jure gentium.*
35. *Expositio l. an inutilis. 8. §. fin. ff. de acceptilat.*
36. *Stipulatio cur inventa.*
37. *Ecquid stipulatio per se solam, sine alterius causæ adminiculo, consistat.*
38. *Sensus l. 2. §. 3. ff. de doli mali, & met. except.*
39. *Inter absentes stipulatio contrahi nequit.*
40. *Ex inutili stipulatione an oriatur utile pactum.*
41. *Acceptilatio inutilis habet utile pactum.*
42. *Differentia inter stipulationem & acceptilationem.*
43. *Liberatio obligatione favorabilior.*
44. *Consideratio l. si quis pro eo. 56. §. 1. ff. de fidejussorib.*
45. *Interpretatio l. ea, quæ. 57. ff. de donat. int. vir. & vxor.*
46. *Declaratio l. non figurâ. 38. ff. de obligat. & actionib.*
47. *Generi per speciem derogatur.*
48. *Sponsalia quomodo fiant.*
49. *Quis ad interrogata congruenter respondisse intelligatur.*
50. *Quatenus continua interrogatio & responsio ad stipulationis substantiam requiratur.*
51. *Actus extraneus quis sit, judicis arbitrio relinquitur.*
52. *In continenti quid fieri dicatur.*

53. Exa-

53. *Examinatur l. si ex duobus. 12. ff. de duob. reis constit.*

54. *Stipulatio omnis vel in dando consistit, vel in faciendo.*

55. *Stipulatio mixta quæ sit.*

56. *Mixtum sub simplicibus continetur.*

57. *Ex stipulatione dandi præcisè aliquis ad dandum obligatur: non item ex stipulatione faciendi.*

58. *In obligatione alternativâ cuius sit electio.*

59. *Ratio diversitatis, cur aliud in faciendi, quàm dandi stipulatione observetur.*

60. *Consideratio l. fideicommissa. 11. §. vlt. ff. de legat. 3.*

61. *Consideratio l. hereditatem. 28. ff. de donationib.*

62. *Expressa hominis provisio facit cessare provisionem legis.*

63. *Hereditatis appellatione quid contineatur.*

64. *Satisfacere creditoribus quid sit.*

65. *Aliud pro alio, invito creditori solvi nequit.*

66. *Inter artifices magna differentia.*

67. *Reus ex delicto suo commodum sentire non debet.*

68. *Quatenus mora alicui nocere queat.*

69. *Quatenus in debitoris arbitrio situm sit, vtrũ & quomodo obligatus esse velit.*

70. *Consideratio l. actionum. 25. in princ. ff. de obligat. & actionib.*

71. *Consideratio l. obligationum. 3. ff. eod.*
72. *Consideratio l. qui restituere. 68. ff. de rei vindicat.*
73. *Malitijs non indulgendum.*
74. *Sententia l sed & hæ personæ. 35. §. vlt. ff. de procuratorib.*
75. *Maritus & vxor cogi possunt simul cohabitare.*
76. *Sententia l. fin. C. de novationi.*
77. *Quatenus ille, qui tradere promisit, ad tradendum teneatur, remißivè.*
78. *An verborum obligatio non tantùm ex stipulatione, sed alijs etiam ex causis proficiscatur.*
79. *Acceptilatio quam obligationem tollat.*
80. *Quatenus inclusio vnius sit exclusio alterius.*
81. *Quæ actiones ex stipulationis obligatione nascantur.*
82. *Certa stipulatio quæ sit.*
83. *Incerta stipulatio quæ dicatur.*
84. *Boni appellatio non est certæ rei significativa.*
85. *Vtrùm is, qui servitutem prædij, vel hereditatem stipulatur, certum; an incertum in stipulationem deducere intelligatur.*
86. *Servitus est jus aliquod.*
87. *Hereditate venditâ, quatenus certa rerum hereditariarum quantitas vendita censeatur.*
88. *Ex incerta stipulatione nascitur actio ex stipulatu: ex stipulatione certâ, datur condictio certi.*
89. *Pœnæ stipulatio, nisi certa sit, non valet.*

90. In-

90. *Intellectus l. prædia. 28. ff. de actionib. empt. l. si pacto. 14. C. de pact. & l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

91. *Actio ex stipulatu, & condictio certi, personalis est, perpetua & in heredes transitoria regulariter.*

ABSOLUTIS OBLIGAtionibus sive contractib⁹, qui re celebrantur: consequens est, ut jam, quomodo verbis contrahatur obligatio, explicetur. Verbis igitur obligatio contrahitur ex interrogatione & responsione, h. e. stipulatione, *hîc & l. 1. §. verbis. 7. ff. de oblig. & action.* Nã ex interrogatione & responsione stipulatio, tanquam suis partib. constat. *l. 1. ff. hoc tit. ibiq. Bart. n.* 13. Stipulatio denominata est à stipulo, quod veteres firmum appellitabant, fortè à stipite, cui firmiter quid alligatur, descendens; auctore Imp. Iustiniano *hîc*, & Iulio Paulo *lib. 5. sent. tit. 7. in princ.* Ubi intermissâ particulâ (*fortè*) audacter, & sine omni hæsitatione asserit; stipulationes ab eo dictas 1 2 3

 esse,

esse, quòd per eas firmitas obligationum constringatur. Quorum sententiæ promptiùs subscribendum censeo, quàm M. Varronis *lib. 4. de lingua Lat. & huius* assectarum, Corasij *lib. 1. Miscellan. jur. civ. c. 25. num.* 8. Mynsingeri *hîc num. ult.* & Oldendorpij *class. 4. act. 28. in princ.* qui stipulationem à stipe (id est, modico ære. *l. ager. 27. ff. de verb. signif.* quod in eam frequentiùs deducitur) nomen accepisse opinantur: quàm item Alciati, *lib. 1. parerg. c. 39.* & Duareni *in partitione methodica tit. de verb. obligat. c. 1. in princ.* qui illam ineptè à Græco verbo στύφω deducunt. Quãvis enim contractus cum stipite vel trunco nihil comune habere videatur: nihilominus tamẽ, sicut truncus est firmus, & stipes munit rem aliam, cui additur; ita etiã stipulatio firmat & munit obligationem aliam, cui subjicitur. Sed & nihil similius esse posset, & ne quidem ovum ovo, quã hæc vocabula: *stipes, stipulum, stipulari, stipulatio.* Quemadmodum bellè expli-

explicant & sentiunt *Cujacius in paratitl. C. de contr. & commit. stip. Schneidewin. hîc n. 14. & Vultejus n. 18. Treutler. disput. 27. th. 1. sub lit. a. vol. 2. Forster. lib. 3. disp. 17. th. 2. Donell. ad l. stipulationum. 5. §. stipulatio autem. num. 2. in fine. ff. hoc tit. & idem lib. 14. Commentar. de jur. civ. cap. 36. pag. 352. ibiq. Hilliger. in suis notatis, ad lit. f. Forcat. Necyomant. dialog. 72. ad fin. Mozzius in tract. de stipulat. in princ. num. 1. cum seq. Höflichius progymnasmat. nomicor. centur. decur. 6. posit. 6. lit. b. & Gæddæus in Comment. de contrah. & commit. stipulat. c. 1. conclus. 1. qui de notatione stipulationis omnium accuratissimè disser-* 4
tat. Enimverò quando de reipsa constat, frustrà de nomine quæritur aut contenditur, *teste Nonio hîc num. 7.* cuius curiosa & subtilis indagatio pertinacibus relinquitur, *quemadmodum ex Tullio monet Accursius ad rubric. ff. soluto matr. & Heigius hîc num. vlt.*

Stipulatio non incommodè defi- 5
nitur contractus, nominatus, stricti juris, jure civili inuentus, verbis ini-

tus, interrogatione præcedente, eamq; responsione congruâ in continenti subsequente: quo respondens interroganti, ad aliquid dandum, vel faciendum, obligatur, *argumēto huius principij, d. l. 1. & l. stipulationum. 5. §. stipulatio. 1. ff. hoc tit. l. 2. §. ult. ff. de reb. credit. d. l. 1. §. verbis. 7. & l. obligamur. 52. in princ. & §. 2. ff. de obligationib. & actionib. Iul. Pac. in Epi-*
6 *tom. jur. disput. 12. th. 26.* Dicitur generis loco, *contractus.* Sed controversiâ non caret: num stipulatio, ex qua verborum obligatio, tanquam effectus ex sua causa, enascitur. *l. 1. §. quod servus. 3. ibi, ut altera stipulatio obligationem pariat. ff. de stipulat. servor.* sit verus ac proprius contractus? Et stipulationem verè & propriè contractum esse, negant *Accurs. ad §. conventionales. in verb. rerum contrahendarum. infr. de divis. stipulat. & in l. 2. ad verb. repellere. vers. nec obstat. C. de jur. emphyteut. Bartol. Alciat. Brechæus & Fornerius ad l. Labeo. 19. ff. de verb. significat. Jason in d. l. stipulationum. 5.*

num.

num. 4: ff. hoc tit. Robert. lib. 2. sentent. jur. c. 12. Hopperus lib. 2. πειθανῶν. in fine. Idq; commune Dd. esse pronunciatum, *post alios*, testatur *Emanuel Soarez in thesaur. recept. sentent. verb. stipulatio, num. 199. & Mozzius in tract. de contractib. in genere. artic. 2. num. 12.* Cæterùm contrariè affirmantis sententiæ veritas relucet *ex §. fin supr. de obligationib.* Ubi Justinianus Imp. speciem contractûs stipulationem, quâ verborum obligatio contrahitur, disertè constituit. Quòd autem de vero ac proprio contractu ibi loquatur; ex eo convincitur, quòd ibidem contractum à quasi sive improprio contractu separat atque distinguit. Idem patet ex hoc principio nostro, *juncto principio tit. infr. de obligat. quæ quasi ex contract. nasc.* Cùm enim hoc loco Imperator de contractu, quo verborum contrahitur obligatio, ex professo tractasset: subjicit *in d. princ. infr. de obligat, quæ q. ex contr. nasc.* hæc verba: *Post genera contractuum enumerata, dispiciamus etiam de ijs obligationibus*

nibus, quæ quidem non propriè nasci ex contractu intelliguntur, &c. Quibus sanè verbis luculenter ostendit, quòd in titulis præcedentibus (ubi etiam egit de stipulatione) de veris proprijsque contractibus disseruerit: in isto verò demum titulo de quasi & improprijs contractibus tractare velit.
7 lit. Accedit, quòd stipulatio non uno in loco expressè contractus appellatur, *veluti in l. 1. §. conventionis. 3. vers. adeò. & in fin. ff. de pact. l. non solùm. 31. ff. de obligat. & act. l. eandem rem. 9. ff. de duobus reis constit. l. 1 C. ut actiones & ab heredib. & contra hered. incip. l. præposteri. 25. C. de testament. l. si donationis. 7. C. de his, quæ vi metusvè caus. gesta sunt. l. 1. §. 1. & l. 2. ff. de novation. l. certi. 9. §. quoniam. 3. ff. de reb. credit. &*
8 *infinitis propè alijs.* Credibile autem vel probabile non est, tot locis Imperatores & Jurisconsultos impropriè & abusivè locutos esse; adeoq; non contractum inter veros cõtractus retulisse: maximè cùm in dubio à propria verbi significatione non sit receden-

cedendum: nisi manifestum fuerit, id voluisse legislatorem, *arg. l. non aliter. 69. in princ. ff. de legat.* 3. Præterea conventionem esse stipulationem, liquidum est *ex d. l.* 1. *§.* 3. *vers. adeò. ff. de pact. l. qui Romæ.* 122. *§. Flavius Hermes.* 2. *vers. an nihilominus. ff. hoc tit.* Omnis verò conventio aut nudum est pactum, aut contractus. *d. l.* 1. *in fin. cum ll. seqq. l. juris gentium.* 7. *ff. de pact.* Atqui stipulatio nudum pa- 9
ctum non est: quoniam in nudo ac solo consensu haud consistit, sed aliquid amplius habet, nempe verborum conceptionem. *d. l.* 7. *§. quod ferè.* 12. *ff. eod. d. l.* 5. *§.* 1. *ff. hoc tit. d. l.* 1. *§. verbis.* 7. *ff. de act. & obligat.* & negociū. *l. inter stipulantem.* 83. *in princ. ibi, negocium contrahitur. ff. hoc tit. l.* 2. *§.* 1. *cum §. seq. & l. in quibuscunq.* 48. *ff. de obligat. & actionib.* Igitur contractus est, & quidem propriè. Nisi enim pro- 10
priè contractus sit, planè non erit contractus: sicuti monstrum, cùm propriè homo non sit, nec homo prorsus est. *l. non sunt liberi.* 14. *ff. de stat.*

ſtat. hom. l. oſtentum. 38. cum ibi notatis. ff. de verbor. ſignificat. Denique huic aſſertioni ſuffragantur *Nicolaus Bellonius lib. 2. ſupputation. juris. cap. 2. num. 1. & 2. Anton. Gubert. lib. 1. quæſtion. jur. c. 8. Donellus ad l. 1. num. 10. & ſeq. ff. de reb. credit. Borcholt. in Commentar. ad tit. ff. de verb. obligat. c. 1. num. 62. & 63. Gœdd. d. Commentar. de contrah. & commit. ſtipulat. c. 1. concluſ. 3. num. 27. cum ſeqq. Hackelman. diſput. illuſtr. 22. th. 2. lit. D. Schroter. diatribar. domeſtic. decad. 7. quæſt. 7. Hœnon. diſputat. 14. ad Inſtit. controverſ. 1. ad lit. a. Walther. lib. 1. miſcellan. c. 23. Forſter. diſput. 17. th. 3. Hunnius lib. 3. variar. reſolut. jur. civ. tract. 4. quæſt. 1. Paulus Berens diſput. 10. ad Inſtit. them. 1. quæſt. 1. Schickhard. diſput. 13. ad Inſtit. th. 1. ad lit. b. aliiq́ue plures, quos laudavimus ſuprà ad d. §. final. tit. de obligationib. num. 14.*

11 Huic opinioni veriſſimę primò non obſtat hoc diſſentientium argumentum: Cui non competit definitio, eidem nec definitum competere poteſt, *arg. l. 1. §. dolum. 2. ff. de dol. mal.*

mal. Contractum autem Labeo *in* 12
d. l. Labeo. 19. ff. de verb. significat. definit ultrò citròq; obligationem, hoc est, conventionem ab utraque parte contrahentium producentem obligationem, & ex obligatione actionē. *l. dedi. 3. §. quinimò. 4. ff. de condict. caus. dat. cum similibus.* Atqui stipulatio talis non est; id est, non parit obligationem διπλεύρην, sed μονοπλεύρην. *d. l. 1. §. verbis. 7. & d. l. obligamur. 52. §. 2. ff. de obligat. & actionib. d. l. 5. §. 1. ff. hoc tit. & hoc principio nostro.* Ergo stipulatio propriè contractus non est. Hoc, *inquam*, argumentum nō obstat. Quia Labeo *in d. l. 19. ff. de verb. signific.* noluit omnem definire contractum: nec ex sua naturâ, atque ex proprietate verbi, vel ex usu juris authorū, contractum definivit: sed voluit tantùm declarare mentem Prætoris Urbani, cujus edictum ipse fuerat interpretatus. Cùm enim hæc verba, *actum, contractum, gestum*, conjunctim in edicto legerētur: ea interpretatus est Labeo ex instituto loquentis: atq; ideo

ideo cùm Prætor verbum *contractus* specialiter, pro eo contractu, qui ex utraq; parte obligationē parit, usurparet; sicq; vocabulū istud ab usitata & generali significatione ad certam speciem restringeret: voluit Labeo, ex mente Prætoris, contractum *ultrò citroq; obligationem* definire. Nec tamen propterea dicendum est: propriè & logicè contractum à Iurisconsulto fuisse definitum: sed potiùs leviter & qualitercunque descriptum, posito per metonymiam effectu pro causa, id est, obligatione pro conventione, unde illa nascitur. *D. Hun. dict. lib. 3. var. resolut. jur. civ. tractat. 2. quæst. 1. vers. nec refragatur, &c. d. tract. 4. quæst. 1. vers. his contraria. &c.*

13 Secundò non obstat hoc argumentum: Nullū simile est idem, *arg. l. quod Nerva. 32. ff. deposit.* Sed *in d. l. stipulationū. 5. in princ. vers. conventionales. ff. hoc tit. & §. conventionales. 3. infr. de divis. stipulat.* æquiparatur stipulatio contractibus: tùm quòd conventione reorum, sive utriusque partis

partis fit & concipitur: tum quòd super quacunque re fieri potest contractus, potest etiam fieri stipulatio. Ergò stipulatio propriè non est idẽ, 14
quod contractus est; hoc est, non est contractus. Non obstat, *inquam*, hoc argumentum. Stipulatio namque cum alijs contractibus confertur & comparatur, non ratione generis, & quatenus contractus est, sed ratione speciei. Quemadmodum enim canem cum catulo, & Mantuam cum Roma rectè comparo: & tamen haud propterea Mantua species civitatis esse negatur, aut catulus ex genere canum eximitur: ita nec ex eo, quòd stipulatio cum alijs contractibus cõparatur, cõsequens est, eã propterea contractum, sive ex contractuum genere non esse: *idq́ latiùs explicat Gœddæus d. Comment. de contrah. & commit. stipulat. cap.* 1. *conclus.* 3. *num.* 41.

Tertiò non obstat *d. l. stipulationum.* 5. *§. stipulatio.* 1. *ff. hoc tit.* ubi stipulatio definitur non contractus, sed verborum conceptio. Atqui verborum conceptio non est species

contractûs: alioquin actionum, ex-
ceptionum, bonorum possessionis,
interdictorum, juramentorum, sen-
tentiarum formulæ, quia verborum
sunt conceptiones, etiam contractus
16 essent, quod est ἀδύνατον. Ergo stipu-
latio non est contractus. Non, *in-
quam*, obstat. Haud etenim ex re-
motione unius generis inducitur re-
motio generis alterius. Non idcirco
aliquid negatur animal esse: quia
homo non sit: quia ratione non uta-
tur: cùm plura sint animalia. Sic et-
jam etsi quædam verborum conce-
ptiones non sunt contractus: non ta-
men sequitur, prorsus nullas esse ex
genere contractuum. Præterea sti-
pulatio, non quatenus verborum
conceptio, sed conventio est, species
contractûs perhibetur. Reliquæ au-
tem formulæ ac conceptiones ver-
borum, quia conventionem non ha-
bent, neque commercij causam: ideo
etiam contractus non sunt, *Gœdd. d.
conclus.* 1. *num.* 42. & *seq.* Adde, quòd
pro diverso respectu, diversaq; con-
side-

ſideratione, quam ſortitur ſtipulatio, diverſam quoque recipiat appellationem. Reſpectu generis ſui ſtipulatio rectè dicitur conventio & contractus: reſpectu verò formæ ſuæ dicitur verborum conceptio. Proinde non ſequitur: ſtipulatio eſt verborum conceptio. Igitur non eſt contractus. *Hunn. d. tract. 4. quæſt. 1. verſ. ad quartum, &c.*

Quartò non obſtat hæc argu- 17
mentatio: Contractus ſunt facti. *l. conſilio. 7. §. ult. ff. de curatorib. furioſo, & alijs extra minor. dand.* At ſtipulatio eſt juris: cùm non à facto interrogandi & reſpondendi; ſed à jure, nempe à firmitate ejus appellitetur, *ut liquidum eſt ex hoc principio noſtro, & Paulo, prædicto lib. 5. recept. ſent. tit. 7.* Contractus igitur non niſi impropriè & abuſivè dicitur. Non obſtat, *inquam*, hæc argumentatio: quoniam contractus nõ tantùm facti ſunt, ſed & juris: cùm obligatio, quæ juris vinculum eſt, ex contractu naſcatur, *initio tit. ſupr. de obligationib.* Deinde

ſtipulatio non ſolùm juris, ſed etiam facti eſt: quia interrogare & reſpondere, in quo forma ſtipulationis eſt poſita, in facto magis, quàm in jure; conſiſtit. *Hunn. modo dictâ quæſt.* 1. *in fine.*

18 Quintò non obſtat *l. ſancimus.* 3. *C. de verbor. & rer. ſignificat.* Ubi ſtipulatio nominatur cautio. At cautionem non eſſe contractum, indubitatum eſt. *Etenim* reſpondetur; quòd etiam pignus dicitur cautio, nimirum à fine & effectu ſuo; quia præſtat ſecuritatem. *§. ult. ſupr. quib. mod. re contrahit. obligat. l.* 1. *§. jubet.* 9. *ff. de collat. bonor.* & tamen pignus contractum verum eſſe, convincitur *ex d. §. ult. ſup. quib. mod. re contrab. obligat. l. contrabitur.* 4. *ff. de pignorib. & hypoth.* Metonymia igitur effecti eſt, quando ſtipulatio vocatur cautio. Siquidem, ut nobis magis cautum ſit, ſtipulatio interponitur: & quia nobis cavet, ideo cautio appellatur. *Gœdd. d. c.* 1. *n.* 47. *Berens d. diſp.* 10. *them.* 1. *quæſt.* 1. *verſ. non tutatur, &c.*

Sextò

Sextò & ultimò non obſtat talis ratiocinatio: Si ſtipulatio eſt acceſſorium contractûs, & pendet ex antecedente aliquo contractu: tunc nõ erit ipſa ſtipulatio contractus: quoniam acceſſorium nunquam idem eſt cum principali, *arg. l. nihil dolo.* 129. §. 1. *& l. cùm principalis.* 178. *ff. de reg. jur.* Atqui verum eſt prius. *l. ſtipulationum.* 5. *in princ. verſ. conventionales. ibi, pendent ex negocio contracto. ff. hoc tit.* Ergo & poſterius: ac proinde ſtipulatio non erit dicenda contractus, ſed acceſſio potiùs contractûs. Talis, *inquam*, ratiocinatio non obſtat. Conſequentia enim meritò negatur: quandoquidem & pignoris contractus, quem verum ac proprium eſſe contractum paulò antè dictum eſt, alijs contractibus firmandis accedit, & ex negocio contracto pendet. Et quamvis acceſſorium à principali ſemper ſit diverſum ſpecie: non tamen ſemper eſt diverſum genere. Taceo, quòd ſtipulatio non ſemper pendeat ex contractu præcedenti,

ſed per ſe etiã, ſine alterius cõtractûs adminiculo, & abſq; ulla antecedẽte obligatione ſubſiſtere queat. *Gœdd. d. Commẽt. c. 5. concl. 2. n. 5. cum ſeqq. Hunn. d. quæſt. 1. verſ. ad ſecundũ reſpondeo, &c.*

20 Dicitur in definitione, *nominatus*. Quia ſtipulatio & formam habet ſpecialem ac propriam, & propriumeleganſque nomen habet. *l. 1. in fine. ff. de pact. Schneidewin. hîc num. 5. Zaſ. ad l. 1. num. 1. ff. hoc tit. Alciat. in rubric. ff. hoc tit. num. 28. Cujac. & alij ad d. l. 1. & l. juris gentium. 7. ff. de pact. hoſq; referens Gœddæus d. Comment. de contrah. & commit. ſtipulat. c. 1. concluſ. 3. num. 53.* Cui non adverſa-

21 tur *l. in conventionalibus. 52. in princ. ff. hoc tit.* Ubi reſponſum eſt, in ſtipulationibus conventionalib⁹ contractui formam dare contrahentes. *Ibi namq;* Juriſconſultus haud de propriâ & internâ, quæ in ipſa interrogationis ac reſponſionis conceptione conſiſtit, ſed de externa & extrinſecus accedente formâ ſtipulationis agit. *Gœdd. d. cap. 1. num. 53. & cap. 4.*

22 *concluſ. 1. num. 1.* Sic quoque non re-

fra

fragatur, quòd hæc natura ſit nominatorum contractuum, ut quamprimùm in eſſe producti fuerint, id eſt, perfecti & cõventione conſtituti; ex ijs actio detur: ex innominatis verò nõ detur, niſi ſecuto implemento; *ut notant Bartol. Bald. & Fortunius Garcias n. 86. ad d. l. juris gentium. 7. ff. de pact.* Atqui ex ſtipulatione ſæpiſſimè agi non poſſit, quamprimùm eſt in eſſe producta; ſed expectandum ſit, ut vel aliquo facto, aut non facto; vel dato, cõmittatur. *§. omnis. 2. cũ ſeqq. & §. ult. infr. hoc tit. noſtro. l. in illa ſtipulatione. 8. cum l. ſeq. & l. cùm ſtipulatus. 113. ff. eod. l. magnam. 12. C. de contrah. & committ. ſtipulat.* Hoc, *inquam*. nõ refragatur: quia veriſimilius videtur, non eam eſſe veram & ſubſtantialẽ differentiam nominatorum & innominatorum contractuum: quòd illi quamprimùm in eſſe producti ſunt, pariant actionem: hi non niſi aliquo facto, vel dato, aut remiſſo ſecuto. Etenim ſi id ita eſſet, neque emptio-venditio, neque locatio-conductio, neque ſocietas, neq; ullus alius con-

ſed per ſe etiã, ſine alterius cõtractûs adminiculo, & abſq; ulla antecedẽte obligatione ſubſiſtere queat. *Gœdd. d. Commẽt. c. 5. concl. 2. n. 5. cum ſeqq. Hunn. d. quæſt. 1. verſ. ad ſecundũ reſpondeo, &c.*

20 Dicitur in definitione, *nominatus.* Quia ſtipulatio & formam habet ſpecialem ac propriam, & propriumelegansque nomen habet. *l. 1. in fine. ff. de pact. Schneidewin. hîc num. 5. Zaſ. ad l. 1. num. 1. ff. hoc tit. Alciat. in rubric. ff. hoc tit. num. 28. Cujac. & alij ad d. l. 1. & l. juris gentium. 7. ff. de pact. hosq́ referens Gœddæus d. Comment. de contrah. & commit. ſtipulat. c. 1. concluſ. 3. num. 53.* Cui non adverſa-

21 tur *l. in conventionalibus. 52. in princ. ff. hoc tit.* Ubi reſponſum eſt, in ſtipulationibus conventionalib⁹ contractui formam dare contrahentes. *Ibi namq;* Juriſconſultus haud de propriâ & internâ, quæ in ipſa interrogationis ac reſponſionis conceptione conſiſtit, ſed de externa & extrinſecus accedente formâ ſtipulationis agit. *Gœdd. d. cap. 1. num. 53. & cap. 4.*

22 *concluſ. 1. num. 1.* Sic quoque non re-

stra

fragatur, quòd hæc natura sit nominatorum contractuum, ut quamprimùm in esse producti fuerint, id est, perfecti & cõventione constituti; ex ijs actio detur: ex innominatis verò nõ detur, nisi secuto implemento; *ut notant Bartol. Bald. & Fortunius Garcias n. 86. ad d. l. juris gentium. 7. ff. de pact.* Atqui ex stipulatione sæpissimè agi non possit, quamprimùm est in esse producta; sed expectandum sit, ut vel aliquo facto, aut non facto; vel dato, cõmittatur. *§. omnis. 2. cũ seqq. & §. ult. infr. hoc tit. nostro. l. in illa stipulatione. 8. cum l. seq. & l. cùm stipulatus. 113. ff. eod. l. magnam. 12. C. de contrah. & committ. stipulat.* Hoc, *inquam.* nõ refragatur: quia verisimilius videtur, non eam esse veram & substantialẽ differentiam nominatorum & innominatorum contractuum: quòd illi quamprimùm in esse producti sunt, pariant actionem: hi non nisi aliquo facto, vel dato, aut remisso secuto. Etenim si id ita esset, neque emptio-venditio, neque locatio-conductio, neque societas, neq; ullus alius con-

tractus conditionem habens, vel ex certo die incipiens, posset nominatus censeri, *per l. obligationum ferè. 44. ff. de obligat. & actionib. l. cedere diem. 213 ff. de verb. significat. Idq; prolixiùs excutit Gœdd. d. c. 1. num. 53. & seqq.*

23 Dicitur præterea, *stricti juris, jure civili inventus.* Stipulationem esse contractum stricti juris, expeditum & notum est *ex l. in actionibus. 5. §. ult. & l. seq. ff. de in lit. jurand. §. actionum. 28. infr. de actionib. ubi Zasius num. 4. & ego num. 62.* Sed an illa sit contractus juris civilis, admodum est controversum? Siquidem illam juris gentium esse, asseverant *Albericus de Rosat. ad l. legitima. 6. ff. de pactis. Ræ̈vard. lib. 4. varior. c. 1. n. 5. Bernhard. Walther. d. l. 1. miscell. c. 11. Forcat. Necyom. dial. 72. n. 1. Chiflet. lib. 1. de jur. fideicom. c. 1. sub finē. Ferret. ad rub. ff. de verb. obligat. num. 4. & alij.* Contrà verò stipulationem juris civilis contractum esse, tenent *Accursius, Bartol. Bald. & Jason ad l. ex hoc jure. 5. ff. de just. & jur. aliiq; complures, quos citavimus ad §. jus autem civile. 1. n. 24. supr. de jur. nat. gent. & civ. Quibus*

jam

jam adijcimus D. Hunnium. lib. 3 var. resolut. jur. civ. tract. 4. quæst. 2. Fomannum disp. 1 th. 21. lit. C. & thesib. seqq. Giphã. in d. rubr. tit. ff. de verb. obligat. num. 16. cum seqq. Olemannum ad disput. 26. Giphanij. num. 7. Matth. Stephan. cent. 3. quæst. 36. D. Collegam Besold. disp. 3. Pand. ad l. 5. thes. 5. Andream Gerhardi decad. 13. quæst. 6. Hilligerum in Donell. enucleat. lib. 14. cap. 36. ad lit. a. Schröterum d. decad. 7. diatrib. domesticar. q. 8. Ungepaur. exercit. Instinian. 16. quæst. 2. & Paulum Berens disput. 10. ad Institut. them. 1. q. 2. Hæcque vera & communiter recepta sententia probatur *per l. ea, quæ civiliter. 53. ff. de acquir. rer. dom. §. de constituta. 9. infr. de actionibus. l. si ita stipulatus. 126. §. Chrysogonus. vers. planè si præcedat. ff. hoc tit. & alia jura, quæ adduximus supr. ad d. §. 1. num. 21. & seqq. de jur. nat. gent. & civ.*

Huic conclusioni non resistit, quòd omnes conventiones, tam nominatæ, quàm innominatæ, sunt juris gentiũ. *l. juris gentium. 7. ff. de pact.* Stipulatio autem est nominata con- 24

ventio. *d. l.* 1. *in fin. ff. eod.* Nam breviter respondetur: quòd argumentum istud laboret imperfectâ partium enumeratione: cùm quædam etiam nominatæ conventiones sint juris civilis; ut stipulatio, *de qua hîc:* item literarum obligatio, & sponsalitia largitas, sive donatio propter nuptias, *de quibus dictum est suprà ad d.* §. 1. *tit. de jur. nat. gent. & civ. num.* 31. *& seq. Eaq; de re videatur Vultejus hîc num.* 6.

25 Sic quoque non obest hoc argumentum: Forma stipulationis cõsistit in verbis, id est, interrogatione & responsione. *l.* 1. *& l. stipulationum.* 5. §. 1. *ff. hoc tit. l.* 1. *& l. omnes.* 10. *C. de contrah. & committ. stipulat. l.* 1. §. *verbis.* 7. *ff. de obligat. & actionib.* At verba, & usus interrogationis responsionisque juris sunt gentium, non civium Romanorum propria. Tum

26 quia nulla gens est, quæ verbis non utatur: tum quia jus civile nomen accepit à civitatibus conditis, cum quibus cœpit, & crevit. §. *singulorum.* 11. *supr.*

11.*supr. de rer.divis. l. omnes populi. 9. ff. de justit. & jur.* Primus autem mor- 27
talium Cain urbes septem ædificavit, *ut testis est Philo Iudæus in libro Biblicar. antiquitat.* Quis verò credat, sine adjumento hominum conditas has fuisse urbes, sicque sine interrogatione, sinéque responsione ad interrogata? cùm quilibet ei opem suã promitteret, & tigna hinc inde ferẽda, coquenda, paranda, dolanda. Sed & Nimrodus Babylona, Urbem amplissimam, paulò post diluvium extruxisse perhibetur. Ergo si forma stipulationis spectetur: ea antiquissima esse deprehenditur. Cujus autem 28
forma juris gentium est, id quoque ipsum est juris gentium: cùm forma esse sive ipsam essentiam & originẽ cuique rei dare dicatur. *l. Julianus. 9. §. sed si quis. in fine. ff. ad exhibend. l. cùm hi. 8. in princ. & §. si prætor. 17. ff. de transactionib.* Hoc, *inquam*, argumentum non obest. Sola namque verba, 29
sive sola interrogatio & responsio per se & absolutè non constituunt stipu-

ſtipulationem, ſed tum demum, ſi animo contrahendi, commerciumque exercendi intercedant. *d. l. juris gentium. 7. §. quod ferè. 12. ff. de pact.* Et ſanè ſi ſola verba, ſi ſola interrogatio & reſponſio ſtipulationem conſtituerent: nullum pactum poſſet per interrogationem & reſponſionem contrahi, & omne negocium, quod verbis tractaretur, ſtipulatio eſſet: cùm contrà ſæpe etiam interrogando reſpondendóque pacta, *d. l. 7. §. 12. ff. eod.* & alij contractus fiant. *l. ſi*
30 *ſtipulor. 35. §. fin. ff. hoc tit.* Itaque rectè diſtinguitur inter formam genericam & ſpecificam: ita ut ſtipulationis forma generica in quavis interrogatione & reſponſione, qualis forcaſſe alijs etiam gentibus cum Romanis fuit communis, conſiſtat: at forma ſtipulationis ſpecifica (quæ propria eſt civium Romanorum) ſit ſolennis interrogatio & reſponſio: ſic ut non ſolùm reſponſio interrogationi congrua, ſed etiam interrogatio atque reſponſio verbis articula-

culatis ore prolata esse debeat: adeò quidem, ut interrogatio præcedat, & mox responsio subsequatur; *quemadmodum infrà suo demonstrabitur loco.* Nec moverit, quòd verborum solēnitas ex stipulatione sublata sit per constitutionem Leonis Imperatoris. *d. l. omnes.* 10. *C. de contrah. & commit. stipulat.* & *infrà ad §.* 1. *hoc tit. audiemus.* Etenim propterea solennitas interrogationis & responsionis haud sublata censetur. *D. Hunn. d. lib.* 3. *tract.* 4. *q.* 2. *vers. ad tertium responsio, &c.* 31

Similiter non obsistit, quòd lex non potuerit esse inventrix stipulationis, cùm per stipulationem prima lex facta sit. *l.* 1. *ff. de legib. §. lex est.* 4. *supr. de jur. nat. gent. & civ:* adeoq; mater filiæ suæ gnata nunquam esse possit: & origo omnium legum rogatio censeatur: eò, quòd interrogaretur populus, an hancce legem ratam haberet? *Nam* non omnis rogatio, & ad eam facta responsio, est stipulatio: nec in ea conceptione simpliciter consistit. *Deinde* quando 32

lex

lex definitur, communis Reipublicæ sponsio, *in d. leg.* 1. *ff. de legib.* & quam populus, senatorio magistratu rogante, jussit vel tulit. *d. §. lex.* 4. *supr. de jur. nat. gent. & civ.* non hoc significatur, quòd sit facta per contractum, quem appellamus stipulationem: sed per suasionem senatoriam vel honorariam, & subsecutum populi jussum. Stipulationem quippe non promissoris jussu, sed sponsione fieri, plusquam manifestum est. *D. Gœdd. prædicto Comment. de contrah. & commit. stipulat. c.* 1. *conclus.* 1. *num.* 29.

33 Cassâ insuper nuce vanius est, quod objicitur *ex cap.* 6. *proverbiorum. vers.* 1. ibi cùm Rex Salomon, *Fili mi,* inquit, *si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animam tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs sermonibus:* inde colligi putatur, stipulationem apud populum quoq; Israëliticum in usu fuisse, adeoque eam civium Romanorum propriam non posse dici. *Etenim* dictum illud Sa-

Salomonis nequaquam de ſponſione, quæ fit ſolenni ſtipulatione; ſed nudâ & ſimplici ſponſione atq; promiſſione accipiendum eſt. Hanc juris gentium eſſe, facilè conceditur: illam verò juris civilis eſſe, meritò ſtatuitur. *Hunn. d. quæſt. 2. in fine.*

Nullius item hili aut pili illud 34
eſt: Stipulatio non fit ſine conſenſu. *d. l. 1. §. penult. ff. de pact. l. in omnibus. 57. ff. de oblig. & act. l. quidquid adſtringendæ. 99. ff. hoc tit.* Conſenſus autem ſine dubio eſt à jure gentium. *l. ex hoc jure. 5. ff. de juſtit. & jur. d. l. 1. & 7. ff. de pact.* Quamvis enim ſtipulatio cauſam habeat à jure gentium: tamen propter formam ipſi à jure civili datam, rectè dicitur eſſe juris civilis: quoniam forma dat eſſe rei, *præallegatâ l. Julianus. 7. §. ſed ſi quis. ff. ad exhibend.* Ideoque ſolo conſenſu non perficitur ſtipulatio: ſed ad eam etjam ſolennitas quædam verborum, quæ ex interrogatione præcedenti, & promiſſione ſubſequente conſtat, requiritur. *d. l. 1. §. verbis. 7. ff. de obligat.*

gat. & act. d. l. 1. ff. hoc tit. Berens d. disp. 10. quæst. 2. vers. quintò adducitur, &c.

35 Denique non refragatur textus *in l. an inutilis. 8. §. fin. ff. de acceptilat.* ubi expressè traditur, acceptilationem esse juris gentium: Atqui nulla est acceptilatio, quæ non fiat per stipulationem: *§. 1. infr. quib. mod. tollit. obligat.* Ergo dicendum videtur: stipulationem etiam esse juris gentiũ: Textus, *inquam*, ille non refragatur. Quia responsio ex illis subsequentibus *dictæ l. 8.* verbis parata est: *hoc jure utimur, ut juris gentium sit acceptilatio.* Quasi dicat Ulpianus I C. acceptilatio non ex sui naturâ; sed ex usu saltem hominum jurisgentium est. Etenim ab initio stipulatio fuit & origine & usu juris civilis inter cives tantùm Romanos, & linguâ Romanâ fieri solita: postea verò tam invaluit usus stipulationis apud omnes gentes, ut usu juris gentium esse cœperit. Credibile tamen est: id maximè factum esse in Orbe Romano, & inter eos,

eos, qui essent Imperij Romani, sive Græci, sive Pœni, sive Galli, &c. *d. l.* 1. §. *ult. ff. hoc tit. Hucq; referenda sunt, quæ latiùs ad dissolutionem istius argumenti explicuimus suprà in d.* §. 1. *tit. de jur. nat. gent. & civ. n.* 26. *& seqq.* Cæterùm plura, quæ nostram infringere videntur sententiam; diligenter confutarunt D. Gœddæus, Vulteius, Hunnius & Berens *locis suprà designatis.*

Porrò ad illud definitionis verbum (*inventus*) notandum est: stipulationem utilitatis gratiâ, & aliarum obligationum firmandarum causa esse adinventam. *l. stipulationum.* 5. *in princ. vers. conventionales. ff. hoc tit. l.* 1. §. *& sciendum.* 4. *ff. de prætor. stipulat. Paul. lib.* 5. *sentent. receptar. tit.* 7. *Mozz. in tractat. de stipulat. tit. quare sit inventa stipulatio. num.* 1. *& seqq. ubi explanatiùs hoc persequitur.* Hinc tamen protinus (*cum Gomezio tom.* 2. *variar. resolut. jur. civ. cap.* 9. *num.* 3. *in fin. & c.* 11. *num.* 3. *Alexandro in l. à Titio.* 108. *ff. hoc tit. Jasone in l. lecta.* 40. *num.* 25. *ff. de reb. credit. Felino in c. si cautio.* 14. 36

de fide inſtrumentor. Loriotto de pact. c. 59. Cujacio ad d. lib. 5. ſent. Pauli tit. 7. in pr. Vulteio hic num. 19. Goveano lib. 1. variar. lection. jur. cap. 34. Weſenbecio in paratit. ff. hoc tit. num. 10. Connano lib. 5. Commentar. jur. civ. cap. 9. num. 7. D. Bocero claſſ. 2. diſp. 15. ſub th. 95. ed. 2. pluribusq; aliis) haud concludendum eſt: ſtipulationem per ſe ſolam nunquam ſubſiſtere.
73 Ad quid enim ſtipulatio prodita, ad quid tam curioſè & ſolicitè tradita eſſet, ſi per ſe ſine alterius contractûs cauſæve adminiculo non conſiſteret? Quid? ſi ſtipulatio per ſe efficax, & firma obligandi cauſa non foret, ſine aliâ: certè nō ex ſtipulatione, ſed ex ſtipulationis illius cauſa ſolvi oporteret, & fruſtrà referretur inter cauſas ſive titulos acquirēdi. Sed hoc poſterius falſum eſt. §. *ult. infr. per quas perſ. nobis oblig. acquir. & hoc prinicip. noſtro. l. jur. gentium. 7. §. quod ferè. 12. ff. de pact. l. 2. §. fin. ff. de reb. cred.* Ergo & illud prius. Quinimò ſi ſtipulatio abſque alterius contractûs ſubſidio non conſtaret: ſequeretur, illam

illam alicui causæ vel conventioni subditam, firmam permanere non posse, eâ corruente. *l. nihil dolo.* 129. *§.* 1. *& l. cùm principalis.* 178. *ff. de reg. jur.* At firmam illam permanere, & ex stipulatu actionem producere, etjamsi causa ista intereat, liquidò constat *ex l.* 3. *ff. de rescind. vendit. l. vindicantem.* 17. *& l. seq. ff. de evictionib. l. si ex precio.* 6. *C. si cert. petat. & similib.* Etsi igitur stipulatio alijs etiam contractibus & pactis frequentissimè accedit. *d. l. stipulationum.* 5. *in princ. vers. conventionales. ff. hoc tit. Paul. d. lib.* 5. *sentent. recept. tit.* 7. non tamen propterea eorum naturam prorsus assumit. Nec oberit huic assertioni *l.* 2. *§.* 38
circa. 3. *ff. de doli mali, & metus except.* ex quo textu Dd. cōmuniter colligunt: stipulationem, ni causa aliqua subsit, non valere, & semper doli mali exceptione propulsari. *Non* etenim hæc est *illius* §. 3. sentētia: propterea quòd inibi Ulpianus non indistinctè ob defectum causæ doli mali exceptiomē

competere asserit: sed ita demum, si errore lapsus sit, qui promisit; nec promissurus fuisset, si causæ falsitatem scivisset: aut si ob certam causam, quæ sequi debebat, promisit, nec secuta est: ut exemplum de stipulatione, quæ spe futuræ numerationis fiebat, *in vers. proinde, &c.* & illa verba: *& si, cùm interponeretur, justam causam habuit, &c.* luculenter ostendunt. Atque ita, *post Castrensem in l. quoties. 29. num. 9. ff. soluto matrim. Fulgosium in l. generaliter. 13. num. 5. & 6. C. de non num. pecun. & Biguer. in rubr. ff. hoc tit. num. 21.* non insulsè docent *Emanuel Soarez in addit. ad Gomezium d. cap. 9. num. 3. ad verba: ut in l. 2. §. circa. ff. de doli except. & in thesauro receptar. sentent. lit. S. num. 201. cum seqq. Arumæus exercit Iustin. 13. th. 2. & Gæddæus in Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap. 3. conclus. 5. num. 70. & seqq. item cap. 5. conclus. 2. num. 5. & sequentibus.*

39 Dicitur in definitione, *verbis initus.* Verbis, scilicet aptis, linguâ figura-

guratis, seu ore prolatis. *l.* 1. *ff. hoc tit.* Unde liquet, inter absentes stipulationem contrahi non posse. *d. l.* 1. *in princ.* & §. 1. *ff. eod. l.* 1. *C. de contrah.* & *commit. stipul.* Imò nec nutu sive scripto vel epistolâ, alijsvé signis, inter præsentes. *d. l.* 1. *in princ.* & §. *si quis ita.* 2. *l. mulier.* 70. *in fine ff. h. t. l.* 1. §. *huic proximus.* 13. & §. *seq. ff. de oblig.* & *act.* in tãtum, ut ex ejusmodi stipulatione nec utile pactum oriatur. *d. l.* 1. §. *si quis ita.* 2. *ibiq́; Cujac. Donellus, Busius,* & *Dd. communiter. ff. hoc tit.* propterea quòd sti- 40
pulationem contrahentes, stipulantium, non paciscentium animum habuerint. *l. juris gentium.* 7. §. *quod ferè.* 12. *ff. de pact. l.* 1. §. *eum, qui.* 4. *ff. de constituta pecun. Borcholt. in Comment. de verb. oblig. c.* 1. *num.* 12. *Rober. disp.* 15. *ad Instit. th.* 2. *Gœdd. d. Comment. de contrah.* & *committ. stipulat. c.* 3. *num.* 197. & *seqq.*

Cui non obstat *d. l. an inutilis.* 8. 41
in princ. ff. de acceptilat. & *l. si unus.* 27. §. *penult. ff. de pact.* ex quibus apparet, quòd inutilis acceptilatio utile

42 pactum habeat. Ast acceptilatio verbis fit, non minùs, quàm stipulatio: *d. l.* 8. §. *acceptum.* 3. *ff. de acceptilat.* Nam respondetur: magnam esse differentiam inter stipulationem & acceptilationem. Stipulatio obligationem parit: acceptilatio liberationem. *l.* 1. *ff. d. tit.* §. *item per acceptilationem. l.* 1. *infr. quibus mod. tollit. obligat.*

43 Jura autem proniora sunt ad liberandum, quàm ad obligandum, si ulla sit occasio. *l. Arrianus.* 47. *ff. de obligat. & act.* Deinde Jurisconsultus in objectis legibus innuit: illud ita esse, si utrinque animo liberandi quolibet modo facta sit acceptilatio. Quòd si is animus utrinque non sit, & vel unus in eo dissentiat, quia nolit aliter liberationem evenire, quàm eo, quo conatus est, modo: secus erit, nec inutilis acceptilatio utile pactũ liberatorium habebit, *ut ex ipsis textibus patescit.*

44 Nihil etiam negocij facescit *l. si quis pro eo.* 56. §. 1. *ff. de fidejussorib.* ex qua evincitur: si pater à filio, vel domi-

dominus à servo stipulatus sit, posse fidejussorem hujus naturalis obligationis cum effectu accipi: adeoq; eã stipulationem, quæ ob jus potestatis patriæ & dominicæ civili jure non consistit, naturalem nihilominus obligationem producere, non eâ vi, quâ stipulatio est, sed quâ pactum in se tacitum habet. *Etenim* cùm pater & dominus intelligant probabiliter nullitatem stipulationis secundùm jus civile: utique creduntur ab initio animo pacti contraxisse, ut omni meliore modo valeat. Dein respectu peculiorum consistit obligatio non indistinctè & ipso jure, sed prætoriâ actione, *ut benè animadvertit Gœddæus d. cap.* 3. *num.* 202. *pag.* 254. *edit.* 2.

Rursus ei, quod dictum est, per scriptum sive epistolam contrahi non posse stipulationem, minimè reclamat *l. ea, quæ.* 57. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* ubi expressus videtur esse textus, quòd stipulatio per literas seu epistolam confici possit. *Ibi namq;* literę sive epistola significat 45

cautionem seu instrumentum, de stipulatione jam antè, & quidem in præsenti, ritè perfectâ, confectum. Id quod relucet ex illis verbis: *cùm petenti mihi à te, domine carissime, adnuerit indulgentia tua, &c.* item ex illis: *quæ summa mihi numerata est.* item illis: *quæ mihi hac die donationis causa dare voluisti.* Quæ sanè verba omnia ad actum præteritũ respiciunt, & stipulationem jam tum solenniter cõtractam præsupponunt. *Nec* ad rem facit verbũ, *spondeo*, quod in fine epistolæ habetur. *Illud* enim nihil aliud arguit; quàm, *me, ut jã tum spopondi, ita spondere adhuc*, testatũ facio hac manu meâ seu instrumento. Et in hanc sententiam, *post Zasium, Jasonem, Bald. Corasium, & Cujac.* inclinant Gœdd. *d. c.* 3. *n.* 194. *Borcholt. d. Comment. de verb. obligat. c.* 1. *n.* 35. & Hunnius *lib.* 3. *var. resolut. jur. civ. tract.* 4. *quæst.* 4.

46 Ulteriùs non obloquitur *l. non figurâ.* 38. *ff. de obligat. & act.* ubi Paulus, *Non figurâ*, inquit, *literarum, sed oratione, quam exprimunt literæ, obligamur:*

mur: quatenus placuit, non minùs valere, quod ſcripturâ, quàm quod vocibus linguâ figuratis ſignificaretur. Quandoquidem lex illa generalis eſt: nec in ſpecie ac nominatim de ſtipulatione loquitur: & hoc ſolummodo innuit, quòd conventiones non minùs inter abſentes per epiſtolam, quàm ore & verbis inter pręſentes, celebrari poſſint. Quod uti veriſſimè dicitur de illis contractibus, qui ad ſui perfectionem & ſubſtantiam non requirunt præſentiam aut verba: ita ad ſtipulationem, cujus eſſentia & forma in verbis, ore prolatis, conſiſtit, 47
extendi minimè debet. Indubitata quippe regula juris eſt: ſemper generi per ſpeciem derogari. *l. in toto jure.* 8. *ff. de reg. jur. Hunn. d. loco.* 48

Hoc ampliùs non obſtat *l. ſufficit.* 4. *ff. de ſponſalib.* in cujus fine Ulpianus docet, inter abſentes ſponſalia fieri poſſe. Sponſalia autem dicta ſunt à ſpondendo: cùm moris fuerit veteribus, ſtipulari, & ſpondere ſibi

uxores futuras. *l. 2. ff. eod. tit.* Nam breviter respondetur: quòd sponsalia duobus conficiantur modis: per stipulationem, & nudo consensu. *d. l. 4. in princ. ff. de sponsalib.* per stipulationem, inter præsentes: nudo consensu, ut per epistolam, aut per nuncium, inter absentes. *l. fin. ff. d. tit. Cujac. in l. 1. ff. hoc tit. Borcholt. d. cap. 1. num. 36. & seqq.*

Adduntur in definitione stipulationis hæc verba: *interrogatione præcedente, eamq; responsione congruâ in continenti subsequente, ex l. 1. §. 1. §. 2. §. 3. §. ult. vers. dummodo congruenter respondeatur. l. inter stipulantem. 83. §. si stipulante. 2. & l. continuus. 137. ff. hoc tit. l. obligamur. 52. §. verbis. 2. ff. de obligat. & act. §. præterea. 5. infr. de inutilib. stipulationib.* Nisi enim interrogatio responsioni insit & congruat, ac vice versa: aut manifestus apparet dissensus, aut vitiatur ac corrumpitur for-
49 ma stipulationis: cùm non sit eadem, sed diversa verborum conceptio. Imò nisi apta sit responsio & consen-

ſentanea interrogationi, ac vice verſa: non poteſt reſponſio videri. Nam ut quis congruenter ad interrogata reſpondiſſe intelligatur, duo ſunt ſpectanda: res, & ſententia. Etenim qui & re & ſententiâ idem reſpondet: is tandem convenienter & congruè reſpondiſſe cenſetur, non qui alterutro tantùm. *d. l.* 1. *§. ſi quis ita.* 2. *§.* 3. *& §. fin. verſ. dummodo, ff. hoc tit. d. §. præterea.* 5. *infr. de inutilib. ſtipulat.* *Idq́ explicatiùs pertractat Anton. Gomez. tom.* 2. *variar. reſolut. jur. civ. cap.* 9. *num.* 4. *& D. Gœddæus d. Comment. de contrah. & committ. ſtipulat. cap.* 4. *concluſione* 3. *numero* 24. *& ſeqq.* Cæterùm illa definitionis verba, *in continenti*, evidenter arguunt: 50
continuam interrogationem & reſponſionem ad ſtipulationis eſſentiam ſive ſubſtantiam requiri. *d. l.* 1. *§.* 1. *ubi Jaſon, Alexand. Alciat. & alij. d. l. continuus.* 137. *in princ. ff. hoc tit.* Id quod non Phyſicorum more à puncto ad punctum, ſed moraliter & di-

& civiliter intelligendum est: ita nimirum, ut momentum aliquod naturæ intercedat. *d. l. continuus.* 137. *in princ. ibiq́; Zasius & Duarenus. ff. eod. Hackelman. illustr. quæst. disp. 22. th. 4. lit. a. Matth. Stephani cent. 3. sub quæst. 38.* Itaque si longius intervallum, quod aut actum conceptionis dividat, aut dissensum arguat; vel peregrinum negocium inter interrogationem & responsionem intervenerit: continua illa verborum conceptio impeditur. *d. l. 1. §. 1. d. l. continuus. 137. vers. cæterùm si post. ff. hoc tit. l. duos. 6. §. ult. vers. modicum tamen intervallum. &c. & l. si ex duobus. 12. in princ. vers. cùm actor. ff. de duob. reis con-*

51 *stituend.* Porrò quódnam sit negociũ peregrinum, vel quis actus extraneus: in facto magis, quàm jure consistit: ac proinde arbitrio judicantis permittitur. *l. 1. §. 3. ff. ad SC. Turpillian. Jacob. Menoch. de arbitr. judic. quæst. in præfat. quem refert Gœddæus d. cap. 4. conclus. 2. num. 22.*

52 An verò is, qui alterâ die, nullo actu

actu extraneo interveniente respondit, in continenti sive continuò respondisse censeatur, discrepantes sunt Interpretum sententiæ? Non enim desunt, qui affirmativè concludunt, *Bernhardus Walther. lib. 2. Miscellan. cap. 21. & Hackelman. d. disp. 22. th. 4. ad lit. G. Castrensem secuti.* At communis, eaque vera (utut & eam oppugnare nitatur Aleiatus *lib. 1. paradox. cap. 3. & in d. l. 1. §. 1. num. 17. & seqq. ff. hoc tit.*) opinio est: id tantùm, quod eodem die fit, in continenti fieri videri: & modicum esse intervallum, si manè interrogem, tu serò; eodem die, non altero, vel tertio, respondeas: dummodo neuter nostrûm ad aliud negocium diverterit; vel neuter ab altero discesserit: aut si discesserit, id tamen fecerit animo mox redeundi, ut expediat ac perficiat negocium. *d. l. 1. §. 1. ibiq; Bartol. Raphaël Comensis, Jason, & cæteri. d. l. continuus. 137. in princ. ibi, quamvis eâdem die spopondisset. ff. hoc tit. d. l. duos. 6. §. ult. & d. l. si ex duobus. 12. in princ. ff. de*

ff. de duob. reis constituend. Eódem confert non parum *§. item verborum.* 11. *circa finem. infr. de inutilib. stipulat.* & *l. penult. in fin. C. de contrah. & commit. stipulat.* ubi Iustinianus constituit: si in instrumento aliquo scriptum sit, *spopondisse*; censeri omnia solenniter & in continenti facta: nisi doceatur, eâ die alterum eo loco non adfuisse: quippe, quòd tum in continenti vel respondisse, vel interrogasse videri non possint. Et his rationibus motus hanc quoq; sententiam amplectitur *D. Gœdd. d. Comment. de contrah. & com. stipul. c.* 4. *concl.* 2. *n.* 15. & 17. *item Paulus Berens disp.* 10. *ad Instit. them.* 1. *quæst.* 4.

Cui non obstat *d. l. si ex duobus.* 12.
53 *ff. de duob. reis constit.* cujus ex principio dissentientes colligunt: quòd posterâ die facta responsio subsistat inter eos, qui ad aliud negocium non discesserunt: adeóque textum istum non modò non confirmare communem opinionem, sed etiam infirmare. *Nam* nequaquam hoc rectè ex isto textu colligitur. Alioquin enim ipsemet

met Venulejus IC. ſibi in eodem de ſtipulatione tractatu contradiceret, nempe *in d. l. continuus.* 137. *in princ. verſ. cæterùm. ff. hoc tit.* ubi Venulejus ideo negat valere ſtipulationem, tãetſi eâdem die reſponſum eſſet: quia contrahentes tranſijſſent ad alia negocia. Ergo (argumento á contrario ſenſu ſumpto) ſi aliud negocium alter eorum non accepiſſet, ſtipulatio eadem die (non item, poſterâ die) celebrata valuiſſet. Præterea *in d. l. ſi ex duob.* 12. *verſ. cùm act.* nõ proponitur pars deciſionis, ſed ratio deciſionis, *in verſ. ac ne oblig.* pręmiſſæ: ac ſi dixiſſet Venulejus: hoc modo non ſolùm non fieri duos reos debendi, ſed nec alterâ die reſpondentem ex ſtipulatione iſta obligari: cùm ne quidem tũ obligat⁹ fuiſſet, ſi, cùm actor aut promiſſor ad aliud negociũ ſe contuliſſet, eoq; peracto, eâdem licèt die, reſpondiſſet: nedũ ſi die poſterâ. Quis enim nõ intelligit, conceptionẽ hanc interrogationis ac reſponſionis in plures actus dividi, ſi hodie liceat

inter-

interrogare, cras verò, vel post biduum respondere? quamvis utrique interim dormitemus, vel cogitabundi coram mutuò nos intueamur? *Ita eleganter hoc explicat Gæddæus d. cap. 4. num. 18. ubi & alijs Adversariorum argumentis abundè satisfacit.*

54 Postremò in stipulationis definitione subijciuntur hæc verba: *ad aliquid dandum, vel faciendum, hoc principio nostro. vers. cùm quid dari fierivè, &c. l. stipulationum. 5. §. 1. ff. hoc tit.* Quibus ex verbis una, eaque præcipua, stipulationum divisio, à materiâ petita, cognoscitur: quæ duplex est, res & factum: res dari dicitur, factum fieri. Ideoque stipulatio scitè ita dividitur: ut omnis consistat vel in dando, vel in faciendo. In dando consistit stipulatio, cùm stipulor, mihi dari centum, vel Stichũ, equum, bovem, librum, &c. In faciendo, cùm stipulor, mihi ædificari insulam, vel domum, &c. De stipulatione in dando agitur infrà *in §. omnis. 2. & seqq.*

usq;

usq; ad §. ult. in quo de ſtipulatione in faciendo tractatur. Et hæc ſtipulationis diviſio proponitur etiam *in l. 2. ubi Donell. Molineus, & reliqui Interpretes. & l. ſtipulationes non dividuntur. 72. ff. hoc tit. l. ſi quis ſub conditione. 8. ff. ſi quis omiſſa cauſ. teſtamenti, &c. & l. ſancimus. 24. C. de nuptijs.* Quamvis autem ſtipulatio quoque mixta, 55
quæ in dando ſimul & faciendo conſiſtit, reperiatur. *l. cùm ſervus. 82. §. 1. ff. de condit. & demonſtrat. l. veteris. 13. C. de contrah. & committ. ſtipulation.* haud tamen propterea diviſio iſthæc imperfecta cenſetur: cùm ſub 56
duobus ſimplicibus expreſſis caſum etiam mixtum comprehendi in confeſſo ſit; ut, *poſt Accurſium & Bartol. à ſe allegatos,* tradit Petrus Nicol. Mozzius *in tractat. de ſtipulat. tit. de diviſ. ſtipulationis. num. 7. & 8. pagina mihi* 248.

Etſi porrò ex ſtipulatione dandi præciſè quiſpiam ad dandum, hoc 57
eſt, dominium transferendum, regulariter obligatur, *l. ubi autem. 75.*

42 pactum habeat. Ast acceptilatio verbis fit, non minùs, quàm stipulatio. *d. l. 8. §. acceptum. 3. ff. de acceptilat.* Nam respondetur: magnam esse differentiam inter stipulationem & acceptilationem. Stipulatio obligationem parit: acceptilatio liberationem. *l. 1. ff. d. tit. §. item per acceptilationem. l. 1. infr. quibus mod. tollit. obligat.*

43 Jura autem proniora sunt ad liberandum, quàm ad obligandum, si ulla sit occasio. *l. Arrianus. 47. ff. de obligat. & act.* Deinde Jurisconsultus in objectis legibus innuit: illud ita esse, si utrinque animo liberandi quolibet modo facta sit acceptilatio. Quòd si is animus utrinque non sit, & vel unus in eo dissentiat, quia nolit aliter liberationem evenire, quàm eo, quo conatus est, modo: secus erit, nec inutilis acceptilatio utile pactũ liberatorium habebit, *ut ex ipsis textibus patescit.*

44 Nihil etiam negocij facescit *l. si quis pro eo. 56. §. 1. ff. de fidejussorib.* ex qua evincitur: si pater à filio, vel domi-

dominus à ſervo ſtipulatus ſit, poſſe fidejuſſorem hujus naturalis obligationis cum effectu accipi: adeoq; eā ſtipulationem, quæ ob jus poteſtatis patriæ & dominicæ civili jure non conſiſtit, naturalem nihilominus obligationem producere, non eâ vi, quâ ſtipulatio eſt, ſed quâ pactum in ſe tacitum habet. *Etenim* cùm pater & dominus intelligant probabiliter nullitatem ſtipulationis ſecundùm jus civile: utique creduntur ab initio animo pacti contraxiſſe, ut omni meliore modo valeat. Dein reſpectu peculiorum conſiſtit obligatio non indiſtinctè & ipſo jure, ſed prætoriâ actione, *ut benè animadvertit Gœddæus d. cap.* 3. *num.* 202. *pag.* 254. *edit.* 2.

Rurſus ei, quod dictum eſt, per ſcriptum ſive epiſtolam contrahi non poſſe ſtipulationem, minimè reclamat *l. ea, quæ.* 57. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* ubi expreſſus videtur eſſe textus, quòd ſtipulatio per literas ſeu epiſtolam confici poſſit. *Ibi namq;* literę ſive epiſtola ſignificat 45

cautionem seu instrumentum, de stipulatione jam antè, & quidem in præsenti, ritè perfectâ, confectum. Id quod relucet ex illis verbis: *cùm petenti mihi à te, domine carissime, adnuerit indulgentia tua, &c.* item ex illis: *quæ summa mihi numerata est.* item illis: *quæ mihi hac die donationis causa dare voluisti.* Quæ sanè verba omnia ad actum præteritũ respiciunt, & stipulationem jam tum solenniter cõtractam præsupponunt. *Nec* ad rem facit verbũ, *spondeo,* quod in fine epistolæ habetur. *Illud* enim nihil aliud arguit; quàm, *me, ut jã tum spopondi, ita spondere adhuc,* testatũ facio hac manu meâ seu instrumento. Et in hanc sententiam, *post Zasium, Jasonem, Bald. Corasium, & Cujac.* inclinant Gœdd. *d. c.* 3. *n.* 194. *Borcholt. d. Comment. de verb. obligat. c.* 1. *n.* 35. & Hunnius *lib.* 3. *var. resolut. jur. civ. tract.* 4. *quæst.* 4.

46 Ulteriùs non obloquitur *l. non figurâ.* 38. *ff. de obligat. & act.* ubi Paulus, *Non figurâ*, inquit, *literarum, sed oratione, quam exprimunt literæ, obligamur:*

mur: quatenus placuit, non minùs valere, quod scripturâ, quàm quod vocibus linguâ figuratis significaretur. Quandoquidem lex illa generalis est: nec in specie ac nominatim de stipulatione loquitur: & hoc solummodo innuit, quòd conventiones non minùs inter absentes per epistolam, quàm ore & verbis inter presentes, celebrari possint. Quod uti verissimè dicitur de illis contractibus, qui ad sui perfectionem & substantiam non requirunt præsentiam aut verba: ita ad stipulationem, cujus essentia & forma in verbis, ore prolatis, consistit, 47
extendi minimè debet. Indubitata quippe regula juris est: semper generi per speciem derogari. *l. in toto jure.* 8. *ff. de reg. jur. Hunn. d. loco.* 48

Hoc ampliùs non obstat *l. sufficit.* 4. *ff. de sponsalib.* in cujus fine Ulpianus docet, inter absentes sponsalia fieri posse. Sponsalia autem dicta sunt à spondendo: cùm moris fuerit veteribus, stipulari, & spondere sibi

uxores futuras. *l. 2. ff. eod. tit.* Nam breviter respondetur: quòd sponsalia duobus conficiantur modis: per stipulationem, & nudo consensu. *d. l. 4. in princ. ff. de sponsalib.* per stipulationem, inter præsentes: nudo consensu, ut per epistolam, aut per nuncium, inter absentes. *l. fin. ff. d. tit. Cujac. in l. 1. ff. hoc tit. Borcholt. d. cap. 1. num. 36. & seqq.*

Adduntur in definitione stipulationis hæc verba: *interrogatione præcedente, eamq́ responsione congruâ in continenti subsequente, ex l. 1. §. 1. §. 2. §. 3. §. ult. vers. dummodo congruenter respondeatur. l. interstipulantem. 83. §. si stipulante. 2. & l. continuus. 137. ff. hoc tit. l. obligamur. 52. §. verbis. 2. ff. de obligat. & act. §. præterea. 5. infr. de inutilib. stipulationib.* Nisi enim interrogatio responsioni insit & congruat, ac vice versa: aut manifestus apparet dissensus, aut vitiatur ac corrumpitur forma stipulationis: cùm non sit eadem,
49 sed diversa verborum conceptio. Imò nisi apta sit responsio & consen-

ſentanea interrogationi, ac vice verſa: non poteſt reſponſio videri. Nam ut quis congruenter ad interrogata reſpondiſſe intelligatur, duo ſunt ſpectanda: res, & ſententia. Etenim qui & re & ſententiâ idem reſpondet: is tandem convenienter & congruè reſpondiſſe cenſetur, non qui alterutro tantùm. *d. l.* 1. *§. ſi quis ita.* 2. *§.* 3. *& §. fin. verſ. dummodo. ff. hoc tit. d. §. præterea.* 5. *infr. de inutilib. ſtipulat.* *Idq́; explicatiùs pertractat Anton. Gomez. tom.* 2. *variar. reſolut. jur. civ. cap.* 9. *num.* 4. *& D. Gœddæus d. Comment. de contrah. & committ. ſtipulat. cap.* 4. *concluſione* 3. *numero* 24. *& ſeqq.* Cæterùm illa definitionis verba, *in continenti*, evidenter arguunt: 50
continuam interrogationem & reſponſionem ad ſtipulationis eſſentiam ſive ſubſtantiam requiri. *d. l.* 1. *§.* 1. *ubi Jaſon, Alexand. Alciat. & alij. d. l. continuus.* 137. *in princ. ff. hoc tit.* Id quod non Phyſicorum more à puncto ad punctum, ſed moraliter & di-

& civiliter intelligendum est: ita nimirum, ut momentum aliquod naturæ intercedat. *d. l. continuus.* 137. *in princ. ibiq. Zasius & Duarenus. ff. eod. Hackelman. illustr. quæst. disp. 22. th. 4. lit. a. Matth. Stephani cent. 3. sub quæst.* 38. Itaque si longius intervallum, quod aut actum conceptionis dividat, aut dissensum arguat; vel peregrinum negocium inter interrogationem & responsionem intervenerit: continua illa verborum conceptio impeditur. *d. l. 1. §. 1. d. l. continuus. 137. vers. cæterùm si post. ff. hoc tit. l. duos. 6. §. ult. vers. modicum tamen intervallum. &c. & l. si ex duobus. 12. in princ. vers. cùm actor. ff. de duob. reis con-*

51 *stituend.* Porrò quódnam sit negociũ peregrinum, vel quis actus extraneus: in facto magis, quàm jure consistit: ac proinde arbitrio judicantis permittitur. *l. 1. §. 3. ff. ad SC. Turpillian. Jacob. Menoch. de arbitr. judic. quæst. in præfat. quem refert Gœddæus d. cap. 4. conclus. 2. num. 22.*

52 An verò is, qui alterâ die, nullo actu

actu extraneo interveniente respondit, in continenti sive continuò respondisse censeatur, discrepantes sunt Interpretum sententiæ? Non enim desunt, qui affirmativè concludunt, *Bernhardus Walther. lib. 2. Miscellan. cap. 21. & Hackelman. d. disp. 22. th. 4. ad lit. G. Castrensem secuti.* At communis, eaque vera (utut & eam oppugnare nitatur Aleiatus *lib. 1. paradox. cap. 3. & in d. l. 1. §. 1. num. 17. & seqq. ff. hoc tit.*) opinio est: id tantùm, quod eodem die fit, in continenti fieri videri: & modicum esse intervallum, si manè interrogem, tu serò, eodem die, non altero, vel tertio, respondeas: dummodo neuter nostrûm ad aliud negocium diverterit, vel neuter ab altero discesserit: aut si discesserit, id tamen fecerit animo mox redeundi, ut expediat ac perficiat negocium. *d. l. 1. §. 1. ibiq. Bartol. Raphaël Comensis, Jason, & cæteri. d. l. continuus. 137. in princ. ibi, quamvis eâdem die spopondisset. ff. hoc tit. d. l. duos. 6. §. ult. & d. l. si ex duobus. 12. in princ. ff. de*

ff. de duob. reis constituend. Eódem confert non parum *§. item verborum.* 11. *circa finem. infr. de inutilib. stipulat.* & *l. penult. in fin. C. de contrah.* & *commit. stipulat.* ubi Iustinianus constituit: si in instrumento aliquo scriptum sit, *spopondisse*; censeri omnia solenniter & in continenti facta: nisi doceatur, eâ die alterum eo loco non adfuisse: quippe, quòd tum in continenti vel respondisse, vel interrogasse videri non possint. Et his rationibus motus hanc quoq; sententiam amplectitur *D. Gœdd. d. Comment. de contrah.* & *com. stipul. c. 4. concl. 2. n. 15.* & *17. item Paulus Berens disp. 10. ad Instit. them. 1. quæst. 4.*

Cui non obstat *d. l. si ex duobus.* 12.
53 *ff. de duob. reis constit.* cujus ex principio dissentientes colligunt: quòd posterâ die facta responsio subsistat inter eos, qui ad aliud negocium non discesserunt: adeóque textum istum non modò non confirmare communem opinionem, sed etiam infirmare. *Nam* nequaquam hoc rectè ex isto textu colligitur. Alioquin enim ipsemet

met Venulejus IC. ſibi in eodem de ſtipulatione tractatu contradiceret, nempe *in d. l. continuus.* 137. *in princ. verſ. cæterùm. ff. hoc tit.* ubi Venulejus ideo negat valere ſtipulationem, tãetſi eâdem die reſponſum eſſet: quia contrahentes tranſiјſſent ad alia negocia. Ergo (argumento á contrario ſenſu ſumpto) ſi aliud negocium alter eorum non accepiſſet, ſtipulatio eadem die (non item, poſterâ die) celebrata valuiſſet. Præterea *in d. l. ſi ex duob.* 12. *verſ. cùm act.* nõ proponitur pars deciſionis, ſed ratio deciſionis, *in verſ. ac ne oblig.* pręmiſſæ: ac ſi dixiſſet Venulejus: hoc modo non ſolùm non fieri duos reos debendi, ſed nec alterâ die reſpondentem ex ſtipulatione iſta obligari: cùm ne quidem tũ obligat⁹ fuiſſet, ſi, cùm actor aut promiſſor ad aliud negociũ ſe contuliſſet, eoq; peracto, eâdem licèt die, reſpondiſſet: nedũ ſi die poſterâ. Quis enim nõ intelligit, conceptionẽ hanc interrogationis ac reſponſionis in plures actus dividi, ſi hodie liceat inter-

usq; ad §. ult. in quo de ſtipulatione in faciendo tractatur. Et hæc ſtipulationis diviſio proponitur etiam *in l. 2. ubi Donell. Molineus, & reliqui Interpretes. & l. ſtipulationes non dividuntur. 72. ff. hoc tit. l. ſi quis ſub conditione. 8. ff. ſi quis omiſſa cauſ. teſtamenti, &c. & l. ſancimus. 24. C. de nuptijs.* Quam- 55
vis autem ſtipulatio quoque mixta, quæ in dando ſimul & faciendo conſiſtit, reperiatur. *l. cùm ſervus. 82. §. 1. ff. de condit. & demonſtrat. l. veteris. 13. C. de contrah. & committ. ſtipulation.* haud tamen propterea diviſio iſt- 56
hæc imperfecta cenſetur: cùm ſub duobus ſimplicibus expreſſis caſum etiam mixtum comprehendi in confeſſo ſit; ut, *poſt Accurſium & Bartol. à ſe allegatos,* tradit Petrus Nicol. Mozzius *in tractat. de ſtipulat. tit. de diviſ. ſtipulationis. num. 7. & 8. pagina mihi* 248.

Etſi porrò ex ſtipulatione dan- 57
di præciſè quiſpiam ad dandum, hoc eſt, dominium transferendum, regulariter obligatur, *l. ubi autem. 75.*

D *§. ult.*

§. *ult. ff. hoc tit. l. si ita.* 25. §. 1. *ff. de contrah. empt. l. non videntur.* 167. *ff. de reg. jur. & ibi Petrus Faber num.* 45. *Jason in d. l. stipulationes non dividuntur.* 72. *nũ.* 22. *& seq. ff. hoc tit.* ex faciendi tamen stipulatione non item: sed is, qui factum promisit, præstatione ejus, quod stipulatoris interest, factum esse, liberatur. Hæcque sententia (quantumvis eam, *post alios*, acriter impugnent Pinelus *ad l.* 1. *part.* 3. *nũ.* 25. *C. de bon. matern.* Coras. *lib.* 2. *miscellan. jur. civ. cap.* 3. Cujacius *ad d. l.* 2. §. *item si in facto. ff. hoc tit.* Clud. *de sequestrat. c.* 5. *num.* 16. *in fine.* Borcholt. *in Comment. de verbor. obligat. c.* 2. *n.* 99 & Bronchorst. *cent.* 2. ἐναντιοφανῶν. *assert.* 89. *edit.* 1.) dilucidè probatur *ex d. l. stipulationes non dividuntur.* 72. *in princ. vers. Celsus tamen. l. si pœnam.* 68. *l. quotiens.* 81. *in princ. l. si insulam.* 84. *l. si quis stipulatus.* 112. §. *fin. & l. si fundum.* 114. *ff. hoc tit. item l. si quis ab alio.* 13. §. *ult. ff. de re judicat. & l.* 1. *in princ. ff. de actionib. empti.* Et quanquam dissentientes ad hos, & similes

tex-

textus respondeant: ipsum quidem reum conveniri posse in id, quod actoris interest: ast in actoris arbitrio esse, utrum velit; factum, an interesse sibi præstari: cùm utrumque sit in stipulatione, interesse & factum: ratio tamen & regula juris
58 istam opinionem planè respuit: siquidem in omni obligatione alternativâ non stipulatoris, non creditoris, non actoris; sed promissoris, sed debitoris, sed rei electio est, utrum præstare velit. *l. plerunq.* 10. *in fin. ff. de jur. dot. l.* 2. *§. Scævola.* 3. *ff. de eo, quod certo loco. l. penult. C. de condict. indebit.* Idque fusiùs, *post alios*, explicant *Duarenus & Donellus ad d. l. stipulationes non dividuntur.* 72. *ff. hoc tit. Gœddæus in Comment. de contrah. & committ. stipulat. cap.* 9. *conclus.* 4. *num.* 30. *cum multis seqq. Schröter. d. decad.* 7. *q.* 9. *Vaud. lib.* 2. *q.* 14. *& novissimè Hunnius lib.* 3. *variar. resolut. jur. civ. tractat.* 4. *quæst.* 13.

Huic sententiæ primò non adversatur, quòd nulla bona diversita- 59

tis ratio afferri possit, cur aliud in faciendi, quàm dandi stipulatione seu obligatione observari debeat. *Optima* namque diversitatis ratio est: quòd, si præcisè ad faciendum homines liberi cogerentur; non parùm inciviliter eorum libertas violari videretur, & quandam servitutis speciẽ pati impellerentur; contrà quám libertas definita est *in §. 1. supr. de jure personar.* Cogi verò homines liberos dare pecuniam, neque servile, neque incivile est: cùm corpori libero hoc non incumbat, sicuti opus manu suâ facere; sed plerunque liberalitatis sit & officij, homine libero digni & laudabilis, *auctore Duareno ad d. l. si quis ab alio.* 13. *in fin. ff. de re judicat.* Sed & differentiæ ratio illa reddi solet: quòd in obligatione dandi, neque expresè, neque tacitè, aliud voluntate & intentione contrahentium inest, quàm solùm id, quod dari debet: nec aliud etiam est in petitione. *l. vinum. 22. ff. de reb. credit. si cert. pet. l. penult. & l. ult. ff. de condict. triticiar.*

l. si

l. si pro fure. 7. §. condictio. 2. & l. si servus. 14. §. bove. 2. & §. seq. ff. de condict. furt. l. 1. ibiq; glos. C. si quis alteri vel sibi sub alterius nomine. &c. At si quid fieri convenit: non solùm juris interpretatione, sed tacitâ etiam contrahentium voluntate inest obligatio ad id, quod interest: quippe factum inest stipulationi expreßsè, in id tantùm, ut si intra legitimum tempus exhibeatur, solutum censeatur illud, quod promissum est, ne stipulatio in id, quod interest fieri, committatur: sin minus, commissa censeatur stipulatio, ut æstimatio facti solvatur: quia hanc potiùs solvere reus elegerit. *d. l. si pœnam. 68. d. l. quotiens. 81. d. l. si insulam. 84. d. l. si fundum. 114. l. si ita quis. 135. §. Seja. 2. in fin. vers. nec mulieris quicquam. & §. ea lege. 3. in fin. ff. hoc tit. d. l. 1. & l. ex empto. 11. §. idem ait. 9. ff. de actionib. empti. Idq; latiùs discutit D. Gœddæus d. c. 9. conclus. 4. num. 50. & tribus seqqq.*

Secundò non adversatur *l. fideicommissa. 11. §. ult ff. de legat. 3.* ubi 60

traditur: heredem, qui jussus erat opus suo sumptu facere; veluti, *curiam ædificare*, vel *ludos publicos facere*; si paratus sit pecuniam Reipublicæ dare, ut ipsa faciat, non esse audiendum: cùm testator per ipsum heredem hoc opus fieri voluerit. Quòd si is, qui alterius, nempe testantis voluntate ad factum obligatus est, tam præcisè ad præstationem facti tenetur: quantò magis is, qui suo se ore proprio ad factū obligavit, hoc præstare cogendus erit, *arg. §. versa vice.* 20. *infr. de inutilib. stipulat. l.* 3. §. *heres.* 3. *ff. commodati.* Lex, *inquam*, illa non adversatur. Quia cùm illic Ulpianus Jurisconsultus fateatur; specialiter à Divo Marco rescriptum esse, ut non liberetur heres offerendo pecuniam, qui opus Republic. facere jussus est: utique simul fatetur, regulam esse in partem contrariam: nec in omni facto debito, etiam ex testamento, ita comparatum esse. Quid enim opus fuisset speciali Divi Marci constitutione, in qua fundamentum deci-

decisionis suæ collocaret Ulpianus, si regula esset, factum præcisè præstandum esse? Deinde heredi vel legatario, ne indigni videantur honore, quo affecti sunt, incumbit in specifica formâ adimplere voluntatem testatoris: cùm nihil magis debeatur hominibus, quàm ut supremæ eorum voluntates, tanquam lex aliqua, postquam jam aliud velle non possunt, exitum sortiantur. *l. 1. C. de sacrosanct. Eccles. Novell. 22. cap. 2.*

Tertiò non adversatur *l. hereditatem. 28. ff. de donationib.* ubi filia, cui 61
pater hereditatem sibi relictam donavit, tenetur legis inductione creditoribus hereditarijs satisfacere: & ad id cogitur per actionem præscriptis verbis. Cogetur ergo multò magis, si ipsamet factum promisisset. Potentior quippe est obligatio ho- 62
minis, expressis verbis ab ipso constituta, quàm tacitè à lege introducta: cùm expressa hominis provisio faciat cessare provisionem legis: non verò contrà. *l. 3. ubi Dd. ff. de reb. cre-*

 dit.

dit. si cert. pet. l. fin. C. de pact. in t. emptor. & vendit. l. unic. §. in primo. 3. & §. seq. C. de caduc. tollend. Eberhard. à Middelburg. in loco legali 27. ab expresso, ad tacitum. n. 20. & seq. Non, *inquam,*
63 lex ista adversatur. Pater enim, qui hereditatem illam sibi delatam, & à se aditam, filiæ donavit; unà cum suo onere & emolumento donasse intelligitur: quia id omne hereditatis appellatione continetur: cùm juris sit nomen, sine dubio etiam damnosam hereditatem significans. *l. nihil est aliud. 24. & l. hereditatis.* 119. *ff. de verb. significat. l. hereditas.* 62. *ff. de reg. jur.* Quin & patris donatoris personam hac in parte filia donataria sustinet: qui & ipse satisfacere, hoc est, solvere, & se obligationibus liberare hereditarijs teneretur. *d. l. nihil est aliud. 24. ff. de verb. signif. l. hedem. 59. & l. omnia ferè. 192. ff. de reg. jur. l. 1. & tot. tit. C. de hereditar. actionib.*
64 Præterea satisfacere creditoribus, non est nudum factum, sed jus continet, & necessitatem solvendi pecuniam

niam habet. *l. liberationis. 47. ff. de verb. significat. l. si se non obtulit. 4. §. ait prætor. 3. ff. de re judicat.* Solvet autem heres pro natura cujusque obligationis. *d. l. liberationis. 47. ff. de verb. sig. §. 1. infr. quibus mod. tollit. obligat. l. prout quidq. 80. ff. de solutionib.* Adhæc satisfactio, si sponte à creditoribus vice solutionis admittatur, pro solutione, atque ita pro pecunia est. *l. satisfactio. 52. ff. de solutionib. d. l. 4. §. 3. ff. de re judicat.* Non igitur sequitur: heres, qui hereditatem adijt, vel cui ille eam cessit donavitque, juris auctoritate tenetur hereditarijs creditoribus satisfacere, hoc est, solvere, & illud præstare, q; defunctus dare facere obligatus fuisset: ergo tenetur etiam præcisè facere, qui factũ ipsemet promisit. *Quia* aut de tali facto, putà satisfactione, hoc exauditur, quod nudum non est, sed pecuniæ præstationem habet: aut quòd eodem modo, quo defunctus, satisfacere teneatur. Atqui defunctus mera facta præcisè præstare non esset co-

gendus, si foret superstes. Ergo nec heres; nec cui heres cessit hereditatem, præcisè cogetur. *l. 2. §. ex his. 2. vers. non enim ex persona. ff. hoc tit.* Et ita illud declarat Gœddæus *d. Comment. de contrah. & committ. stipul. c. 9. conclus. 4. num. 56. cum seqq.* quem sequitur (ejus tamen nomine suppresso) Hunnius *prædicto lib. 3. var. resolut. jur. civ. tract. 4. quæst. 13. pag.* 1009.

65 Quartò non adversatur, quòd illud solum, quod promissum est, præstari debeat, atque in obligatione contineatur. *l. quidquid adstringendæ. 99. ff. hoc tit.* cùm aliud pro alio, invito creditori solvi non possit. *l. 2. §. 1. ff. de reb. credit. si cert. pet.* At stipulatione faciendi factum solum promissum fuit, non item interesse. Proinde factum, & non interesse in obligatione versatur, & præstari debet. Hoc, *inquam*, non adversatur. Quia etsi factum ab initio solum, si verba spectentur, in stipulatione ac promissione versabatur; nec ideo liceat, aliud factum pro alio, invito præstare;

re;

re: tacitè tamen, & sententiâ contrahentium cõtinebatur etiam id, quod intererat, ita ut in conditione stipulationis committendæ esset factum; in commissâ verò solum id, quod interest. *l. ult. ff. si quis in jus vocat. non ierit. d. l. si pœnam. 68. d. l. stipulationes. 72. & d. l. quotiens. 81. ff. hoc tit. cum similib.* Itaque non potest videri hîc aliud peti vel solvi, quàm debetur. *Gœdd. d. cap. 9. num. 58. in fine. latiùs Donell. ad d. l. 72. num. 26. & seqq.*

Quintò non adversatur, quòd multum intersit, factũ à quo alio, an verò ab ipso promissore impleatur: cùm inter artifices longa sit differentia. *l. inter artifices. 31. ff. de solutionib. l. nemo est. 5. ff. de duob. reis constituend.* Ideoque stipulatori facti non intelligetur satisfactum, quando nõ factum ipsum, quod stipulatus erat, sed ejus loco pecunia fuerit soluta, quâ ab alio factum istud sibi fieri curet. Id, *inquam*, non adversatur. Siquidem non est quæstio; utrùm factum, quod promiseras, ipse præstare 66

re

re debeas, nec per alium possis: sed an præcisé tenearis ad faciendum. Versatur itaq; extra propositum hoc argumentum, nec scopum quæstionis attingit, *docente Hunnio d.q.13. vers. ad decimum respondetur, &c. pag.* 1009.

Sextò non adversatur, quòd moram & frustrationem non fa-
67 cientis impunitam esse nõ oporteat: nihilque illa commodi adferre debeat moratori sive reo: ne ex mora & delicto suo commodum aliquod sentiat. *l. in fideicommissi.* 3. *§. fin. ff. de usur. l. itaq.* 12. *§.* 1. *& l. eum, qui.* 14. *§. is autem.* 3. *ff. de furtis.* Atqui in proposito, si promissor facti non teneretur ad faciendum, sed præstatione ejus, quod interest, liberaretur; consequens foret, delictum seu moram promissoris hactenus ei prodesse, ut cùm priùs ad factum præcisè obligatus fuerit, nunc non sit ad faciendum obligatus, sed liberetur præstatione ejus, q. interest. Hoc non
68 adversatur, *inquam*. Quamvis enim mora cuivis nocere debeat: haud tamen

ien ultra id, quod in obligatione
t,nocere poteſt:cùm obligationem
ntùm perpetuet, &ad ea pertineat,
ıæ in obligatione verſantur. Poſt-
ıam autem factum non eſt, quod
eri promiſſum eſt : ex prædictis pa-
t, factum non amplius in obliga-
one eſſe, ſed intereſſe: ac proinde
ıoram à debitore factam efficere
eutiquam poſſe, ut is præcisè ad fa-
endum teneatur. *Hunn. dicto loco.*

Septimò non adverſatur, quòd 69
ı promiſſoris ac debitoris arbitrio
ſe non debet, utrùm & quomodo
bligatus eſſe velit, *arg. l. ſub hac con-
itione.* 8. *ff. de act. & obligat. l. centeſi-
is.* 46. *in fin. & l. à Titio.* 108. §. *ult. ff. hoc
t.* Iam verò, ſi electio daretur reo,
rùm factum; an id, quod intereſt,
ræſtare malit: tum eſſet in ejus ar-
itrio, an deberet, & quomodo de-
eret id, quod promiſit, nempè fa-
um. Non, *inquam,* illud adverſa-
ır. Tum quia conſequentia huic
gumento nulla ineſt: cùm factum
on amplius ſit in obligatione, *ut*
pau-

paulò antè dictum. Tum quia quod traditur, in arbitrio debitoris non oportere situm esse, utrùm & quomodo obligatus esse velit: id verum quidem est, si de initio obligationis, ejusque statu constituendo quæratur. *d. l. à Titio.* 108. *in fin. ff. hoc tit. cum similibus modò adductis.* At prohibitum non est, ejus arbitrio committere tacitè vel expressè, utrum ex ijs, quæ in stipulationem constitutam deducta sunt, solvere malit, nec ne: cùm in alternativis non utrumque simul, sed alteutrum debeatur: ut nec omnes generis promissi species debentur; sed una, vel altera, prout elegerit ille, cui vel lege contractûs, vel juris auctoritate electio data est. *l. plerunque.* 10. *in fin. ff. de jur. dot.* §. *si generaliter.* 22. *supr. de legatis. l. si stipulat.* 76. *l. si quis stipulatus.* 112. *& l. fin. in princ. ff. hoc tit. l. qui hominem.* 34. *in princ. ff. de solutionib. l. penult. C. de condict. indebit. c. in alternativis.* 70. *ubi Dynus & Petrus Peckius. de reg. jur. in* 6. *Idque plenius persequitur Gœdd. d. c.* 9. *n.* 58. *p.* 991. *& seq. edit.* 2. Octa-

Octavò non adversatur *l. actionum. 25. in princ. vers. personam. ff. de obligat. & actionib.* ubi disertè Ulpianus respondit: personali actione nos agere cum eo, qui nobis obligatus est ad faciendum aliquid. Atqui aliunde ad faciendum agi non potest, quàm ex stipulatione faciendi. Ideoq; præcisè ad factum tenetur, qui factum promisit. Lex, *inquam*, ista non adversatur. Quoniam non sequitur: agitur cum eo, qui ad faciendum obligatus est: ergo præcisè ad faciendum agitur: cùm etiam ad interesse agi possit cum eo, qui ad faciendum obligatus fuit. *Deinde* eo tempore, quo actio instituitur, & in judicium deducitur, factum in obligatione & præstatione est: sed postquam lis cōtestata est, desinit factum in obligatione & præstatione esse; & loco ipsi[9] interesse sive pecunia debetur. *d. l. si insulã. 84. & similib. ff. h. t. Hunn. d. q. 13. vers. ad quartum facilis, &c. pag.* 1008. 70

Nonò non adversatur *l. obligationum. 3. ff. de obligat. & actionib.* cujus 71

in

in principio Paulus expressè ait obligationum substantiam non in eo consistere, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram faciat: sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum, vel præstandum. *Licèt* enim faciendi stipulatione quispiam ad factum obligetur: inde tamen non consequitur, quòd etiam ad factum agi possit, ita ut in factum promissor condemnetur. Quatenus præterea quisque ad factum obligetur, & quatenus ad interesse, jam exploratū est. Etenim quòd reverâ ad interesse obligatus sit facti promissor, eo eo manifestum evadit, quòd in stipulationem venire dicitur id, quod interest. *d. l. si quis stipulatus.* 112. §. 1. *ff. hoc tit.* item stipulatione contineri id, quod interest: *d. l. quotiens.* 81 *in princ. ff. eod.* quodque ex faciendi stipulatione promissor in interesse, & non in factum condemnari dicitur. *d. l. si quis ab alio.* 13. *in fine. ff. de re judicat.* At quisque ad id obligatus censetur, quod

quod in ſtipulationem venit, quod ſtipulatione continetur, & in quod ex ſtipulatione condemnatur. *Hunn. loco ſuprà notato.*

Decimò non adverſatur *l. qui* 72
reſtituere. 68. *ff. de rei vindicat.* ubi is, qui rem reſtituere tenetur, præcisè reſtituere cogitur; ſi modò ejus rei reſtituendæ facultatem habeat: ſic ut ſi non reſtituat, ei res manu militari auferatur. Reſtituere autem aliquid, factum denotat *l. prætor ait.* 20. *in princ. & §. ait prætor.* 3. *ff. de operis novi nunciat. l. cùm prætor.* 81. *ff. de verb. ſignificat.* Non, *inquam*, lex illa 68. adverſatur. *Tum* quia in ea agitur de rei vindicatione, quæ in rem eſt, non in perſonam: nec obligationem, ſed jus in re præſupponit. §. 1. *infrà de actionib.* ut ita à noſtræ quæſtionis ſcopo planè aliena exiſtimetur. *Tum* quia magna diverſitatis ratio ſubeſt. Niſi enim per rei vindicationem cogeretur reus omnino & præcisè rem reſtituere: res omnium indigniſſima induceretur: ſiquidem res ſuo

domino auferretur, ut apud prædo-
nem maneret. Atqui malitijs istius-
73 modi minimè indulgendum est. *l. in fundo. 38. ff. de rei vindicat.* Neque verò, cùm Magistratus, aut Judex rem auferet possessori, & domino restituet; periculum est, ne videatur facere, quod ei jure non liceat. Hæc quippe translatio nihil juris in dominum transfert; ut quis dicat, non potuisse id jus ab eo transferri, qui ipse non habuit: sed transfert solùm detentionem, facitq; , ut qui priùs rem non tenebat, nunc teneat. Et tametsi hęc executio in privato vis, & injuria est: in Magistratu tamen, officium suum exequente, jus est; quoniam vim infert jure honoris, & potestatis, quam sustinet. *l. continet. 3. §. 1. ff. de eo, quod met. caus. gest. erit.* Nihil simile reperitur in actionibus in personam, quibus agitur adversus eos, qui nobis obligati sunt. In his namque agitur de re alienâ, id est, eâ, quæ debitoris est, non actoris: alioqui frustrà intenderet actor, sibi dari oportere.

§. sic

§. sic itaq; discretis. 14. *infr. de actionib.* Adde, quòd in proposita quæstione, commissâ stipulatione, non petitur factum, nec id in condemnationem deducitur; sed id, quod interest, dare facere, & petitur & condemnatur. Cæterùm quod attinet ad restitutionem ejus operis, quod adversus nunciationem factum est: non mirum, si Prætor id jubet destrui, idque ipsum exequitur extra ordinem. Nam illud pertinet ad vindicandam auctoritatem & imperium Magistratûs. Constat etenim, quod adversus nunciationem factum est, contra interdictum prætoris factum videri, ut scribit Ulpianus *in d. l. prætor ait.* 20. *§.* 1. *ff. de operis novi nunciat.* & notat Donellus *ad d. l. stipulationes non dividuntur.* 72. *num.* 49. *ff. hoc tit.*

Undecimò non adversatur *l. sed & hæ personæ.* 35. *§. ult. ff. de procurat.* ubi Jurisconsultus profitetur: procuratorē, qui promisit defendere, omnimodo cōpelli judicium accipere, nec sufficere stipulationem cōmitti. *Tum* qa 74

procurator illic nihil promisit. Nos autē hoc loco de faciendi obligationibus agimus. *Tum* quia non cogitur procurator, ne in hac quidem specie, præcisè dominum defendere. Nam pœna non defendentis procuratoris hæc tantùm est, ut ei denegetur actio, *auctore Paulo in l. mutus.* 43. *ff. eod.* ut proinde consequens sit, illum non agendo evitare necessitatem defensionis. *Donell. dicto num.* 49. *pagina*, 178.

Duodecimò non adversatur,
75 quòd maritus & uxor cogi possint simul cohabitare, nec præstando interesse liberentur, *per notata Panormitani in c.* 1. *in ult. notab. ext. de sponsalib.* cùm tamen cohabitare factum sit, ac quidem merum factum, sicuti fossam fodere, insulam ædificare, Romam ire, &c. *Etenim* natura matrimonij suadet, jus & conventio postulant, honestas jubet, publicaq; utilitas dictat & præcipit: ut is, qui stipulatione matrimonium spopondit, præcisè ad illud ineundum & con-

nsummandum compellatur. Ne-
e tale factum est, quod æstimatio-
m recipiat, aut ullo modo in com-
ercium veniat. Quis enim mari-
e obsequium ære honestè vende-
, aut æstimaret? Dispar ergo ra-
cohabitationis est, & cæterorum
torum. *D. Gœddæus prædicto cap. 9.*
m. 63.

Decimotertiò & ultimò non- 76
versatur *l. final. C. de novationib.*
i cautum est, ut nulla hodie nova-
fiat, nisi hoc diserte agatur à con-
hentibus. Iam verò si facti pro-
issor moram faciens, non ad factũ
æcisè, sed ad id, quod interest, tan-
m esset obligatus, & ita obligatio
ndi succederet in vicem obliga-
nis faciendi, citra expressam con-
ntionem, aliqua adhuc hodie no-
tio fieret, de qua nihil nominatim
tum. Quod cùm dictæ l. finali re-
ignet, ne cogitandum quidem est.
on, *inquam*, lex ista adversatur.
uandoquidem commissâ faciendi
pulatione, non fit propriè, sed

quasi novatio. *l. obligationũ ferè. 44. in fine. ff. de obligat. & action.* sicuti etiam per eventum conditionis non novatur id, quod erat in conditione, sed reverâ nunc quid debeatur, ostendit. Atqui *in d. l. fin. C. de novation.* tractatur de veris novationibus, & de ijs actibus, in quibus veteres novationem factam esse, diversimodé interpretabantur. *Gœdd. d. c. 9. num. 69.*

77 Porrò an & quatenus ille, qui tradere promisit, ad tradendum teneatur, cognosci poterit ex ijs, quæ annotavimus *ad principium tit. infr. de empt. & vendit. n. 32. & seqq.*

78 Verborum obligationem ex stipulatione, tanquam effectum ex sua causa, scaturire & enasci tralatitium est, *hoc principio nostro. ibiq́; Dd. l. 1. §. 3. ff. de stipulat. servor.* Sed an verborum obligatio non ex stipulatione tantùm, verùm alijs etiam ex causis proficiscatur & ebulliat, non æquè expeditum est? Et Donellus quidem *in rubr. ff. hoc tit. num. 7. cum seqq. & libr. 14. Commentar. de jur. civ. c. 36.*

pag.

g. 352. *num.* 20. eumq; secuti Forste-
is *lib.* 3. *disp.* 17. *th.* 1. Hœnon. *disp.* 14. *ad*
stitut. controvers. 2. *&* Hunnius *d. lib.*
var. resolut. jur. civ. tract. 4. *q.* 3. autu-
iant: solam stipulationem, eamque
nicam, causam esse verborum obli-
ationis. At contrà Cujacius *ad l.* 1. *ff.*
c tit. Gœddæus *d. Commentar. de*
ntrah. & committ. stipulat. in prolego-
en. num. 10. *cum seqq.* Borcholt. *hîc n.*
Hackelman. *disput. illustr.* 22. *th.* 2.
d lit. C. & Arumæus *exercitat. Iustin.*
. th. 3. contendunt: verborum obli-
ationem ex alijs etiam causis oriri,
r §. sunt & aliæ. & §. seq. lib. 2. *Institut.*
aij. tit. 9. *de obligat.* ex quibus eviden-
er apparet, & ex dictione dotis, (*ut*
mulier, sive sponso uxor futura, sive jam
marito dotem dicat) & jurejurando li-
berti (*si videlicet libertus patrono aut*
onum, aut munus, aut operas se datu-
um esse juraverit) prodire verbo-
um obligationem. Accedit,
uòd Ulpianus disertè dicit: ve-
ius esse, obligationem liberti jure-
irando constitutam, per accepti-

 la-

lationem tolli. *l. & per jusjurandum.*
79 *13. in princ. ff. de acceptilat.* Ast acceptilatio eam tollit obligationem, quæ verbis contracta est. *l. an inutilis. 8. §. 3. ff. eod.* Ergo jurejurando verborum obligatio contrahitur, *argumẽto l. nihil tam naturale. 35. l. omnia, quæ. 110. & l. ferè quibuscunq. 153. ff. de reg. jur.*

Cui assertioni non obstat, quod *hîc & in l. 1. §. verbis. 7. l. obligamur. 52. §. 2. ff. de obligat. & actionib. item l. 2. §. fin. ff. de reb. credit. si cert. pet.* nulla omnino fit mentio dictionis dotis, aut jurisjurandi liberti: sed absolutè & simpliciter traditur: verbis obligationem cõtrahi ex interrogatione & responsione, cùm quid dari fierivè nobis stipulamur. *Nam* ex eo, quòd allegatis modò in locis nulla fiat dictionis dotis, aut jurisjurandi liberti mentio, firmiter concludi nequit: verborum obligationem non nasci ex dictione dotis, aut jurejurando liberti: siquidem Triboniano & cæteris Pandectarum compilatoribus non fuerit propositum, istis in locis de

le omni verborum obligatione tra-
tare, sed tantùm de ea, quæ ex stipu-
atione proficiscitur. *Dein* haud 80
omnis propositio simpliciter facta,
abet vim exclusionis: vel (*ut vulgò*
iunt) non omnis inclusio unius, est
xclusio alterius: nisi illud res sub-
ecta necessariò suadeat, aut de men-
e quid agentium cõstet: alioqui ver-
a tantùm pro re subjecta ita accipi-
ntur, ut rei præsenti quidem inser-
iant, alijs verò minimè quid detra-
ant. *Sed videatur D. Gœdd. in dictis pro-*
gom. num. 21. *& seqq. ubi reliqua dissen-*
ientium argumenta sufficienter & ex-
uisitè refutat.

Annectit tandem hoc loco Ju- 81
tinianus: ex stipulationis obligatio-
e duas actiones nasci: condictio-
em certi, & actionem ex stipulatu.
lla locum habet, cùm certum quid
 stipulationem est deductum. *l. si*
uis certum. 24. *ff. de rebus credit. si cert.*
et. Hæc verò datur, cùm stipulatio
st incerta, sive quando incertum
uid promissum est, *hoc principio no-*

stro. ibiq; Nonius num. 3. Heigius num. 11. Mynsinger. num. 18. & alij Interpp. Petr. Nicol. Mozz. in tract. de stipulat. col. 6. tit. quæ actio oriatur ex stipulat. Rofred. Beneven. in tract. de ordine judic. part. 4. rubr. de act. ex stipul. & rubr. de certi
82 *condict. ex stipulat.* Certum autem est, sive certa est stipulatio, cùm ex ipsa pronunciatione apparet, quid, quale, quantumque sit in stipulatione: verbi gratia: *dabis vini Tubingensis optimi amphoras centum?* vel *dabis aureos decem? dabo*: certa hæc est stipulatio: quia ex ea intelligitur, quid, quale, quantumvè sit in stipulationem deductum. Sic certa est stipulatio, cùm hominem Stichum stipulor: quia etiam hîc apparet, quid, quale, quantumque in stipulationem deductum sit. *l. stipulationum. 74. §. 1. ff. hoc tit.* Sic quoque certa stipulatio est, si quis stipuletur vinum aut oleum, quod est in apotheca, vel triticum, quod est in horreo. *l. ubi autem. 75. §. sed qui vinum. 5. ff. eod.* vel pecuniam, quæ est in arca, aut cista. *l. hæc ven-*

venditio.7. §. hujusmodi. 1. *ff. de contrah. empt.* Quin & certa censetur stipulatio: si stipulatus sim à Titio, quod mihi Sejus debet: vel quod ipse Titius mihi ex testamento debet. *d. l. ubi autem.75. §. qui verò.6. ubi Cujacius. ff. hoc tit. Dn. Collega Bocer. clas.2. disput.* 15. *th.* 108. *edit.* 2. *Borcholt. in Commentar. de verb. obligat. c.* 2. *num.* 217. *& seqq. ubi id pulchrè & dilucidè explanat.* Incerta stipulatio dicitur; cùm non 83
apparet, quid, quale, quantumque sit, in stipulatione. *d. l. ubi autem.* 75. *in princ. ff. hoc tit.* veluti, cùm quis fundum sine propria appellatione, vel hominem generaliter, sine proprio nomine, aut vinum frumentumvè sine qualitate dari sibi stipulatus est. Usque adeò: ut, si quis ita stipulatus sit; *Tritici Africi boni modios centum: vini Campani boni amphoras centum promittis?* incertum videatur stipulari: quia bono melius inveniri potest.
Quæ res efficit, ut boni appellatio 84
non sit certæ rei significativa: cùm id, quod bono melius est, ipsum quo-

quoq; bonum sit. At cùm optimum quisque stipulatur: id stipulari intelligitur, cujus bonitas principalem gradum bonitatis habet. Quo fit, ut ea appellatio certi significativa sit, ut loquitur Ulpianus *in d. l. ubi autem. 75. §. 2. ff. eodem.* Est quoque incerta stipulatio, cùm quis stipulatur fundi certi usumfructum. *d. l. 76. §. fundi certi. 3. ff. d. tit.* tametsi stipulatio ususfructûs pecuniæ, certa perhibeatur. *l. tribus heredibus. 8. ibi, velut certi. ff. de usufruct. ear. rer. quæ usu consum.* Idcirco verò usus fructus pecuniæ, sive legatus sit mihi usus fructus pecuniæ, sive usumfructū pecuniȩ sim stipulatus, certus est: quia proprietas legata, & in stipulationem deducta videtur. *l. si tibi decem. 6. ff. d. tit. Borcholt. d. cap. 2. num. 194. & seqq. ubi Donellum dissentientem abundè refutat.* Est item incerta stipulatio, si quis id, quod ex Arethusa ancillâ natum erit; aut fructus, qui in fundo Tusculano nati erunt, dari sibi stipulatus sit. *d. l. ubi autem. 75. §. illud dubitationem. 4. ff. hoc*

tit.

it. eamque ſtipulationem incertam manere, etiam poſt captos fructus, & poſt editum partum, probabile eſt. *l. ſi ſtipulatus. 4. ff. de uſur. D. Bocer. d. claſſ. 2. diſp. 15. th. 110. lit. b.* Similiter qui illud, aut illud ſtipulatur, veluti decem aut hominem Stichum, nec ſibi electionem conſtituit: incertum in obligationem deducit. *d. l. ubi autem. 75. §. qui illud. 8. ff. hoc tit.* ut & is, qui id, quod in faciendo, vel non faciendo conſiſtit, ſtipulatur: veluti foſſam fodi, domum ædificari, vacuam poſſeſſionem tradi: item, per te non fieri, quo minùs mihi per fundum tuum ire agere liceat: per te non fieri, quo minùs mihi hominem Erotem habere liceat, *ſæpe allegata l. ubi autem. 75. §. qui id, quod. 7. ff. eod. latè Borcholt. d. cap. 2. num. 225. & aliquot ſeqq.* Illud valde controverſum 85
eſt: ſi quis ſervitutem prædij, vel hereditatem ſtipuletur: certumne, an incertum in ſtipulationem deducere intelligatur? Et (quicquid in contrarium adferat Donellus *in d. l. ſtipu-*

pu-

pulationum. 74. *num.* 9. *&* 11. *ff. hoc tit.*) incerti hanc esse stipulationem, non
86 absque ratione statuitur. Etenim servitus est jus aliquod. *§. incorporales.* 2. *& §. ult. supr. de reb. corporal. & incorporal. l.* 1. §. 1. *vers. incorporales. ff. de divis. rer.* Jus autem quale, quantumq; sit, perspici & verè cognosci nequit: cùm tamen illud certum dicatur, q; apparet, quid, quale, quantumque sit. *d. l. stipulationum.* 74. §. 1. *& l. seq. ff.*
87 *hoc tit.* Hereditate item venditâ, certa hereditariarum rerum quantitas vendita non existimatur: nisi de substantia & quantitate hereditatis venditor affirmaverit. *l. qui filijfamilias.* 14. §. 1. *& l. seq. ff. de heredit. vel act. vendit.* Et non esse rem certam ipsam hereditatem, evidenter apparet *ex l. quòd si nulla.* 8. *& tribus seqq. ff. eod. tit.* Atque hanc, de stipulatione servitutis & hereditatis, sententiam fusiùs defendunt *Cujacius in d. l.* 74. *ff. hoc tit. Borcholt. d. Commentar. de verb. obligat. cap.* 2. *num.* 199. *seqq. & part.* 2. *disput.* 4. *de verbor. obligat. proposit.* 15. *& D.*

& D. *Bocerus d. clas. 2. disp. 15. thes.* 113. Tametsi aliter hæc explicare videatur Goeddæus *d. Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap. 6. conclus. 20. num. 230. & seqq.*

Quod porrò hîc traditur: ex incerta stipulatione proficisci tantùm actionem ex stipulatu: ex stipulatione verò certâ concedi tantùm condictionem certi: ei non obstat *l. prædia. 28. ff. de actionib. empt. & l. si pacto. 14. C. de pactis.* in quibus dicitur; eum, qui petit pœnam stipulatione comprehensam, ex stipulatu petere. Pœnæ autem stipulatio certa est: adeò quidem, ut non valeat, nisi certa sit. *§. ult. infr. hoc tit. l. si pœnam. 68. ff. eodem.* Non, *inquam,* hæ leges & similes (*ut l. unic. §. 1. C. de rei uxor. act.*) obstant. Nam intelligendæ sunt non de actione, quæ vocatur ex stipulatu: sed potiùs de causa actionis, ex qua certum, quod in stipulationem deductum est, petitur. Siquidem *stipulatus* verbum stipulatio-

88 89 90

tionem significat. *l. pecuniæ. 9. in prin. ff. de usur.* Atque hac in significatione verbum *stipulatus* in adductis legibus usurpatum ostendit; hanc esse earum sententiam: pœnam stipulatione comprehensam non peti quidem actione ex stipulatu, sed condictione certi; ex causa tamen stipulationis, id est, propter stipulationem, quâ pœna comprehensa est. Et ita ad has leges respondet Donellus *in l. si quis certum. 24. ff. de reb. credit. si cert. pet.* Cæterum utraque

91 prædictarum actionum personalis perhibetur, perpetua, & in heredes transitoria. *l. 2. §. ex his igitur. l. in executione. 85. ff. hoc tit. ibiq; Wesenbec. in paratitl. num. 14. §. sub conditione. 4. vers. ex conditionali. infr. eod. l. veteris. 13. C. de contrah. & committ. stipulat. Oldendorp. class. 4. act. 28.* nisi species promissa, ante moram culpamvé promissoris aut perempta sit, aut in commercio hominum esse desierit. *l. si ex legati. 23. l. si Stichus. 33. l. is, qui alie-*

alienum. 51. l. nemo. 82. §. 1. l. mora. 88. l. si servum. 91. ubi Bartol. Bald. Jason, Alexand. Zasius, Duaren. Donell. Cujac. ff. hoc tit. latissimè Gœdd. d. Comment. de contrah. & committ. stipulat. c. 11. conclus. 4. num. 23. & multis sequentibus.

§. In hac re olim. 1.

In hac re olim talia verba tradita fuerunt: Spondes? spondeo. Promittis? promitto. Fidepromittis? fidepromitto? Fidejubes? fidejubeo. Dabis? dabo. Facies? faciam. *Utrùm autem Latinâ, an Græcâ, vel qualibet aliâ linguâ stipulatio cõcipiatur, nihil interest: scilicet si uterq; stipulantium intellectũ ejus linguæ habeat: nec necesse est, eâdem linguâ utrumque uti;*

F *sed*

sed sufficit, cõgruenter ad interrogata respondere. Quinetiam duo Græci Latinâ linguâ obligationem contrahere possunt. Sed hæc solennia verba olim quidem in usu fuerunt: postea autem Leonina constitutio lata est, quæ solennitate verborum sublatâ, sensum & consonantem intellectum ab utraque parte solùm desiderat, quibuscunque tandem verbis expressum est.

SUMMARIA.

1. *Quibus verborum formulis olim stipulatio conciperetur.*
2. *Quatenus verborum solennitas hodie sublata.*
3. *Mens & sententia l. decreta. 48. ff. de re judicat.*
4. *Conciliatio hujus l. 48. cum l. judices. 12. C. de sentent. & interlocut. om. judic.*
5. *Ratio diversitatis, cur stipulatio quacunq; lingua*

quâ concipi poßit: decreta & ſententiæ judicum non item.

IN hoc §. oſtendit Imperator Juſti- 1
nianus: quæ verba olim in ſtipula-
tione fuerint uſitata: quibus item
verbis hodie eadem confici poſſit.
Et antiquit⁹ quidem ſtipulatio certis
verbis ſic concipiebatur: ut eodem
quis verbo reſpondere cogeretur,
quo eſſet interrogatus: veluti, *Spon-
des? ſpondeo. Promittis? promitto. Fide-
promittis? fidepromitto. Fidejubes? fide-
jubeo. Dabis? dabo. Facies? faciam.*
Quibus verborum formulis negle-
ctis, nihil agebatur, etianſi verbis æ-
quipollentibus contrahentes ute-
rentur: adeò, ut ſi quis ita ſtipulare-
tur, *Polliceris? polliceor*: inutilis eſſet
ſtipulatio. Sed hac verborum ſolen- 2
nitate per Imperatorem Leonem
ſublatâ, *l. omnes.* 10. *C. de contrah. &
committ. ſtipulat.* etiam Juſtiniano
placuit: præter illa ſex ſolennia ver-
ba, alia quoque apta & idonea in
ſtipulationibus uſurpari poſſe: ut

solves? reddes? præstabis? Romam ibis? ædificabis? polliceris? &c. nihilque referre, iisdemne, an diversis verbis, aut quibus linguis stipulationem contrahentes utantur: si modò uterque mentem & consensum alterius, sive per se, sive per verum Interpretem, sanè intelligat. Sed & ne hoc quidem necessarium est, ut uterque eâdem linguâ utatur. Proinde si quis Latinè interrogaverit, respondeatur ei Græcè, vel Hebraicè, vel aliâ quacunque linguâ; dummodò sensus saltem verbis congruat: obligatio constituta est. *l.* 1. §. *ult. ff. hoc tit.*

3 Neque his refragatur *l. decreta.* 48. *ff. de re judicat.* ubi traditur, decreta à Prætoribus Latinè, & sic non Græcè, interponi debere. *Loquitur* enim Jureconsultus *in ea l.* non de stipulatione, ut cuivis patet, sed de Magistratuum decretis, & sententijs Judicum, atque ita de actu, qui juris publici est, non privati. Sententiæ namque per Judices publicè proferuntur. Et interest Reipubl. eo ser-

mo-

mone ſententiam pronunciari, quē omnes intelligere poſſint: qualis fuit ſermo Latinus Romæ vulgaris, & imperitæ multitudini etiam communis. Etenim Judices, quos cognoſcendi & pronunciandi tenet neceſſitas, cùm noverint, omnes ſententiam ferendam intellecturos, eò majori deliberatione habitâ illam concipient: conceptam diligentiùs ponderabunt, & corrigent: correctam accuratiùs in ſcriptum conferent: ſcriptam denique pronunciabunt cautiùs: ne fortè pleriſque, qui interer unt, iniquam tuliſſe ſententiam videantur. Hac igitur de cauſa ſancitum fuit apud Romanos: ut ſententia eâ linguâ, quæ ipſis eſſet familiariſſima, nimirum Latinâ, proferretur. Cæterùm in ſtipulatione, quâ de hîc agimus, longè ſeparata eſt ratio: quia hæc non publici, ſed privati tantùm juris eſt, & conventio ſive actus, qui per privatos expeditur, eorumque arbitrio ſubiicitur: in quo nihil refert, quo quiſque idiomate

utatur: modò alter alterum probè intelligat, *ut suprà dictum.* Nec huic
4 solutioni, *adeoq; dictæ l.* 48. *ff. de re judicat.* contrariatur *l. judices.* 12. *C. de sentent. & interlocutionib. omnium jud.* ubi disertè habetur; judices tam Latinâ, quàm Græcâ linguâ sententias proferre posse. *Nam* si mens potiùs, quàm sonus verborum *dictæ l.* 48. spectetur: eam nequaquam *cum d. l. judices.* 12. *C. de sententiis, &c.* pugnare, sed optimè cum eâdem convenire constabit. Tryphoninus enim J C. *in d. l.* 48. *ff. de re judic.* ait, sententiam Latino tantùm idiomate proferri debere; propter hanc videlicet rationem: quòd eo seculo Græcum idioma non fuit apud Romanos in usu. Quocirca de Latinâ tantùm oratione respondit Jurisconsultus: qui de Græcâ idem haud dubiè responsurus fuisset, si tempore Jurisconsulti etiam apud Romanos lingua Græca viguisset: quemadmodum postea Romanis ea familiaris admodum esse

esse cœpit, cùm sacri Imperii Romani sedes Byzantium translata fuit. Eo igitur tempore rectissimè, & quidem non contra, sed secundùm sententiam & mentem Tryphonini ab Arcadio & Honorio Imperatoribus *in d. l.* 12. *C. de sentent. &c.* rescriptum est, & constitutum: sententiam non Latinis tantùm, sed & Græcis verbis pronunciari posse. Ratio autem diversitatis, cur stipulatio quacunque linguâ concipi possit, decreta & sententiæ Judicum non æquè, hæc est: quia stipulationes & contractus etiam cum extraneis, qui linguam Latinam, aut Græcam non callent, celebrantur & fiunt. At Magistratus & Judices Populi Romani non decebat linguam ignorare Romanam: *sicuti eleganter docet Franciscus Duarenus ad d. l.* 1. *§. ult. ff. hoc tit.* 5

§. Omnis ſtipulatio. 2.

Omnis ſtipulatio aut purè, aut in diem, aut ſub conditione fit. Purè: veluti, quinque aureos dare ſpondes? *Idq́ confeſtim peti poteſt. In diem: cùm adiecto die, quo pecunia ſolvatur, ſtipulatio fit: veluti,* decem aureos primis Calendis Martiis dare ſpondes? *Id autem, quod in diem ſtipulamur, ſtatim quidem debetur: ſed peti priùs, quàm dies venerit, non poteſt. At ne eo quidem ipſo die, in quem ſtipulatio facta eſt, peti poteſt: quia totus is dies arbitrio ſolventis tribui debet. Neque enim certum eſt eo die, in quem pro-*

promissum est, datum non esse, priusquam is prœterierit.

Summaria.

1. *Omnis stipulatio aut purè fit, aut in diem, aut sub conditione.*
2. *Pura in jure quæ dicantur: quæ item pura stipulatio.*
3. *Quatenus in stipulatione pura promissor ad solutionem sit compellendus.*
4. *Creditor non statim cum sacco paratus debitorem adire debet.*
5. *Cedere diem, & venire diem quid significet.*
6. *Stipulatio in diem quæ sit.*
7. *Intellectus l. eum, qui Calendis. 41. §. 1. ff. de verb. obligat.*
8. *Explicata l. in omnibus. 14. ff. de reg. jur.*
9. *Argumentum à contrario sensu quatenus procedat.*
10. *Dies in gratiam debitoris contractui adjectus putatur.*

DIvisio stipulationum talis hic 1
proponitur: Omnis stipulatio
aut purè fit, aut in diem, aut sub conditione. Pura in jure dicuntur, quæ

 nul- 2

nullam adjectionem habent: indeq; pura stipulatio est, quâ quid sine diei aut conditionis adjectione promittitur: veluti, *quinque aureos dare spondes? spondeo.*

3 Etsi autem illud, quod per stipulationem puram est promissum, confestim ex rigore juris peti potest: cùm in eà cesserit & venerit dies, *hoc §. nostro. ibi, idq; confestim peti potest. l. eum, qui Calendis* 41. §. 1. *ff. hoc tit. l. cedere diem.* 213. *in princ. vers. ubi purè. ff. de verbor. significat. l. in omnibus obligationibus.* 14. *ff. de reg. jur.* non tamen statim ad solutionem promissor compellendus est: sed arbitrio judicantis, humanitatis causa, modicum temporis illi debet præfiniri, *arg. §. fin. infr. de inutil. stipulat. l. ratum.* 13. *ff. de solutionib. l.* 1. *ff. de jure*

4 *deliber.* Nec enim importunus creditor statim cum sacco paratus promissorem sive debitorem adire debet. *l. quod dicimus.* 105. *ff. de solutionib. Hænonius disp.* 14. *controvers.* 4. *Andr. Gerhardi decad.* 13. *q.* 10. *Giphan. disp.* 26. *ad Instit. th.* 7. *ibiq; Oleman. in suis not. n.* 12.

12. Cedere porrò diem ſignificat, 5
incipere deberi pecuniam: venire
diem ſignificat, eum diem veniſſe,
quo pecunia peti poſſit. *d. l. cedere.*
213. ff. de verborum ſignific. Stipulatio 6
in diem eſt, quâ aliquid in diem pro-
mittitur: vel, cui dies ſive tempus,
quo pecunia ſolvatur, adiicitur: ve-
luti, *decem aureos primis Calendis Mar-*
tiis dare ſpondes? hoc §. noſtro. verſ. in
diem, &c. Qui decem aurei ſtatim
quidem jam debentur: peti tamen
ante Calendas Martias nequeunt,
l. certi condictio. 9. in princ. verſ. cæte-
rùm. ff. de reb. credit. ſi cert. pet. Cur
ſtatim debeantur decem iſti aurei,
ratio manifeſta eſt: quia dies adiecta
non eò pertinet, ut differat obliga-
tionem, ſed ſolutionem tantùm ſeu
executionem uſque ad eventum
diei. *l. centeſimis. 46. in prin. ff. hoc tit.*
Cur verò ante Calend. Martias peti
nequeant, hæc eſt ratio: quia dies
huius ſtipulationis ceſſit quidem,
ſed nondum venit. *d. l. cedere. 213. ff. de*
verb. ſignificat.

7 Non obstat *d. l. eum, qui Calendis.* 41. §. 1, *vers. verùm dies adjectus. ff. hoc tit.* ubi dicitur, die adjecto pecuniam non statim deberi. *Nam* ambiguitas sive æquivocatio est in verbo *debendi.* Etenim deberi non tantùm id intelligitur, quod statim peti & exigi potest: verùm etiam id, cujus exactio sive solutio differtur. Itaque *in d. l.* 41. illud verbum in priori significatione, adeoque cum pleno effectu accipitur: ut sententia sit, quod in diem promissum est, non ita deberi, ut statim, sicq; ante diem exigi possit: sed potiùs ita, ut ejus petitio sive solutio in eventum diei adjecti prorogetur.

8 Nec quoque obstat *d. l. in omnibus.* 14. *ff. de reg. jur.* ubi scriptum est; in omnibus obligationibus præsenti die pecuniam deberi, in quibus dies non est appositus. *Eâdem* siquidem responsione uti possumus. Ideo enim pecunia in diem promissa *in d. l.* 14. non statim & præsenti die deberi dicitur, quòd statim exigi nequeat: non

non verò, quòd obligatio ante diem contracta non censeatur. Ex hoc etenim §. nostro clarè evincitur: promissorem etiam ante diem reverâ esse obligatum: licèt ante diei eventum ad solutionem compelli non possit. *Deinde respondetur*: quòd argumentum, ex illa l. sumptum, sit à contrario sensu. Quod etsi in jure est 9
fortissimum, frequentissimum & utilissimum. *l. 1. §. hujus rei fortissimum. ff. de offic. ejus, cui mand. est jurisdict.* non tamen procedit, ubicunque vel pravus & absonus inde resultat intellectus, vel aliis legibus adversatur, *ut pluribus demonstrat Nicolaus Everhard. à Midelburgo in locis suis legalibus, loc. à contrar. sens. num. 4. & seqq.* Atqui certum est, istud argumentum refragari huic nostro *§. vers. id autem, quod in diem. &c.* Planè, ne quidem eo ipso die, in quem promissa est, pecunia peti poterit, *hoc §. vers. at ne eo quidem ipso, &c. l. qui hoc anno. 42. & l. eum, qui certarum. 138. in princ. ff. h. t.* Cujus 10
ratio evidens est: quia cùm tempus sive

sive dies contractui adiicitur: in gratiam & utilitatem debitoris seu promissoris adiectus existimatur, *hoc §. in fine. l. stipulatio ista. 38. §. inter incertam. 16. ff. eod. l. cum tempus. 17. ff. de reg. jur. Petr. Nicol. Mozz. in tractat. de stipulat. tit. de stipulatione pura, &c. n. 9. Borcholt. in Comment. de verb. obligat. c. 6. num. 27.*

§. At si ita stipuleris. 3.

At si ita stipuleris; decem aureos annuos, quoad vivam, dare spondes? *& purè facta obligatio intelligitur, & perpetuatur: quia ad tempus non potest deberi: sed heres petendo, pacti exceptione submovebitur.*

SUMMARIA.

1. *Qualis stipulatio sit, promittis decem aureos annuos, quoad vivam.*
2. *Cur pura sit ista annua stipulatio.*

3. Cur eadem stipulatio sit perpetua.
4. Tempus non est modus inducendæ vel tollendæ obligationis.
5. Differentia inter stipulationem annuam, & legatum annuum.
6. Facta sunt personalia.
7. Per stipulationes tam heredibus nostris; quàm nobismetipsis consulere credimur.
8. Contractus legem ex conventione accipiunt.

STipulatus est quidam decem aureos annuos, quoad vixerit: quæritur, an stipulatio hæc purè sit facta, 1
vel in diem? Et ait hîc Imperator: hanc stipulationem, etsi in diem propter tempus sive diem adjectũ videri possit; non esse tamen in diem, sed puram & perpetuam. Cur pura sit
hæc annua stipulatio, ratio illa est: 2
quia ex ea stipulator confestim agere, adeoq; decem initio statim cujuslibet anni petere potest. *l. eum, qui ita. 56. §. qui ita stipulatur. 4. ff. hoc tit.* perinde ut legatarius, post mortem testatoris, annuum legatum sibi relictum. *l. nec semel. 12. §. 1. ff. quando dies legator. vel fideicom. cedat. l. 1. C. eod.* Siquidem temp⁹ hîc non differendæ, sed potiùs

mul-

multiplicandæ solutionis gratiâ, & sæpius reiterandæ purę obligationis causa adiicitur. *l. cùm in annos.* 10. *&*
3 *duab. ll. seqq. ff. d. tit.* Cur verò stipulatio ista sit perpetua, sicque ad heredem transitoria, elegans ratio hîc in textu redditur: *quia scilicet ad tempus deberi non potest.* Ratio rationis: quia obligationes sunt juris, *ut ex definitione obligationis, suprà tit. de obliga-*
4 *tionib. expositâ, apparet.* Ea autem, quæ juris sunt, sui naturâ sunt perpetua, non minus, atque jus ipsum, *notante hîc Rittershusio.* Et hoc est, quod vulgò dicitur: tempus non esse modum inducendæ obligationis, ut nec tollendæ sive finiendæ. *l. obligationum ferè.* 44. *§.* 1. *vers placet. ff. de obl. & act. infr. tit. quib. mod. tollit. obligat. Mynsing.*
5 *hic num.* 3. *Wesenbec. n.* 6. Observandum porrò hac in re est discrimen stipulationis & legati: quòd stipulatio annua sive in annos singulos, est perpetua, & ad heredes transitoria: legatum annuum non itē; sed morte legatarii extinguitur. *l. si Stichum.* 16.

§. 1.

§. 1. *ff. hoc tit.* Ratio hujus diſcriminis duplex videtur: Tum quia ſtipulatio juris eſt, legatum facti. *l. penult. ff. de capite minutis.* Quæ autē juris ſunt; 6
ad heredes tranſeunt: quæ facti, non item: facta quippe perſonalia ſunt. *arg. l. ult. ff. de conditionib. inſtitution.* Tum quia legatum annuum, pro- 7
pter alimenta legatarii factum cēſetur: ac proinde perſonale intelligitur: ſicque ad heredes non transmittitur. *l. 1. in fin. ff. de conſtitut. princip. l. idem in duobus.* 25. *§. 1. ff. de pact. l. non ſolùm.* 8. *§. tale legatum.* 3. *ff. de liberat. legat. l. in omnibus cauſis.* 68. *& l. privilegia.* 196. *ff. de reg. iur.* At per ſtipulationes, tam heredibus noſtris, quàm nobiſmetipſis, conſulere & proſpicere credimur. *l. ſi pactum.* 9. *ff. de probationibus. l. tale pactum.* 40. *§. ult. ff. de pactis.* Cæterùm cùm contra- 8
ctus legem ex conventione accipere dignoſcantur. *l. contractus.* 23. *ff. de reg. jur. & c. contractus.* 85. *eod. tit. in 6.* hic autem inter ſtipulantem & promittentem non id tantùm actum ſit,

& conventum, ut decem annua darentur: sed simul etiam hoc placuerit, ut decem annua darentur, quoad viveret stipulator. Idcirco ex eo pacto conventio ista jus accipiet: & per consequens stipulatoris heres, decem annua petens, exceptione sive pacti, *sc. quoad vivam*; sive doli mali removebitur, *hoc §. in fine. & d. l. obligationum ferè. 44. d. vers. placet. ff. de obligat. & actionib.* Verùm pacto, *quoad vivam*, annuæ stipulationi non adjecto; heredem stipulatoris annuatim decem petere posse, cùm obligatio perpetuetur, dubium non est. *d. l. si Stichum. 16. §. 1. ff. hoc tit.*

§. Sub conditione. 4.

Sub conditione stipulatio fit, cùm in aliquem casum differtur obligatio: ut si aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur stipulatio: veluti, si Titius

tius Consul fuerit factus, quinque aureos dare spondes? *Si quis ita stipuletur*: Si in Capitolium non ascendero, dare spondes? *perinde erit, ac si stipulatus esset*, cùm morietur, sibi dari. *Ex conditionali stipulatione tantùm spes est, debitum iri: eamq́ ipsam spem in heredem transmittimus, si priùs quàm conditio extet, mors nobis contigerit.*

S u m m a r i a.

1. Conditionalis stipulatio quid sit.
2. Conditionis proprius effectus.
3. Conditio alia causalis, alia potestativa, alia mixta.
4. Vera conditio quæ.
5. Potestativa conditio.
6. Mixta quæ sit.
7. Omnis conditio vel in faciendo posita est, vel in non faciendo.
8. Conditionalis stipulatio in quo differat à stipulatione pura, & in diem.

9. *Consideratio l. usufructus. 26. ff. de stipulat. servor. l. is, cui sub conditione. 42. ff. de obligat. & actionib. & l. conditionales. 54. ff. de verb. significat.*
10. *Conditionalis stipulatio fœtui in utero jam concepto comparatur.*
11. *Conditionalis creditor qualis.*
12. *Stipulatio sub conditione concepta ad heredem transmittitur: legatum sub conditione non item.*
13. *Hujus differentiæ ratio duplex.*
14. *Legata sunt facti: stipulationes, quoad obligationem, juris.*
15. *Heres stipulatoris, existente conditione, quatenus post hujus mortem agere possit.*

COnditionalis stipulatio nihil aliud est, quàm oblgatio in casum
1 aliquem incertum & futurum suspensa, per *hunc §. nostrum*. Conditio siquidem, quam certum est exstituram, vel quæ præsens respicit tempus, vera conditio non est, sed pro purâ stipulatione habeur. *§. conditiones 6. infr. hoc tit. l. si ita stipulatus.* 120. *ff. eod. l. cùm ad præsens.* 37. *cum duabus ll. seqq. ff. de reb. credit. si cert. pet. l. nominatim.* 34. *in fine. ff. de condition. & demon-*

*monstrat. l. si pupillus. 9. §. 1. ff. de nova-
tionibus.* Proprius quippe conditio- 2
nis effectus est, vim negocii differre:
cùm semper in futurum concipia-
tur. Quare cùm ita dico: *si Cæsar vi-
vit, centum tibi do lego*; non est condi-
tio: quia in præsens tempus, & non
in futurum, concepta est. Etsi verò 3
in jure conditio interdum dividitur
in casualem sive fortuitam, & in po-
testativam seu arbitrariã, & in mix-
tam. *l. unic. §. sin autem aliquid sub con-
ditione. 7. C. de caduc. tollend.* vera ta- 4
men conditio est ea, quæ in casum
aliquem concipitur: velut, *si Titius
consul factus fuerit, centum mihi dabis?*
Potestativa conditio est, cujus even- 5
tus ex personæ voluntate dependet:
ut, *si domum ædificavero, centum
mihi dabis?* Mixta est, quæ simul pen- 6
det ex fortuna, & voluntate perso-
næ: ut, *si ab hostibus reversus fuero, dare
centum spondes?* Idque paulò latiùs
explicat Borcholt. *hîc n.* 3. & Schnei-
devvin. *num. 7. & seqq.* Ex illis autem
hujus §. verbis, *si aliquid factum fuerit,*

vel non fuerit, altera conditionis divi-
7 sio elicitur: quòd nimirum omnis conditio posita sit vel in faciendo, vel in non faciendo: ut, *si Argentinam iveris*: &, *si Argentinam non iveris*. Inter quas divisionis partes hæc notanda est differentia: quòd conditio in faciendo quandocunq; impleri potest: cõditio verò in non faciendo nõ nisi morte impleri potest, *hoc §. nost. vers.*
8 *si quis ita. in verb. perinde erit, ac si stipulat⁹ esset, cùm morietur*. Porrò in eo præcipuè cõditionalis stipulatio differt à stipulatione purâ, & in diem: quòd in stipulatione pura & jam debetur, quod promissum est, & peti potest: in stiplatione in diem debetur quidem, sed peti nequit: in conditionali nec debetur, nec peti potest, sed spes tantùm est, debitum iri, *hoc §. nost. vers. ex cõditionali. & l. cedere diem. 213. ff. de verb. signif.* Quæ differentia ab effectu conditionalis stipulationis est petita. Is enim (*ut suprà monitũ n. 2.*) effectus est conditionis, ut obligationem suspẽdat ac differat. *d. l. cedere. 213. ff. eod.*

Huic sententiæ non adversatur *l. usus-*

usus fructus.26.ff.de stipulat. servor. l.is, cui sub conditione.42.ff. de oblig.& act. & l. conditionales.54.ff. de verb. signific. In 9
priori l.26. stipulatio cõditionalis ex præsenti vires accipere dicitur, quãvis petitio ex ea suspensa sit. In posterioribus verò legibus creditor etiam is vocatur, cui sub conditione quid promissum est. Ex quo non obscurè colligitur, id jam deberi, nec tantùm spem esse, debitum iri. Istæ, *inquam*, 10
leges non adversantur: quia respondendum est, stipulationem sub conditione factam non prorsus nihil esse; sed fœtui in utero jam concepto quodammodo comparari posse, ut concepta scilic. sit stipulatio, & conditionis eventu nata ac edita. Atq; ita exaudiendũ est, quod dicitur, ex præsenti vires stipulationẽ conditionalẽ accipere. Ex quo illud quoq; consequitur; ex ea stipulatione jã cœpisse deberi, q̃ promissum est. Unde & cõ- 11
ditionalis creditor dici potest, cui ex stipulatione conditionali quid debetur. Atq; hęc etiam videtur esse ratio

ejus, quod Justin. *in fine hujus* §. subiicit: hanc stipulationem in heredem transmitti: quia videlicet hæc stipulatio jam concepta sit, sive aliquid jam sit, quod transferri ad heredem possit. Ideo autem Imperator *hic in fine* ait, spem transmitti: quia nimirum nondum perfectè nata sit obligatio. Sic & Ulpianus *in d.l.* 54. *ff. de verb. significat.* inquit: conditionales creditores esse, qui spem habent, ut competat actio. *Poterit* & hoc non incommodè ad locorum illorum conciliationem dici: eum, cui sub conditione promissum est, pendente adhuc conditione, non quidem propriè esse creditorem: dici tamen posse creditorem in spe, sive respectu spei. Ita, *post gloss. hic in verb. differtur.* sentiunt *Angelus num.* 2. *Nonius num.* 5. *Rittershusius in vers. ex quibus sequi, &c. & Alciatus in d. l. conditionales.* 54.
12 *ff. de verb. significat. num.* 1. *&* 2. Quanquam verò stipulatio sub conditione concepta ad heredem transmittitur, *hoc* §. *nostro. in fin. l. si quis.* 57. *ff.*

hoc

hoc tit. id tamen in legato sub conditione relicto non obtinet. Hoc enim, legatario ante conditionis existentiam mortuo, ad heredem ipsius non transire, certum est. *l. legata.* 41. *ff. de condit. & demonstrat. l. is, cui.* 42. *de obligat. & act. l. si cùm heres.* 4. *& l. seq. ff. quando dies legator. vel fideicommissor. cedat.* Ratio differentiæ inter stipulationem & legatum vulgò hæc 13
adfertur: quòd in stipulatione conditionali interveniat factum stipulatoris, sibi & heredibus suis cavere volentis. *l. si pactum.* 9. *ff. de probat. l. tale.* 40. *§. fin. ff. de pact.* Ast in legato conditionali nullum legatarii factum intercedit: sed à sola testatoris voluntate pendet, qui personæ legatarii tantùm rationem habuisse, eique soli, ob meritum fortè, vel singularem amorem, non eius heredi, prospicere voluisse intelligitur. *l. nec adjecit.* 9. *ff. pro socio. Accurs. Bartol. Bald. Angel. Fab. Mynsinger. Schneidewin. & alij communiter in fine huius §. nostri. Gomez. tom.* 2. *variar. resolut. jur. civ.*

dispunct. c. 13. Francisc Connan. lib. 6. Commentar. jur. civil. cap. 3. num. 9. Emanuel à Costa. lib. 2. select. interpretat. cap. 23. Andr. Gail. lib. 2. obs. 2. Gomez. d. tom. 2. var. resolut. cap. 11. num. 36. vers. item adde, quòd jus. ibiq; Soarez. in suis addit. ad lit. T. & Gœddæus d. cap. 9. conclus. 8. num. 177. & seqq.

§. Loca etiam. 5.

Loca etiam inseri stipulationi solent: veluti, Carthagini dare spondes? *Quæ stipulatio licèt purè fieri videatur: tamen re ipsa habet tempus adiectum, quo promissor utatur ad pecuniam Carthagini dandam. Et ideo si quis Romæ ita stipuletur:* Hodie Carthagini dare spondes? *inutilis erit stipulatio, cùm impoßibilis sit repromißio.*

Sum-

SUMMARIA.

1. *Stipulatio, cui locus inseritur, formâ & conceptione, pura; effectu verò in diem censetur.*
2. *Id semper in contractu tacitè agi videtur, ut eo modo, quo potest, valeat.*
3. *Quantum tempus locali stipulationi sit tribuendum, judicis arbitrio committi debet.*
4. *Stipulatio, licèt stricti sit juris: tamen ex eo, quod actum est, interpretationem recipit.*
5. *Omnes contractus, quoad intentionem contrahentium, sunt bonæ fidei.*
6. *Dies in stipulatione quando tacitè subintelligatur.*
7. *Sententia & intellectus l. stipulationes. 72. §. ult. ff. de verb. obligat.*

QUanquam id, quod purè promissum est, statim & debeatur, & peti possit, *ut dictum in §. omnis. 2. supr. hoc tit.* attamen ex naturâ rei, vel loci adjectione sæpe, licèt non obligatio, petitio tamen sive executio differtur. Unde stipulatio ista, cui 1 locus inseritur, formâ quidem & cōceptione pura est: cùm diem aut conditio-

& conventum, ut decem annua darentur: sed simul etiam hoc placuerit, ut decem annua darentur, quoad viveret stipulator. Idcirco ex eo pacto conventio ista jus accipiet: & per consequens stipulatoris heres, decem annua petens, exceptione sive pacti, *sc. quoad vivam*; sive doli mali removebitur, *hoc §. in fine. & d. l. obligationum ferè. 44. d. vers. placet. ff. de obligat. & actionib.* Verùm pacto, *quoad vivam*, annuæ stipulationi non adjecto; heredem stipulatoris annuatim decem petere posse, cùm obligatio perpetuetur, dubium non est. *d. l. si Stichum. 16. §. 1. ff. hoc tit.*

§. Sub conditione. 4.

Sub conditione stipulatio fit, cùm in aliquem casum differtur obligatio: ut si aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur stipulatio: veluti, si Titius

tius Consul fuerit factus, quinque aureos dare spondes? *Si quis ita stipuletur*: Si in Capitolium non ascendero, dare spondes? *perinde erit, ac si stipulatus esset*, cùm morietur, sibi dari. *Ex conditionali stipulatione tantùm spes est, debitum iri: eamque ipsam spem in heredem transmittimus, si prius quàm conditio extet, mors nobis contigerit.*

SUMMARIA.

1. *Conditionalis stipulatio quid sit.*
2. *Conditionis proprius effectus.*
3. Conditio *alia causalis, alia potestativa, alia mixta.*
4. *Vera conditio quæ.*
5. *Potestativa conditio.*
6. *Mixta quæ sit.*
7. *Omnis conditio vel in faciendo posita est, vel in non faciendo.*
8. *Conditionalis stipulatio in quo differat à stipulatione pura, & in diem.*

9. *Conſideratio l. uſusfructus. 26. ff. de ſtipulat. ſervor. l. is, cui ſub conditione. 42. ff. de obligat. & actionib. & l. conditionales. 54. ff. de verb. ſignificat.*

10. *Conditionalis ſtipulatio fœtui in utero jam concepto comparatur.*

11. *Conditionalis creditor qualis.*

12. *Stipulatio ſub conditione concepta ad heredem transmittitur: legatum ſub conditione non item.*

13. *Hujus differentiæ ratio duplex.*

14. *Legata ſunt facti: ſtipulationes, quoad obligationem, juris.*

15. *Heres ſtipulatoris, exiſtente conditione, quatenus poſt hujus mortem agere poßit.*

CONditionalis ſtipulatio nihil aliud eſt, quàm oblgatio in caſum
1 aliquem incertum & futurum ſuſpenſa, per *hunc §. noſtrum*. Conditio ſiquidem, quam certum eſt extituram, vel quæ præſens reſpicit tempus, vera conditio non eſt, ſed pro purâ ſtipulatione habeur. §. *conditiones* 6. *infr. hoc tit. l. ſi ita ſtipulatus*. 120. *ff. eod. l. cùm ad præſens*. 37. *cum duabus ll. ſeqq. ff. de reb. credit. ſi cert. pet. l. nominatim*. 34. *in fine. ff. de condition. & demon-*

monstrat. l. si pupillus. 9. §. 1. ff. de novationibus. Proprius quippe conditionis effectus est, vim negocii differre: 2
cùm semper in futurum concipiatur. Quare cùm ita dico: *si Cæsar vivit, centum tibi do lego*; non est conditio: quia in præsens tempus, & non in futurum, concepta est. Etsi verò 3
in jure conditio interdum dividitur in casualem sive fortuitam, & in potestativam seu arbitrariã, & in mixtam. *l. unic. §. sin autem aliquid sub conditione. 7. C. de caduc. tollend.* vera tamen conditio est ea, quæ in casum 4
aliquem concipitur: velut, *si Titius consul factus fuerit, centum mihi dabis?* Potestativa conditio est, cujus eventus ex personæ voluntate dependet: 5
ut, *si domum ædificavero, centum mihi dabis?* Mixta est, quæ simul pendet ex fortuna, & voluntate personæ: 6
ut, *si ab hostibus reversus fuero, dare centum spondes?* Idque paulò latiùs explicat Borcholt. *hic n.* 3. & Schneidevvin. *num.* 7. *& seqq.* Ex illis autem hujus §. verbis, *si aliquid factum fuerit,*

vel non fuerit, altera conditionis divi-
7 sio elicitur: quòd nimirum omnis conditio posita sit vel in faciendo, vel in non faciendo: ut, *si Argentinam iveris*: &, *si Argentinam non iveris*. Inter quas divisionis partes hæc notanda est differentia: quòd conditio in faciendo quandocunq; impleri potest: cōditio verò in non faciendo nō nisi morte impleri potest, *hoc §. nost. vers.*
8 *si quis ita. in verb. perinde erit, ac si stipulat⁹ esset, cùm morietur*. Porrò in eo præcipuè cōditionalis stipulatio differt à stipulatione purâ, & in diem: quòd in stipulatione pura & jam debetur, quod promissum est, & peti potest: in stiplatione in diem debetur quidem, sed peti nequit: in conditionali nec debetur, nec peti potest, sed spes tantùm est, debitum iri, *hoc §. nost. vers. ex cōditionali. & l. cedere diem.* 213. *ff. de verb. signif.* Quę differentia ab effectu conditionalis stipulationis est petita. Is enim (*ut suprà monitū n.* 2.) effectus est conditionis, ut obligationem suspēdat ac differat. *d. l. cedere.* 213. *ff. eod.*

Huic sententiæ non adversatur *l.*

usus-

usufructus.26.ff.de stipulat. servor. l. is, 9
cui sub conditione.42.ff. de oblig.& act. &
l. conditionales.54.ff. de verb.signific. In
priori l.26. stipulatio cõditionalis ex
præsenti vires accipere dicitur, quã-
vis petitio ex ea suspensa sit. In poste-
rioribus verò legibus creditor etiam
is vocatur, cui sub conditione quid
promissum est. Ex quo non obscurè
colligitur, id jam deberi, nec tantùm
spem esse, debitum iri. Istæ, *inquam*, 10
leges non adversantur: quia respon-
dendum est, stipulationem sub con-
ditione factam non prorsus nihil es-
se; sed fœtui in utero jam concepto
quodammodo comparari posse, ut
concepta scilic. sit stipulatio, & con-
ditionis eventu nata ac edita. Atq; ita
exaudiendũ est, quod dicitur, ex prę-
senti vires stipulationẽ conditionalẽ
accipere. Ex quo illud quoq; conse-
quitur: ex ea stipulatione jã cœpisse
deberi, q̄ promissum est. Unde & cõ- 11
ditionalis creditor dici potest, cui ex
stipulatione conditionali quid debe-
tur. Atq; hęc etiam videtur esse ratio

ejus, quod Justin. *in fine hujus §.* subiicit: hanc stipulationem in heredem transmitti: quia videlicet hæc stipulatio jam concepta sit, sive aliquid jam sit, quod transferri ad heredem possit. Ideo autem Imperator *hîc in fine* ait, spem transmitti: quia nimirum nondum perfectè nata sit obligatio. Sic & Ulpianus *in d. l.* 54. *ff. de verb. significat.* inquit: conditionales creditores esse, qui spem habent, ut competat actio. *Poterit* & hoc non incommodè ad locorum illorum conciliationem dici: eum, cui sub conditione promissum est, pendente adhuc conditione, non quidem propriè esse creditorem: dici tamen posse creditorem in spe, sive respectu spei. Ita, *post gloss. hîc in verb. differtur.* sentiunt *Angelus num.* 2. *Nonius num.* 5. *Rittershusius in vers. ex quibus sequi, &c. & Alciatus in d. l. conditionales.* 54.
12 *ff. de verb. significat. num.* 1. *&* 2. Quanquam verò stipulatio sub conditione concepta ad heredem transmittitur, *hoc §. nostro. in fin. l. si quis.* 57. *ff.*

hoc

hoc tit. id tamen in legato sub conditione relicto non obtinet. Hoc enim, legatario ante conditionis existentiam mortuo, ad heredem ipsius non transire, certum est. *l. legata.* 41. *ff. de condit. & demonstrat. l. is, cui.* 42. *de obligat. & act. l. si cùm heres.* 4. *& l. seq. ff. quando dies legator. vel fideicommissor. cedat.* Ratio differentiæ inter stipulationem & legatum vulgò hæc 13
adfertur: quòd in stipulatione conditionali interveniat factum stipulatoris, sibi & heredibus suis cavere volentis. *l. si pactum.* 9. *ff. de probat. l. tale.* 40. *§. fin. ff. de pact.* Ast in legato conditionali nullum legatarii factum intercedit: sed à sola testatoris voluntate pendet, qui personæ legatarii tantùm rationem habuisse, eique soli, ob meritum fortè, vel singularem amorem, non eius heredi, prospicere voluisse intelligitur. *l. nec adjecit.* 9. *ff. pro socio. Accurs. Bartol. Bald. Angel. Fab. Mynsinger. Schneidewin. & alij communiter in fine huius §. nostri. Gomez. tom.* 2. *variar. resolut. jur. civ.*

c. 11. *n.* 36. *vers. cujus ratio est, &c. Donell. ad d. l. si quis.* 57. *n.* 5. *ff. h. t.* Verùm ratio, quam superiùs attigimus, elegantior hæc videtur: quia scil. stipulatio conditionalis jam est aliquid; legatum autem conditionale planè nihil est.
14 Cur ita? quia legata, utpote donationes, sunt facti. *l. penult. ff. de capite minutis.* stipulationes verò, quoad obligationem, jus in se continent, *arg. t. tit. infr. de stipulat. serv.* Atqui ea, quæ sunt juris, perpetua sunt; adeoque ad heredem transeunt, *arg. l. hereditas.* 62. *ff. de reg. jur.* Quæ autem facti sunt, eo demum momento aliquid esse putantur, quo fiunt. *l.* 1. *ff. de operis. ser.* & cum persona extinguuntur. *arg. l. ult. ff. de condit. instit. & l. qui heredi.* 44. *in princ. ff. de condit. & demonst. Arumæus exercitat. Justin.* 13. *sub th.* 6. *in fine.* Tametsi aliter id explicent Gœddæus *in Comment. de contrah. & committ. stipulat. c.* 9. *conclus.* 8. *num.* 174. & Robe-
15 rus *disputat.* 15. *ad Instit. th.* 5. Porrò quod de conditionali stipulatione traditur: heredem stipulatoris, existente

ſtente iſta conditione, etiam poſt mortem ſtipulatoris agere poſſe; id tunc procedit, cùm aliud inter contrahentes non eſt actum. Nam ſi hoc actum fuerit inter contrahentes, ut ita demum ſtipulationi locus eſſet, ſi conditio exiſteret, vivo ſtipulatore, vel quo alio: voluntatem contrahentium ſequemur; & exiſtente cōditione poſt mortem ſtipulatoris, nō permittemus heredi, ut petere poſſit, quod in ſtipulationem eâ lege deductum erat, ut deberetur, ſi conditio, vivo ſtipulatore, exiſteret, *per textum ſingularem in l. qui Romæ.* 122. *§. Agerius.* 4. *ff. hoc tit.* Quem textum rectè (meo judicio) ita accipiunt, & eleganter declarant *Cujacius in d. l. ſi quis.* 57. *ff. eodem. Borcholt. hìc num.* 8. *Philippus Cuſteſius in diſput. de tranſmiſſionib. axiom.* 77. *eumq́ laudans Petrus Heigius hìc in verſ. ex conditionali. num.* 3. *& ſeqq.* Licèt vulgò Doctores aliter atq; aliter ſentiant, *Bartol. Jaſon, Angel. Alexander, Petrus de Bellapertic. Bald. Duaren. Donell. & cæteri ad d. §. Agerius. Alc. lib.* 1. *diſpunct.*

dispunct. c. 13. Franc. Connan. lib. 6. Commentar. jur. civil. cap. 3. num. 9. Emanuel à Costa. lib. 2. select. interpretat. cap. 23. Andr. Gail. lib. 2. obs. 2. Gomez. d. tom. 2. var. resolut. cap. 11. num. 36. vers. item adde, quòd jus. ibiq; Soarez. in suis addit. ad lit. T. & Gœddæus d. cap. 9. conclus. 8. num. 177. & seqq.

§. Loca etiam. 5.

Loca etiam inseri stipulationi solent: veluti, Carthagini dare spondes? *Quæ stipulatio licèt purè fieri videatur: tamen re ipsa habet tempus adiectum, quo promissor utatur ad pecuniam Carthagini dandam. Et ideo si quis Romæ ita stipuletur:* Hodie Carthagini dare spondes? *inutilis erit stipulatio, cùm impossibilis sit repromissio.*

SUM-

SUMMARIA.

1. *Stipulatio, cui locus inseritur, formâ & conceptione, pura; effectu verò in diem censetur.*
2. *Id semper in contractu tacitè agi videtur, ut eo modo, quo potest, valeat.*
3. *Quantum tempus locali stipulationi sit tribuendum, judicis arbitrio committi debet.*
4. *Stipulatio, licèt stricti sit juris: tamen ex eo, quod actum est, interpretationem recipit.*
5. *Omnes contractus, quoad intentionem contrahentium, sunt bonæ fidei.*
6. *Dies in stipulatione quando tacitè subintelligatur.*
7. *Sententia & intellectus l. stipulationes. 72. §. ult. ff. de verb. obligat.*

QUanquam id, quod purè promissum est, statim & debeatur, & peti possit, *ut dictum in §. omnis. 2. supr. hoc tit.* attamen ex naturâ rei, vel loci adjectione sæpe, licèt non obligatio, petitio tamen sive executio differtur. Unde stipulatio ista, cui 1 locus inseritur, formâ quidem & cóceptione pura est: cùm diem aut conditio-

ditionem non habeat expressam: sed re ipsâ sive effectu in diem censetur. *Veluti*, qui Carthagini centum dari stipulatur, cùm Romæ sit, tacitè tempus complecti videtur, quo perveniri Carthaginem potest: ac proinde etiam centum non statim peti possunt, sed post spacium temporis, quô Carthaginem Româ iri possit. *l. idem*
2 *erit. 60. & l. interdum. 73. ff. hoc tit.* Hujusque ratio non obscura est: quia id semper ex tacitâ contrahentium mente in contractu agi videtur, ut valeat actus; & eo modo, quo potest, impleatur. *l. quotiens. 12. ff. de reb. dubijs.* Impleri autem talis promissio non potest, nisi spacio ad locum solutioni destinatum proficiscendi concesso. Hoc ergo tacitè conventum intelligitur. *d. l. interdum. 73. ff.*
3 *hoc tit. & similib.* Sed quæritur, quantum tempus sit dandum? Et magis est, ut totam eam rem ad judicem, id est, ad virum bonum remittamus: qui æstimet, quanto tempore diligens paterfamilias conficere possit, quod

quod facturum se promisit: habitâ scilicet ratione temporis, ætatis, sexûs, valetudinis promittentis. *l. continuus.*137.§.2.*ff.h.t.ibiq́; Dd.latè Menoch. lib.*2.*de arbitr.jud. q.cent.*1.*cas.*2.*Heigius hîc n.*2. *& Schneidew. n.* 3. Et ita obiter hic notandum: quòd licèt stipulatio stricti juris sit; eòq́; ultra verba nō extendatur. *l. quidquid adstringendæ.* 39. *ff. hoc t.* tamen ex eo, quod actum est, ipsa interpretationem recipiat; maximè quando aliâs non sortiretur effectum. *l. si stipulatus.* 111. *ff. eod. tit.* 4

Omnes enim contractus, quoad intentionem contrahentium, bonæ fidei sunt, *ut testatur Jason, in* §. *actionum.* 28.*n.*4.*&* 37.*infr.de action.eumq́; referens Wesenbecius hîc num.* 3. 5

Subjungit porrò hoc loco Imperator: si quis Romæ ita stipuletur: *Hodie Carthagini dare spondes?* inutilem esse stipulationē; quia sit impossibilis. Fieri enim non potest, ut promissor, qui Romæ est, unâ die perveniat Carthaginem: adeoq́; illa tacitæ voluntatis contrahentium conjectura

ra

ra hîc locum sibi vendicare nequit. Hæc tamen ipsa stipulatio interdum utilis est: putà si tam stipulator, quàm promissor ante aliquod tempus suo quisque dispensatori sive procuratori notum fecerit, in eum diem futuram stipulationem; ac demandarit promissor quidem suo dispensatori, ut daret; stipulator verò suo, ut
6 acciperet. *l. ult. §. si inter eos. ff. hoc tit.* Planè generaliter sciendum: diem in stipulatione tacitè subintelligi, cùm facti reivé promissæ ea est cōditio, ut per rerum naturam præstari nequeat, antequam aliquod tempus præterierit. Itaque si domum vel insulam ædificare quis promittat: non statim adversus ipsum hoc nomine agi potest, quòd domum vel insulam nō extruxerit: sed post aliquod temporis intervallum, intra quod insulam conficere & absolvere potuerit. *l. si ita stipulatus essem. 14. d. l. interdum. 73. & l. si insulam. 84. ff. eod.*

7 Nec his legibus repugnat Ulpianus *in l. stipulationes non dividuntur.*

72. §.

72. §. *ult. ff. d. tit.* ubi tradit, in hac ipsa stipulatione, *insulam fieri*, non esse expectandum, ut tantum temporis prætereat, quo insula fabricari possit: sed simulatque cœperit mora faciendæ insulæ fieri, agi posse; diemque obligationis cedere. *Nam respondetur*: utrumque verum esse, nimirum hoc casu agi posse, & agi non posse. Agi non potest intra id tempus, quo fieri potest insula, eo nomine, quòd non sit extructa: nec potest peti id, quod interest, eam esse consumatam & perfectam. *d. l.* 14. *& d. l.* 84. *ff. hoc tit.* Ratio ejus evidens est: quia stipulatio, *insulam fieri*, tempus tacitum in se complectitur, quo insula fieri possit. Eo igitur tempore nondum elapso, stipulator eo nomine, quòd insula non sit confecta, adversus promissorem agere nequit. Hanc enim actionem jus de obligationibus in diem constitutum, impedit: quod vult, ante diei eventum, quod promissum est, peti non posse. *d.* §. *omnis.* 2. *supr. hoc tit. l. ce-*

dere. 213. *ff. de verb. significat.* Hoc tamen nomine etiam ante temporis illius decursum adversus promissorem agi potest, quòd insulam justo tempore non inchoaverit: quâ actione petitur id, quod interest, moram non fuisse factam, & insulam fuisse inchoatam. Atque hoc voluit procul dubio Ulpianus *in præallegata l. stipulationes non dividuntur.* 72. §. *fin. ff. hoc tit. Quæ lex ita videtur esse explicanda ex d. l. continuus.* 137. §. *item qui insulam.* 3. *ff. eodem.*

§. Conditiones, quæ. 6.

Conditiones, quæ ad præsens vel præteritum tempus referuntur: aut statim infirmant obligationem, aut omnino non differunt: veluti, si Titius Consul fuit; *vel,* si Mævius vivit, dare spondes? *Nam si ea ita non fuerit,*

sunt, nihil valet stipulatio: sin autem ita se habent, statim valet. Quæ enim per rerum naturam sunt certa: non morantur obligationem, licèt apud nos incerta sint.

S U M M A R I A.

1. *Conditio propriè quæ sit.*
2. *Conditiones ad præsens tempus, vel in præteritum, secus atque in futurum, collatæ obligationem non differunt: ejusq; ratio.*
3. *Conditiones pendent ab eventu facti & naturæ.*
4. *Hominum error vel ignorantia veritati officere nequit.*
5. *Futura non solùm nobis, sed etiam in rerum naturâ, sunt incerta.*

DIximus suprà *in* §. *sub conditione.* 4. *hoc t.* conditionem propriè esse, quæ in casum, sive tempus futurum concipitur. Ea siquidem sola est, quæ differt obligationem, atque 1

suspendit: velut, cùm ita stipulor; *si Mævius Consul factus fuerit, centum dabis?* Igitur conditio, quæ ad præsens (ut, *si Mævius Consul est*) vel præteritum tempus (ut, *si Mævius Consul fuit*) refertur: figurâ tantùm & formâ, scilicet per hanc particulam *si*, est conditio: propriè verò & quoad effectum, conditio non est. *l. si ita stipulatus fuero. 120. ff. hoc tit. l. cùm ad præsens. 37. cum duab. ll. seqq. ff. de reb. cre-*
2 *dit: si cert. pet.* Et hoc est, quod ait hîc Justinianus: *ejusmodi conditiones aut statim infirmant obligationem, aut omnino non differunt*: id est, propriè conditiones non sunt: quia obligationem non differunt. Ratio, cur conditiones ad præsens tempus, vel in præteritum, secus atque in futurum, collatæ, obligationem non differant, hæc ab Imperatore hîc assignatur: quia quę p rerum naturâ semper sunt certa, cujusmodi sunt facta præterita, aut præsentia: obligationem non morantur, aut differunt; licèt apud nos, & quoad nostram scientiam,

tiam, incerta sint. Cur ita? quia conditiones pendent ab eventu facti & naturæ, non à contrahentium sententiâ & opinione, *notante Wesenbecio hîc num.* 2. In præsentibus igitur vel præteritis rerum natura inspicitur, non hominum error vel ignorantia: quæ veritati officere, ordinemque naturæ immutare nequit. *l. illicitas.* 6. *§.* 1. *ff. de offic. præsid. l.* 2. *§. si à pupillo.* 15. *ff. pro emptore. Vult. hîc num.* 2. Ast in futuris non rerum natura, sed nostra inscitia spectatur; imò rerum naturam intueri non possumus: quoniam futura, fortuita sive contingentia nō solùm nobis, sed etiam in rerum natura, sunt incerta. Neque enim, quod futurum est, fieri aut evenire necesse est: cùm possit non evenire, ex sententia Aristotelis, Chrysippi, & Stoicorum omnium: quam nostri Jurisconsulti, qui ferè omnes à Stoicis instituti sunt, sequũtur: *prout docet Cujac. in l. conditio.* 100. *ff. hoc tit. & Borcholt. hîc n.* 3. Proinde conditionem in tempus futurum collatam, propriè condi-

3 4 5

tionem esse: stipulationemque in futurum conceptam, obligationem non statim perimere: nec etiam statim obligationem facere existere; sed eam differre, rectè concluditur. *d. l. cùm ad præsens. 37. & ll. seqq. ff. de reb. credit. & d. l. si ita stipulatus. 120. ff. h. t.*

§. Non solùm. 7. & ult.

Non solùm res in stipulatum deduci possunt, sed etiam facta: ut si stipulemur aliquid fieri, vel non fieri. Et in hujusmodi stipulationibus optimum erit pœnam subiicere, ne quantitas stipulationis in incerto sit, ac necesse sit actori probare, quod eius intersit. Itaque si quis, ut fiat aliquid, stipuletur: ita adiici pœna debet: si ita factum non erit, tunc pœnæ nomine decem aureos

reos dare ſpondes? *Sed ſi quædam fieri, quædam non fieri, unâ eademq́ conceptione ſtipuletur quis: clauſula huiuſmodi erit adiicienda*: Si adverſus ea factum erit, ſive quid ita factum non fuerit: tunc pœnæ nomine decem aureos dare ſpondes?

SUMMARIA.

1. *Stipulationum aliæ conſiſtunt in dando, aliæ in faciendo.*
2. *Stipulatio faciendi duplex: in faciendo, & in non faciendo.*
3. *Stipulationes dandi in quo differant à ſtipulationibus faciendi.*
4. *In ſtipulationibus factorum pœnam ſubiici, optimum eſt: eiuſque ratio.*
5. *Qualiter pœna ſubiici debeat.*
6. *An & quatenus pœna conventionalis duplum eius, quod in ſtipulationem deductum eſt, excedere poßit: an item per pœnalem ſtipulationem præcedens obligatio novetur, remiſſive.*

1 Suprà *initio huius tituli, & circa explicationem definitionis stipulationis, num.* 54. dictum est: stipulationes cõsistere vel in dando, vel in faciendo. Idem Justinianus Imp. hîc repetit: & cùm de ijs præcipuè, quæ in dando positę sunt, hactenus disputatum sit: jam earum stipulationum, quæ in faciendo consistunt, tractatum subtexit. Hoc autem stipulationis genus, quod in facto consistit, duplex est: videlicet aut in faciendo, aut in
2 non faciendo. Verbi gratiâ: *Promittis mihi fodere fossam, ædificare domum? &c. Promitto.* Vel, *promittis, te non facturum, quò minus mihi per fundum tuum, ire agere liceat*: vel, *te non iturum Romã? &c. l. ubi autem. 75. §. qui id, quod in faciendo. 7. ff. hoc tit.* Atque in eo hæ stipulationes à superioribus, in dando
3 positis, discrepant. Affertur & alia, inter easdem hoc loci differentia; quòd nimirum in stipulationibus, in quibus factum versatur, plerunque adiicitur stipulatio pœnalis: in stipulationibus verò dandi rariùs pœnalis

nalis ſtipulatio adiicitur. Ratio differentiæ hæc eſt: quia facta incerta ſunt: & ideo per ſtipulationem pœnalem certa quodammodo redduntur. *d. l. ubi autem. 75. §. qui id. ff. eod.* Si enim factum promiſſum non præſtetur: loco ejus, quod intereſt, certa pœna promittitur. Nam non solùm factum, ſed etiam id, quod intereſt, cùm in facto conſiſtat, incertum eſt. *l. quatenus. 24. ff. de reg. jur. l. fin. ff. ſi quis in jus vocatus non ierit, &c.*
Ac idcirco, *auctore hîc Iuſtiniano*, optimum eſt, omnibus faciendi ſtipulationib9 pœnam ſubiicere: quia ſi q.d vel fieri, vel non fieri, adjectâ pœnâ, ſtipulati fuerimus: nobis pœna debebitur; etiamſi id factum fuiſſe, vel non fuiſſe factum, nihil noſtrâ interfuerit. In hac ſiquidem ſtipulatione tantùm quantitas ſtipulationis, non autem id, quod intereſt, ſpectatur. Neque verò timendum eſt: ne pœna probari non poſſit. Etenim ſi de ipſa ſtipulatione conſtiterit: utiq; etiam de pœnâ huic ſtiplationi inſertâ con- 4

stabit. Quibus porrò formulis stipulationes pœnales concipiendæ sint, Imperator *in hoc* §. exemplis quibusdam propositis, quæ proprio quisque Marte intelligere potest, demon-
5 strat. Illud tamen non prætereundum: pœnam semper debere apponi sub conditione contrariâ huic, quod in stipulationem deductum est. Itaq; si stipuleris, *quid fieri*: pœnalis stipulatio subsequens sub contrariâ cōditione, *si factum non fuerit*, concipienda est. Et vice versa, si stipuleris, *quid non fieri*: pœnalis stipulatio sub conditione, *si hoc factum fuerit*, subnecti debet: ut haud difficulter colligere licet ex hoc textu nostro, *& l. cùm quid.* 71. *& l. continuus.* 137. §. *penult.*
6 *ff. hoc tit.* Cæterùm an & quatenus pœna conventionalis duplum ejus, quod in stipulationem deductum est, excedere possit? an item per pœnalem stipulationem præcedens obligatio novetur? latè & diversimodè, *post alios à se citatos*, exponunt *Fachineus lib.* 1. *controversiar. jur. cap.* 5.
Gœd-

Gœddæus in Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap. 5. conclus. 7. num. 54. cum seqq. & noviter Hunnius lib. 3. variar. resol. jur. civ. tract. 4. q. 8. & 9.

DE DVOBVS REIS STIPULANDI ET PROmittendi, Tit. XVII.

Princip. Tit.

Et stipulandi & promittendi duo pluresvè rei fieri possunt. Stipulandi ita, si post omnium interrogationem promissor respondeat, spondeo: *utputà, cùm duobus separatim stipulantibus ita promissor respondeat*: utrique vestrum dare spondeo. *Nam si priùs Titio spoponderit, deinde alij interroganti spondeat: alia atque alia erit obligatio, nec creduntur duo rei stipu-*

stipulandi esse. Duo pluresvé rei promittendi ita fiunt: Mævi decem aureos dare spondes? *&* Sei, eosdem decem aureos dare spondes? *si respondeant singuli separatim*, spondeo.

S U M M A R I A.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Rei unde, & qui dicantur.*
3. *Rei credendi & debendi qui.*
4. *Rei stipulandi & promittendi qui.*
5. *Vt duo pluresvé rei stipulandi & promittendi fiant, quæ requirantur.*
6. *Plures stipulandi & promittendi rei constituuntur vel expressè, vel tacitè.*

1 SUperiori titulo expositum est de stipulatione singulorum: jam hoc titulo agitur de stipulatione duorum aut plurium: qui vulgò correi, à veteribus verò duo rei appellantur.
2 Rei autem à re nominati sunt: & dicuntur non solùm ij, qui arguuntur sive

sive accusantur & conveniuntur. *l. hos accusare. 12. §. 1. & 2. ff. de accusationib. l. si confessus. 5. ff. de custod. reor. l. favorabiliores. 125. ff. de reg. jur. l. properandum. 13. §. 2. & 3. C. de judic.* sed omnes omnino, quorum de re disceptatur, *teste Cicerone lib. 2. de Orat.* Hinc quibus ex alijs etiam contracti- 3
bus, quàm stipulationibus, putà mutuo, emptione, locatione, deposito, &c. vel ex testamento, eadem res debetur, hi rei credendi; & qui eandem rem debent, rei debendi vocantur. *l. si duo rei. 34. ff. de recept. arbitr. l. eandem rem. 9. ff. de duob. reis constituend.* Sic rei stipulandi (*de quibus hoc tit.*) 4
nuncupantur, quibus unius rei promissio simul facta est: rei promittendi, qui rem eandem pariter & insolidum singuli promiserunt. *l. 1. & 2. ff. d. tit. Wesenbec. hîc num. 1.* Ut igitur 5
stipulatione duo pluresvé rei stipulandi & promittendi fiant: primò requiritur, ut super unâ eâdemq; re conjunctim seu copulativâ oratione & stipulatio fiat, & promissio. Distin-

stinctæ enim promissiones sive responsiones singulis interrogationibus redditæ; diversas quoque & separatas stipulationes efficiunt. Deinde necesse est, ut & stipulatio & promissio fiat in solidum, non quidem expresse & nominatim, sed tamen ut id agatur. Exempli gratiâ: si Mævius à Titio centum aureos stipuletur, & in continenti eosdem centum aureos ab eodem Titio stipuletur Sempronius: eisque Titius statim respondeat, *promitto*: vel *utrique vestrum dare spondeo*: duo rei stipulandi erunt. Contrà si Titius à Mævio & Sempronio eosdem centum aureos stipuletur: & utrique respondeant singuli separatim, *spondeo*; vel omnes, *spondemus*: duo rei erunt promittendi. *l. duo rei. 4. ff. de duob. reis constituend.* Quamobrem si Titius stipuletur à Mævio centũ aureos, & mox à Sempronio similiter centum aureos: cui uterq; reus illicò respondeat, *spondeo*: duo rei promittendi non erunt. Ratio est: quia in hac stipulatione Titius

non

non dixit, *eoſdem centum aureos dare ſpondes?* Uterq; tamē Titio tenebitur in aureos centū, ſi diverſa ſtipulatio & promiſſio fuerit. Quid autē, ſi Titius ſtipulatus ſit decem aureos à Mevio & Sempronio, eoſq́; illi repromiſerint? Et ne hoc quidem caſu duo rei debendi erunt: ſed ſinguli partes viriles, id eſt, quinq; debebunt, ex hac ratione: quia ut in ſolidū eſſent obligati, non fuit actum. *l. reos promittēdi.* 11. §. 1. *ff. de duob. reis conſt.* Porrò quæ ad conſtitutionem reorum ſtipulandi & promittendi requirantur, plenius explicant, poſt alios, Mynſingerus *hîc n. 4. cum ſeqq.* Schneidevv. *n. 4. cum ſeqq.* & Heigius *hîc in verſ. nam ſi priùs. n.* 3. *& ſeqq.*

§. Ex hujusmodi. 1.

Ex hujusmodi obligationibus & ſtipulationibus ſolidum ſingulis debetur: & promittentes ſinguli in ſolidum tenētur. In utraque tamen obligatione una res

res vertitur: & vel alter debitum accipiendo, vel alter solvendo, omnium perimit obligationem, & omnes liberat.

SUMMARIA.

1. *Effectus constitutionis duorum reorum.*
2. *Cur obligatio in duobus reis, sit in solidum.*
3. *Vno correorum promittendi solvente, & cæteri liberantur.*
4. *Intellectus auth: hoc ita. C. hoc tit. & Novell. 99. cap. 1.*

1 Hic de effectu hujus stipulationis, sive constitutionis duorum reorum tractatur. Nam ubi duo rei stipulandi seu credendi constituti sunt, singulis in solidum debetur: contrà ubi duo rei sunt promittendi sive debendi, singuli in solidum tenentur.
2 Ast ubi non sunt correi sive duo rei, non in solidum, sed in partes viriles obligati sunt. *l. 1. & 2. C. hoc tit.* Cur autem obligatio in duobus reis in solidum sit, ratio hæc est: quia licet

cèt unius tantùm rei sit obligatio: nominatim tamen, aut tacitè saltem id actum censetur, ut eadem utrique, vel ab utroq; debeatur. Aut (*ut apertiùs dicam*) licèt una & eadem sit obligatio in genere considerata: illa tamen in plurium personis multiplicata creditur. Quemadmodum enim uno vinculo plures ligantur: ita plures personæ unâ obligatione astringuntur: quarum respectu plures quidem & multiplicatæ dicuntur obligationes: respectu tamen substantiæ, & unius rei in obligationem deductæ, una obligatio intelligitur. Hincque fit, quòd si unus ex duobus reis promittendi solverit: non solùm ipse, sed & alter promittendi reus liberetur, totaq; obligatio perimatur, *hoc §. nostro. l. 2. & 3. §. 1. ff. de duob. reis constituendis.* Quod porrò traditur, duos pluresvé promittendi sive debendi reos insolidum teneri. *hic & d. l. 2. d. l. 3. §. 1. l. eandem. 9. §. ult. & l. fin. ff. d. tit. d. l. 1. & 2. C. hoc tit.* ei non adversatur *Authent. hoc ita. C. eod.* 3

 & No-

& Novell.99. cap. 1. ex quibus textibus Interpretes cōmuniter concludunt, quòd jure novissimo correi debendi in solidum non teneantur; sed habeant beneficiū divisionis, si omnes idonei & præstò sint: *Ferrarius, Cantiuncula, Baro, Linius, Mynsinger. Schneidewin. Giphanius, & alij in hoc §. Wesenbecius in Paratit. ff. de duob. reis constit. num.* 7. *Hœnon. disp.* 14. *controvers.* 10. *Gœdd. in Comment. de contrah. & commit. stipul. c.*9. *conclus.* 5. *n.*127. Etenim textus istos tantùm de duobus reis, qui vice mutuâ fidejusserunt, tractare, docent *Cujacius & Antonius Matthæus hîc in suis not. Costali⁹ in l. vir uxori.* 17. *ff. ad SC. Vellejan. Donellus in d. Auth. hoc ita. C. hoc tit. Bronchorst. cent.* 2. ἐναντιοφανῶν. *assert.*90. *ed.*1. *Balduin. in Iustin. suo pag.* 531. *D. Collega Bocerus class.* 2. *disp.* 15. *th.* 79. *ed.* 2. *Ronchegall. in d. l.* 3. §. 1. *ff. de duob. reis constit. n.* 99. *& seqq. Arumæus Exercit. Iustin.* 13. *th.*9. *Schegk. in delibatis jur. disp.* 16. *th.* 8. *& Heigius in hoc §. nostro. num.* 3. *& seqq.*

§. Ex

§. Ex duobus. 2.

Ex duobus reis promittendi, alius puré, alius in diem, vel sub conditione obligari potest: nec impedimento erit dies aut conditio, quo minus ab eo, qui purè obligatus est, petatur.

SUMMARIA.

1. *Plures rei promittendi qualiter obligari possint.*
2. *Consideratio l. eandem. 9. §. 1. ff. de duob. reis constituendis.*
3. *Fidejussor aliter, quàm principalis reus, obligari nequit.*

AIt *in hoc* §. Imperator; ex duobus sive pluribus reis promittendi, unum purè, alium in diem, vel sub conditione obligari; & purè obligatum, quamvis aliter correi obligati sint, statim conveniri posse. Idem ait Florentinus *in l. ex duobus. 7. ff. de duob.* 1

reis constituend. Cui non repugnat Papinianus, dum asserit: duos reos debendi non esse, à quibus impar suscepta est obligatio. *l. eandem. 9. §. 1. ff. d.*
2 *tit.* Nam quicquid hîc est imparitatis sive dissimilitudinis, facilè ad paritatem reduci potest. Adveniente etenim conditione, vel die, ambo æqualiter tenentur. Conditio siquidem, cùm semel extitit, perinde habetur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione stipulatio inita esset. *l. potior est.* 11. §. 1. *ff. qui potior. in pign. vel hypoth. hab.* Verùm si esset dissimilitudo & imparitas, quæ tolli, aut ad paritatem reduci nequeat: hæc certé obligationem duorum reorum impedire posset: ut, si quis stipuletur, ab altero dolum præstari, ab altero culpam tantùm. Neque enim fieri potest, ut hi parem causam suscepisse videantur: ac proinde duo rei esse non possunt, à quibus tam impar suscepta est obligatio. Et ita accipienda est *d. l. eandem. 9. §. 1. ff. de duob. reis constituend.*

Myn-

ſinger. hîc num. 3. Cæterùm quod hîc dicitur: ex duobus reis unum purè, alterum ſub conditione aſtringi poſſe: id in reo & fidejuſſore non obtinet. Fidejuſſor namque, cùm ejus obligatio ſit acceſſoria, & formam ex principali ſumat, aliter, quàm principalis reus, obligari non poteſt; hoc eſt, ſi reus obligatus ſit ſub conditione, fidejuſſor purè obligari nequit. *§. fidejuſſores ita. 5. verſ. item ſi ille. infr. de fidejuſſorib. l. Græcè. 8. §. illud commune. 7. ff. eodem.* 3

DE STIPVLATIONE SERVORUM, TITULUS XVIII.

Princip. Tit.

Servus ex perſona domini jus ſtipulandi habet. Sed & hereditas in pleriſque perſonæ defuncti vicem ſuſtinet. Ideoque quod ſervus hereditarius ante

ad:tā hereditatē stipulatur, acquirit hereditati: ac per hoc etiā heredi postea facto acquiritur.

S U M M A R I A.

1. *Continuatio hujus tituli.*
2. *Cur de stipulatione, & non promissione servorum hîc quæratur.*
3. *Res nostra per servos melior fieri potest: deterior (non item.*
4. *Servus juris civilis non capax.*
5. *Consideratio l. consilio. 7. §. ult. ff. de curatoribus furioso, &c.*
6. *Servus ex persona domini caput habet.*
7. *Hereditas personæ defuncti vicem sustinet.*
8. *In quibusdā hereditas pro persona non habetur.*
9. *Servus hereditarius usumfructum stipulari non potest.*
10. *Furtum invito domino fieri dicitur.*

1 INdicatum est hactenus, quomodo stipulatio per homines liberos fiat: nunc consequenter ostenditur, quomodo per servos eadem fieri queat.
2 Ideò autē hîc de stipulatione, & non de promissione servorum quæritur: quia licèt servus ob communem utilitatem stipulari possit: tamen jure civi-

civili, cujus particeps non esse censetur, neque ipse promittendo, obligatur: neq; dominum obligare, nisi peculiotenus, potest. *§. item inutilis. 6. infr. de inutil. stipul. tot. tit. ff. de peculio. l. ei, qui servo. 7. l. cum ancilla.* 11. *& duab. ll. seqq. C. quod cum eo, qui in aliena potestate est, &c.* Ejusque ratio est perspicua: 3
quia res nostra per servos melior fieri potest: deterior fieri non potest. *l. melior conditio.* 133. *ff. de reg. jur.* Ac sanè servum ex persona domini jus stipulandi habere, eiq; stipulando acquirere, nõ ambigitur, *hoc princ. nost. l.* 1. *& tot. tit. ff. eod.* Ratio, cur ex persona domini servus jus stipulãdi habeat, nota est: quoniam per se nec stipulari, nec ullam obligationem contrahere potest. *l. obligari.* 43. *in fin. ff. de oblig. & act. l. in personam servilem.* 22. *ff. de reg. jur.* Quid ita? quia servus juris civilis est expers. *l. qui testamento.* 20. *§. servus.* 7. *ff. qui testam. fac. poss. l. quod attinet.* 32. *ff. de reg. jur.* Atqui obligatio est juris vinculum, *ut supr. ad princip. tit. de obligationib. dictum.*

5 Non obstat *l. consilio. 7. §. ult. ff. de curatoribus furioso, &c.* ex qua lege probatur; contractus, adeoq; etiam stipulationem, esse facti. Ea autem, quæ facti sunt, in ipsius servi personam cadunt: cùm naturalia sint. *§. sed cùm factum. 2. infr. hoc tit.* Non, *inquam*, obstat. Nam respondetur: stipulationem & contractus partim facti esse, ratione scilicet ipsius conventionis ac negocii, quod geritur: partim juris, ratione obligationis inde natæ: quemadmodum ex illa ipsa l. 7. in contrarium adductâ, evincitur. Dum enim Julianus IC. ait, contractus facti magis esse, quàm juris; eo satis apertè innuit, contractus non planè facti esse, sed etiam jus aliquod complecti. Id quod clariùs confirmatur *ex l. si unus. 27. §. 2. ff. de pactis.* ubi expressè, in stipulationibus jus contineri, traditur. Quòd si
6 verò dominus, ex cujus personâ servus caput habet, mortuus est: hereditati, aut heredi futuro servus, quod ante aditam hereditatem indefinitè

& ge-

& generaliter (Aliter namque se res habet, si nominatim certo alicui heredi stipuletur, qui nondum hereditatem adiit: quo casu nihil agitur. *l. servus.* 35. *ff. hoc tit.* Hujusque ratio est: quia stipulationis tempore, quo vires accipit stipulatio, heres istius servi dominus non fuit: proindeq; extraneo stipulari videtur: quod jure est prohibitum. §. *alteri.* 18. *infr. de inutilib. stipulat.*) stipulatus est, acquirit. Et ratio est: quia, *inquit hîc Justinianus,* hereditas in plerisque perso- 7
næ defuncti vicem sustinet. Ratio rationis: quia tametsi hereditas strictè res est, & non persona. §. 1. *supr. de reb. corporalib. & incorporal.* utilitatis tamen causa receptum est, ut locum defuncti obtineat, adeoque pro persona habeatur: ne videlicet post defuncti mortem, dum hereditas jacet, commoda eorum, quæ in hereditate sunt, putà fructus, fœtus, partus, &c. pereant. Rectè autem ait hîc Impe- 8
rator, *in plerisque,* & Hermogenianus dicit: *in multis part. jur. hereditas pro do-*

mino habetur.l.hereditas.61.ff. de acquir. rer. domin. Quia excipiuntur quædam, in quibus hereditas pro domino, ſive pro perſona non habetur: ut eſt uſusfructus, furtum, aditio hereditatis, omnes denique cauſæ, in quibus vivens & vera, non ficta perſona, requiritur.

9 Igitur ſervus hereditarius, id eſt, hereditatis, quæ nondum adita eſt, uſumfructum ſtipulari non poteſt: cùm uſusfructus ſine vera perſonâ eſſe nequeat. *l. uſusfructus.26. ff. hoc tit.* Sic quoque hereditati furtum non fieri dicitur. *l.1. §.Scævola.ff. ſi is, qui teſtamento liber eſſe juſſus erit,*

10 *&c. l. hereditariæ.68.ff. de furtis.* Siquidem furtum flagitat perſonam veram, cui fiat: cùm invito domino fieri debeat. *§.furtum autem.6. infr.de obligationib. quæ ex delicto naſc. l.qui jumenta.40.ff.de furtis.*

§.Sive autem. 1.

Sive autem domino, ſive ſibi, ſive

sive cōservo suo, sive impersonaliter servus stipuletur: domino acquirit. Idē juris est & in liberis, qui in potestate patris sunt, ex quib. causis acquirere possunt.

SUMMARIA.

1. Quadruplex stipulationum servilium forma.
2. Servus domino & ignoranti & invito acquirit: ejusq; ratio.
3. Servus & filiusfamilias in quibus æquiparentur: in quibus item differant.
4. Servus ex domini persona potestatem stipulandi habet.

QUadruplex hîc forma stipulationum servilium affertur. Aut enim servus domino, aut sibi, aut cōservo suo, aut impersonaliter stipulatur. *l.1. in princ. & l. sive mihi.15. ff. h.t.* 1
Sed quocunq; modo stipuletur: domino & ignoranti & invito acquirit. Ejusq; ratio est: quia ipse servus, cùm in potestate alterius sit, nihil suum habe- 2

habere potest. §. *item vobis acquiritur.* *3. vers. ipse enim servus. supr. per quas per-*
3 *son. cuiq; acquiritur.* Idē juris & in filiofamilias esse Imperator hîc affirmat: ut nimirum quemadmodum dominus per servum, tanquam instrumentum, acquirit, & ipse stipulatus esse fingitur: ita & pater per filium, potestati suæ subjectum, acquirere censeatur. §. *si quis alij.* 4. *vers. ei verò, qui. infr. de inutilib. stipulat. l. quodcunque.* 45. *ff. de verbor. obligat.* Quamvis autem hoc loci servus & filiusfamilias, quoad acquisitionem, æquiparentur: in eo tamen differunt, quòd servus indistinctè quærat domino: at filiusfamilias in peculio profectio tantùm, & adventitio, quoad usumfructum, patri acquirat. §. 1. *supr. per quas person. cuique acquir. l. cùm oportet.*
4 *6. C. de bon. quæ liberis, &c.* Et hoc est, quod ait hîc Imperator in fine: *ex quibus causis acquirere possunt.* Potest & alia inter filiumfamilias & servum notari differentia: quòd servus ex persona domini (propriam enim non

non habet) vim ac poteſtatem ſtipulandi capit, *ut ſuprà initio hujus tituli dictum*. Filius autem familias non ex perſona patris, ſed ex ſua jus ſtipulandi habet: quia eſt civis Romanus, ac liber. *l. filiusfamilias.* 39. *l. obligari.* 43. *ff. de obligat. & actionib. l. cùm filiusfamilias.* 49. *ff. de verb. obligat. l. ſi dubitet.* 10. §. *filiusfamilias. ff. de fidejuſſoribus.*

§. Sed cùm factum. 2.

Sed cùm factum in ſtipulatione continebitur: omnimodo perſona ſtipulantis continetur: veluti ſi ſervus ſtipuletur, ut ſibi ire agere liceat. *Ipſe enim tantùm prohiberi non debet, non etiam dominus ejus.*

SUMMARIA.

1. *Servus ſtipulando acquirit domino ea, quæ ſunt juris: & ſibi ipſi, quæ ſunt facti.*
2. *Ratio iſtius differentiæ.*

Di-

1 DIctum est *in proximè præcedente §.* servum omnia, quæcunque sive sibi, sive domino, sive sine adjectione aliqua stipuletur, domino suo acquirere. Eius hîc exceptio affertur. Nam cùm factum est deductũ in stipulationem: tunc stipulatio nequaquam domino acquiritur, sed in personâ servi tantùm consistit: veluti si servus stipuletur, *ut sibi ire agere liceat.* Ipse enim servus tantùm prohiberi non debet, non etiam ejus dominus. Aliud verò est, si stipuletur servus, *ut domino ire agere liceat.* Hoc quippe casu domino stipulatio acquiritur: adeoque dominus ipse ex eâ ire agere poterit. *l. stipulatio ista.* 38. *§. hi, qui sunt.* 6. *&* §. *seq. ff. de verbor. obligation.* Multùm igitur hac in re jus differt à facto. Servus namque stipulans ea, quæ juris sunt, sive sibi, sive domino stipuletur, semper domino ignoranti & invito acquirit, ut est dominium, aut stipulatio *dabis? §. item vobis.* 3. *supr. per quas person. cuiq; acquirit. l. servus vetante.* 62. *ff. de verbor. obligat.*

Ea

Ea autem, quæ ſunt facti, ſervus ſti- 2
pulans, ſi quidem domino, acquirit
domino: ſin ſibi, acquirit ſibi. *d. l. ſti-
pulat. iſta. 38. §. hi, qui ſunt. 6. ff. eod.* Ra-
tio hujus differentiæ inter jus & fa-
ctum illa reddi poteſt: quia facta &
naturalia ſunt, quorum capax eſt
ſervus, & perſonalia, eoque in domi-
num non tranſeunt. *l. qui heredi. 44. in
princ. ff. de condit. & demonſtrat. l. cùm
proponas. 3. C. de heredib. inſtituend. &
notat hîc Giphanius.* Aſt ea, quæ ſunt
juris, prorſus in perſonam ſervilem
non cadunt. *d. l. ſtipulatio iſta. 38. §. hi,
qui. 6. ff. de verb. obligat. l. quod attinet.
32. ff. de reg. jur.*

§. Servus communis. 3.

Servus communis ſtipulando, unicuique dominorum pro portione dominij acquirit: niſi juſſu unius eorum, aut nominatim alicui eorum ſtipulatus eſt.

Tunc

Tunc enim soli ei acquiritur: Quod servus communis stipulatur, si alteri ex dominis acquiri non potest: solidum alteri acquiritur: veluti, si res, quam dari stipulatus est, unius domini sit.

SUMMARIA.

1. *Servus communis acquirit dominis suis pro parte dominica.*
2. *Quibus casibus hoc non procedat.*
3. *Nemini res sua acquiri potest.*

1 SErvus communis, id est, qui duorum aut plurium est dominorum, dominis suis non in solidum, neque pro virilib⁹ & æqualib⁹ partibus, sed pro portione dominicâ, hoc est, quantum quisque eorum juris in servum habet, stipulando regulariter acqui-
2 rit. *l. servus communis. 5. ff. hoc tit.* Ab hac regula tres excipiuntur casus, quibus non cuique dominorum, sed uni

uni tantùm in ſolidum acquiritur.
Primus eſt: ſi ſervus ille juſſu unius 2
dominorum ſtipuletur. *d. l. 5. & duab. ll. ſeqq. ff. eod.* Juſſum etenim prævalet, etiamſi alteri domino ſervus ſtipuletur, *per textum elegantem in l. ult. C. per quas perſon. nob. acquiratur.* ubi Juſtinianus hanc rationem aſſignat: *Quia malignitati ſervorum indulgendum non eſt, ut liceat eis, domini juſſione contemptâ, ſuâ libidine facere ſtipulationem, & ad alium dominum, qui eum forſitan corrupit, alienum lucrum transferre.* Secundus eſt: ſi ſervus communis uni ex dominis nominatim ſtipuletur; putà; *Sempronio, aut Titio, hero meo dare ſpondes? d. l. ſervus communis. 5. verſ. licet autem. l. proinde. 7. §. 1. l. ſi ex re. 28. §. ſicuti. 3. ff. hot tit.* Tertius eſt: ſi rem talem ſimpliciter ſtipuletur, quæ alteri ex dominis acquiri non poſſit: veluti, ſi domum, quæ jam eſt alterius dominorum, alteri ſtipuletur. Hac enim ſtipulatio- 3
ne ei, cujus jam eſt domus, nihil acquiritur. *d. l. proinde. 7. §. 1. l. ſi commu-*

nis. 17. *ff.eod*. cùm nemini res sua acquiri queat. *§. idem juris*. 2. *infr. de inutilib. stipulat. §. sed si rem*. 10. *supr. de legat. §. sic itaque*. 14. *infr. de actionib. l. cùm res*. 4. *C. de contrah. empt. & vendit. & latiùs hîc explicat Rittershusius*.

DE DIVISIONE STIPULATIONUM, Titulus XIX.

Stipulationum aliæ sunt judiciales, aliæ prætoriæ, aliæ conventionales, aliæ communes, tàm prætoriæ, quàm judiciales.

§. 1. Judiciales sunt duntaxat, quæ à mero judicis officio proficiscuntur: veluti, de dolo cautio, *vel*, de persequendo servo, qui in fuga est, restituendóve precio.

§. 2.

§. 2. *Prætoriæ sunt, quæ à mero prætoris officio proficiscuntur: veluti*, damni infecti, vel legatorum. *Prætorias autem stipulationes sic exaudiri oportet, ut in his etiam contineantur ædilitiæ. Nam & hæ à jurisdictione prætoris veniunt.*

§. 3. *Conventionales sunt, quæ ex conventione utriusque partis concipiuntur: hoc est, neque jussu judicis, neque jussu prætoris, sed ex conventione contrahentium: quarum totidem genera sunt, quot (penè dixerim) rerum contrahendarum.*

§. 4. *Communes sunt, veluti*, rem salvam fore pupillo.

Nam & prætor jubet, rem salvam fore pupillo, caveri: & interdum judex, si aliter hæc res expediri non potest, vel de rato stipulatio.

SUMMARIA.

1. *Ratio continuationis.*
2. *Quadrimembris stipulationum divisio.*
3. *Stipulationes judiciales quæ sint.*
4. *Prætoriæ stipulationes quæ sint.*
5. *Satius est, ante tempus occurrere, quàm post causam vulneratam remedium quærere.*
6. *Prætoriis stipulationib. ædilitiæ annumerantur.*
7. *Cur nomine prætoriarum stipulationum ædilitiæ contineantur.*
8. *Lectio §. 2. hujus tituli contra Cujacium, &c. defenditur.*
9. *Omnis correctio odiosa & vitanda.*
10. *Stipulationes conventionales quæ sint.*
11. *Earum quot genera.*
12. *Quæ sint communes stipulationes, earumque exempla.*
13. *Stipulatio, rem pupilli salvam fore.*
14. *Stipulatio de rato.*

1 POsteaquam suprà *ad principium num. 54. & §. omnis. 2. cum seqq. tit. de*

de verb.obligat. aliquot stipulationum divisiones sunt propositæ: hoc loco alia divisio, eaque quadrimembris, à causa efficiente sumpta, exponitur. Nam stipulationum aliæ sunt judiciales: aliæ prætoriæ; aliæ conventionales; aliæ communes, tam prætoriæ, quàm judiciales. Judiciales stipulationes *hîc & in l. stipulationum. 5. ff. de verb. oblig.* (*ex qua l. hic totus tit. ad verbum ferè est descriptus*) dicũtur, quæ à mero sive solo judicis officio, id est, jussu & interlocutione, proficiscuntur; hoc est, quarum auctor est judex à prætore datus, non verò prætor ipse, non partes inter se litigantes, *ut rectè explicat Cujacius in d. l. 5. in princ. ff. d. tit. eumq́ referens Borcholt. hîc nũ.* 2. Verbi gratiâ: *cautio de dolo*, est judicialis stipulatio. Etenim illa plerumque in judiciis, jubente judice, præstari solet: ut si Sempronius rem à fure, aut quovis alio vindicet, & metuat, ne pendente judicio res à fure corrumpatur; reus cavere, *de dolo abfuturo in re restituendâ*, per judicem

2

3

 co-

cogitur. *l. praeterea. 20. l. si homo. 54. ff. de rei vindicat. l. creditor. 15. ff. de pignoratic. act. Giphan. hic in vers. veluti de dolo cautio, &c.* Sic quoque judicialis est stipulatio, *cautio de persequendo servo, qui in fuga est.* Hanc siquidem cautionem sæpe judex interponi curat: veluti, si legatarius servum sibi legatum ab herede petat: heresque eum in sua potestate esse, ut quia sit in fugâ, neget: heres à judice servum suis sumptibus requirere, & legatario restituere, aut precium eius præstare jubetur. *l. cùm servus. 39. l. servo legato. 69. §. ult. ff. de leg. 1. l. item si. 14. §. quid si homo. ff. quod met. caus. gest. erit. l. si filiofamilias. 25. §. si qui dotalium. ff. soluto matrimonio.* Idem & de alia qualibet re absente inquirendâ, exhibendâ, & restituendâ sentiendum est, *argum. l. solutione. 18. ff. ad exhibend.* Præter istas cautiones sive stipulationes judiciales, sunt & quædam aliæ: ut cautio indemnitatis. *l. ipsi quoque. 19. l. à quo servus. 58. ff. de rei vindicat.* ut cautio de refundendo, deq; solvendo certo loco vel

tem-

tempore, &c. *sed si damnum. 9. §. fin. l. ex facto. 52. in fin. ff. de pecul. l. quod si Ephesi. 4. §. 1. ff. de eo, quod certo loco, &c.*

Prætoriæ stipulationes sunt, quæ à mero prætoris officio proficiscuntur: hoc est, quarum auctor est ipse prætor: sive, quæ non apud specialem judicem, sed apud Magistratum petuntur, & eius auctoritate, jussu, atque imperio interponuntur: cujusmodi est *stipulatio damni infecti, & legatorum. §. 2. hoc tit. d. l. stipulationum. 5. in princ. ff. de verb. obligat.* Priore quis periculum arborum, loci, operis, ædiumvé vicinarum ruinam minantium evitare potest, *tot. tit. ff. de damno infect.* Alterâ utuntur legatarij stipulantes ab herede, cujus de fide dubitant, de legatis aut fideicommissis rectè præstandis. *l. filiusfamilias. 114. §. ijdem Principes. ff. de legat. 1. & tot. tit. ff. ut legator. nom. caveat.* Melius enim, & satius est, ante tempus occurrere, quàm post causam vulneratam, id est, damnum acceptum, vel legatum ab herede consumptũ; 4 5

remedium quærere. *l. ult. C. in quib. caus. in integr. restit. necessar. non est.* Cæterùm plures stipulationes seu cautiones prætoriæ cognosci poterunt *ex tit. ff. de prætorijs stipulat. & trib. tit. sequentib.* item *ex tit. usufructuarius quemadmod. caveat. & titul. si cui plus, quàm per leg. Falcid. licuerit, legatum esse*
6 *dicetur. cum similib.* Planè prætoriis stipulationibus & ædilitiæ annumerantur. *d. §. 2. vers. prætorias. hoc tit.* Nam jus ædilitium juris prætorij portio est. *§. prætorum. 7. vers. proponebant. supr. de jur. nat. gent. & civil.* Sunt autem ædilitiæ cautiones, quæ de morbis, aut vitijs venalium rerum interponuntur: quarum præcipua est, *cautio* sive *stipulatio duplæ*, de qua *in tit. ff. de evictionib. & duplæ stipulat.* Verbi gratiâ: si vendo mancipium vel equum, & emptori repromitto, si quid occulti vitii in equo vendito inventum fuerit, aut si evincatur, me duplum soluturum. Venditor enim non solùm si quid vitij insit, clarè prædicere; sed eo etiam nomi-

nomine cavere debet. *l. si venditor.* 28. *& l. i ag. 32. ff. de ædilit. edict. l. emptori.* 37. *ff. de evictionib.* Cur verò nomine 7
prætoriarum stipulationum etiam ædilitiæ contineantur, Justinianus hic *in d. §. 2. ad finem.* hanc rationem subjungit: *quia* (inquit) *& hæ ædilitiæ à jurisdictione prætoris veniunt.* Ubi ad- 8
monendi sumus; Jacobum Cujacium *in præallegata l. stipulationum.* 5. *ff. de verb. obligat.* ibique Donellum *num.* 15. Francisc. Hotomanum *hîc enunciat.* 5. Johannem Borcholten *num.* 8. & Petrum Heigium *num.* 14. *cum seqq.* & alios nonnullos Interpretes neotericos putare: verbum *prætoris* hic expungendum esse: tum quia neque *in d. l.* 5. *ff. de verb. obligat.* neq; in Theophilo extet: tum quia ædilitiæ à jurisdictione, non prætoris, sed ædilium veniant. *l.* 1. *in princ. d. l. si venditor.* 28. *& l. ædiles.* 38. *ff. de ædilic. edict.* Verùm nihil hoc loco delendum aut 9
corrigendum esse videtur: tum quia omnis correctio odiosa, ac ea propter vitanda est. *c. cùm expediat.* 29. *ext. de*

elect. in 6. tum quia jus ædilitium pars eſt, & quaſi ſupplementum juris prætorij. *d.* §. *prætorum.* 7. *verſ. proponebant. ſupr. de jure nat. gent. &c.*

10 Conventionales ſtipulationes dicuntur; quæ neque prætoris, neq; judicis auctoritate; ſed ipſorum reorum, id eſt, partium inter ſe contrahentium voluntate interponuntur: & ex earum pacto & placito ſive cõventione (quæ legem dat contractui. *l. contractus.* 23. *& l. nec ex prætorio.* 27. *ff. de reg. jur. c. contractus.* 85. *eod. in* 6.) ſubſtantiam capiunt, §. *cõventionales.* 3. *hoc tit. d. l. ſtipulationum.* 5. *in princ. verſ. conventionales. ff. de verb. obligat.* Licèt enim prætoriæ quoque & judiciales ſtipulationes aliquam voluntatem ac cõventionem habeant: cùm nulla ſtipulatio ſine conventione & conſenſu contrahatur. *l. in omnibus.* 55. *ff. de obligat. & actionibus.* quia tamen in judicialibus ac prætorijs voluntas & conſenſus non eſt ſpontaneus; ſed ad prætoris juſſum interponitur, adeoque neceſſarius cen-

censetur: rectè nomen conventionalium stipulationum prætorijs & judicialibus non imponitur. Et harum conventionalium stipulationũ 11
tot genera sunt, quot rerum contrahendarum, id est, obligationum seu negociorum, quæ contrahi possint: hoc est, sunt infinita atque innumerabilia. Nam & negociorum & pactionum, quibus confirmandis stipulationes frequentissimè adhibentur, innumerabilia sunt genera. *d. l. 5. in princ. ff. de verb. obligat. Paul. lib. 5. sentent. tit. 7.* Atque isthæc infinitas sive multitudo rerum contrahendarum in causa esse videtur, cur conventionalium harum stipulationum exempla nulla hîc ponantur: cùm tamen priorum exempla sint adducta: quia scilicet planè non est necesse. Nemo quippe tam imperitus est, qui non aliquos saltem, si non omnes, quibus obligatio contrahitur, modos teneat. Ex his quisque, si velit, exemplum sibi sumat: & quodcunq; genus obligationis contra-

trahendæ adhibuerit, non erraverit. *Idq́ uberiùs explicat Donellus ad d. l. stipulationum, 5. num. 16. & seqq. ff. de verb.*
12 *obligat.* Communes denique stipulationes dicuntur: quæ, rebus ita exigentibus, modò jubente prætore, modò jubente judice interponuntur: cujusmodi stipulatio est, *rem pupilli salvam fore. §. ult. hoc tit. d. l. 5. in princ. vers. communes sunt. ff. d. tit.* Nam
13 hæc interdũ ex jussu prætoris interponitur, interdũ ex jussu judicis. Ex jussu seu officio prætoris interponitur: cũ pupillus, vel alius pupilli nomine hanc cautionem, nullo judicio suscepto, per tutorem præstari ultrò desiderat, quò res pupillares per eam salvæ remaneant, & in tuto constituantur. Ad quam cautionem præstandam à prætore tantùm, vel alio magistratu, non verò à judice, tutor compelli potest. Quoties enim eam tutoribus prætor injungit: non judicis, sed magistratûs officio fungitur. Nullo namq; judicio adversus tutorem pendente, nullâ etiam causæ cogni-

cognitione adhibitâ, cautio ista per prætorem decernitur. A judicis autem jussu & officio hæc cautio sive stipulatio proficiscitur: cùm lis jam contestata est, & judicium susceptũ: ut, si tutor cum pupillo litem instituerit, & ei pupillus objecerit, nondum ab eo cautionem esse præstitam. Hoc casu tutor jussu judicis cogetur, aut illam præstare, aut nomen & officium tutoris omittere, *arg. l. si impuberi.* 13. *in princ. ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his, &c. l.* 3. *& l. ult. C. de tutore vel curatore, qui satis non dedit.* 14

Sic quoque stipulatio seu cautio *de rato*, sive *rem ratam haberi*, est communis. *§. ult. in fine. hoc tit.* Nam ad eam præstandam, procurator alieno nomine agens, etsi utplurimùm per prætorem; interdum tamen etiam per judicem compellitur. Si ante litem contestatam cautio ista exigitur: citra controversiam prætoria est: cùm à prætore injũgatur. Si verò post litem demùm contestatam petitur: est judicialis. Judex siquidem

hoc

hoc casu illam ex officio suo decernit. Cæterùm hanc rem, *post Interpretes hîc*, latissimè persequuntur. *Donellus ad d. l. 5. num. 19. & seqq. ff. de verbor. obligat. Gœddæus in Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap. 5. conclus. 22. num. 302. cum aliquot seqq. & Detlevus Langebeckius in suis annotationibus, ad leges aliquot perdifficiles, cap. 6.*

DE INVTILIBVS STIPULATIONIBUS, TITULUS XX.

Princip. Tit. cum §. 1. & 2.

Omnis res, quæ dominio nostro subiicitur, in stipulationem deduci potest: sive mobilis sit, sive soli.

§. 1.

§. 1. At si quis rem, quæ in rerum naturâ non est, aut esse non potest, dari stipulatus fuerit: veluti Stichum, qui mortuus sit, quem vivere credebat: aut hippocentaurum, qui esse non possit: inutilis erit stipulatio.

§. 2. Idem juris est, si rem sacram aut religiosam, quam humani juris esse credebat: vel rem publicam, quæ usibus populi perpetuò exposita sit, ut forum, vel theatrum, vel liberum hominem, quem servum esse credebat, vel cuius commercium non habuerit; vel rem suam dari quis stipuletur. Nec in pendenti erit stipulatio ob id, quòd publica res in privatam deduci, &

ex

ex libero servus fieri potest, & commercium adipisci stipulator potest, & res sua stipulatoris esse desinere potest: sed protinus inutilis est. Item contrà, licèt initiò utiliter res in stipulationem deducta sit: si tamen postea in aliquam eorum causam, de quibus suprà dictum est, sine facto promissoris devenerit: extinguitur stipulatio. At nec statim ab initio talis stipulatio valebit: Lucium Titium, cùm servus erit, dare spondes? *& similia. Quæ enim naturâ sui dominio nostro exempta sunt, in obligationem deduci nullo modo possunt.*

SUM-

SUMMARIA.

1. *Ordinis ratio.*
2. *Contraria juxta se posita magis elucescunt.*
3. *Inutiles stipulationes quæ dicantur.*
4. *Quæ res in stipulationem deduci poßint, vel non poßint.*
5. *Impoßibilium nulla obligatio.*
6. *Vbi res ipsa non debetur, ibi nec debetur ejus æstimatio.*
7. *Ratio diversitatis; cur liber homo, res sacræ, religiosæ, &c. in stipulationem deduci nequeant: emptio verò & venditio earum rerum subsistat.*
8. *Quædam res commercio non in universum; sed respectu aliquarum solummodo personarum sunt exemptæ.*
9. *Iudæus servum Christianum inutiliter stipulatur: ut & præses provinciæ rem provincialem.*
10. *Nemo potest sibi rem suam stipulari: huiusque ratio.*
11. *Si res commercio hominum exempta, &c. promißa eum in statum perveniat, à quo incipere potuisset stipulatio, nihilominus inutilis censetur.*
12. *Stipulatio non secundùm jus futuri, sed præsentis temporis æstimari debet.*
13. *Quod ab initio vitiosum est, tractu temporis non convalescit.*

14. *Quando rei suæ stipulatio valeat.*
15 *Stipulatio rei suæ distat à stipulatione rei sacræ, &c.*
16. *Ratio hujus differentiæ duplex.*
17. *Si res incidat in eum casum, à quo non potest incipere, vitiatur stipulatio: ejusq; ratio.*
18. *Mens & sententia l. si grege legato. 22. ff. de legat.*

1 HUc usque abundè ostensum est, quomodo stipulationes rectè ac utiliter cõcipiantur; quomodo item
2 dividantur: nunc, quia contraria juxta se posita sive conjuncta magis elucescunt, seque invicem illustrant, *arg. principij tit. supr. de tutel. & princ. tit. sup. de his, qui sunt sui, vel alieni jur. l. 1. ff. eod. l. Pomponius.* 40. *§. sed & is. ff. de procuratorib. l. & si contra.* 35. *in fine. ff. de vulg. & pupill. substit. & similium.* explicandum est, quomodo inutili-
3 ter sive nulliter contrahantur. Inutiles autem censentur stipulationes, vel ob materiam, resque, quæ in stipulationem deducuntur, cùm deduci non possint, *ut in §. 1. & 2. & 21.* vel ob causæ efficientis defectum, putà

putà diſſenſum. *§. 22.* defectumvé perſonarum, quę obligari nequeunt, *ut in §. 3. 4. 6. & 4. ſeqqqq.* vel ob vitium formæ & acceſſionum, quæ ſtipulationi inutiliter adijciuntur, *ut in §. 5. 11. & cæteris.* Omnes porrò res, quæ 4
dominio noſtro ſubiiciuntur, hoc eſt, quæ propriæ noſtræ fieri poſſunt (dominium quippe nihil aliud eſt, quàm proprietas. *l. ſi procurator. 13. in princ. ff. de acquir. rer. domin.*) in ſtipulationem poſſunt deduci: ſive mobiles ſint, ſive ſoli, hoc eſt, immobiles, *auctore hic Juſtiniano.* Res igitur, quæ in rerum naturâ non ſunt, ut res extinctæ; & in rerum natura eſſe non poſſunt, ut Hippocentaurus, Sphinx, Chimęra, &c. item res ſacræ, religioſæ, publicæ & liber homo, cùm dominio noſtro ſubiici, & proprietatis jure nobis acquiri non poſſint; ſtipulatione comprehendi nequeunt. Quicunque ergo res ejuſcemodi ſibi dari ſtipulatur: palam eſt, inutilem eſſe ſtipulationem. *§. 1. & 2. hoc tit. §. ſacræ. 8. ſupr. de rer. diviſ. l. 1. §. ſi id,*

quod. 9. ff. de oblig. & actionib. l. inter stipulantem. 83. §. sacram. 5. & l. liber homo. 103. ff. de verb. obligat. Hujusmodi siquidem res vel per rerum naturam, vel per juris impossibilitatem praestari non possunt; ita ut meritò stipulatio earum nullius momenti
5 censeatur. Impossibilium enim nulla est obligatio. *l. impossibilium. 185. ff. de reg. jur.* Sed quaeritur: an stipulatio hactenus saltem valeat, ut aestimatio istarum rerum in stipulationem deductarum debeatur? Et ne aestimationem quidem ex ea stipulatione deberi, non sine ratione statui-
6 tur. Tum quia ubi res ipsa omnino non debetur, ibi nec ejus deberi aestimationem certum est. §. *non solùm. 4. supr. de legat. l. cùm servus. 39. §. ult. ff. de legat.* 1. Tum quia nihil ex stipulatione debetur, nisi quod stipulatione est comprehensum. *l. quicquid adstringendae. 99. ff. de verb. obligat.* At verò hîc res tantùm sunt promissae, non aestimatio rerum. Ideoq; indubitatum est, ne quidem aestimatio-

ſtionem illarum rerum, quæ vel per rerum naturam, vel per juris impoſſibilitatem præſtari non poſſunt, ex ſtipulatione iſthac deberi. Hucque referri poterunt, quæ annotavimus *ad d. §. non ſolùm. 4. ſupr. de legat. n. 13. & ſeqq.* Quamvis autem liber homo, res ſacræ, religioſæ, &c. in ſtipulationem prorſus deduci nequeant: 7
emptionem tamen & venditionem earum rerum bona fide factam conſtare, haud incogniti juris eſt. *l. & liberi. 4. & duab. ll. ſeqq. ff. de contrah. empt.* Ratio diverſitatis inter ſtipulationem & emptionem hæc reddi poteſt: quia in ſtipulatione id agitur, ut dominium omnimodo transferatur. *l. ubi autem. 75. §. ult. ff. de verb. obligat.* in emptione non item. Neq; enim venditor cogitur dare, aut emptorem facere dominum, ſed tantùm rem tradere, & evictionem præſtare. *d. l. 4. ff. de contrah. empt. l. ex empto. 11. §. 2. l. ſervus, quẽ. 30. §. 1. ff. de act. empt.* Atqui liber homo, & res ſacræ in dominio eſſe non poſſunt: haberi

autem & poſſideri poſſunt. Ratio verò, cur liberi hominis, rei ſacræ, vel publicæ venditio in jure permittatur, ſi emptor ignoret, hæc eſſe videtur: ne ſcilicet libertas commerciorum impediatur, *arg. l. juſto errore.* 8 44. *ff. de uſurpat. & uſucap.* Sanè ſunt res nonnullæ, quæ commercio non in univerſum, ſed reſpectu aliquarum duntaxat perſonarum ſunt exemptæ: de quibus rebus dicendum, quòd eæ quoque in ſtipulationem deduci non poſſint. Quod tamen intelligendum eſt procedere, ſi ſtipulator rei commercium non habeat. Nam rem, cujus commercium non ſtipulatori, ſed promiſſori tantùm eſt interdictum, in ſtipulationem utiliter deduci, haud dubium eſt. *l. multùm intereſt.* 34. *ibiq. Cujacius, Duaren. & Donell. ff. de verb. oblig. l. mortuo bove.* 49. *§.* 2. *&* 3. *ff. de legat.* 2. Hinc mancipium Chriſtianum eſt quidē in commercio, ſed non in Judęorum. *tot. tit. C. ne Chriſtianum mancipium hæret.*

hæret. vel judæus, vel pagan. hab. Quapropter ſi Judæus ſervum Chriſtianum ſtipuletur: inutilis eſt ſtipulatio: quia mancipium Chriſtianum Judæo ſubiici non poteſt. Sic præſidi provinciæ rem provincialem in ſua provincia comparare, aut ſtipulari non licet. *l. qui officij. 62. ff. de contrah. empt.* Quia licèt res iſta provincialis in aliorum ſit commercio: non tamen eſt in commercio præſidis; id eſt, præſes rem illam acquirere & poſſidere non poteſt: etiamſi ab alio acquiri & poſſideri poſſit. *l. principalibus. 33. ff. de rebus credit. l. 3. C. ſi cert. petat.* Et hoc eſt, quod ait Juſtinianus hîc in *§. 2. cujus* (ſcilicet rei) *commercium non habuerit*: ſolus videlicet ſtipulator, non promiſſor. *d. l. multùm intereſt. 34. ff. de verb. obligat. Sed vide id explicatiùs pertractantes Johannem Borcholt. in Commentar. de verb. obligat. cap. 5. num. 13. cum ſeqq. Gœddæum in Commentar. de contrah. & committ. ſtipulat. cap. 6. concluſ. 10. num. 112. cum ſeq. & alios, quos laudavimus in d.* 9

in d. §. non solùm. 4. num. 22. ad finem.
10 *supr. de legatis.* Porrò quemadmodum quis non rectè stipulatur rem, cujus commercium non est, aut cujus cõmercium non habet: ita quoque inutilis stipulatio est, si quis rem suam dari stipuletur. *d. §. 2. ibi, vel rem suam dari, &c. hoc tit. l. nemo rem. 82. ff. de verb. obligat.* Hujusque manifesta ratio est: quia per stipulationem dandi quæritur dominium. *d. l. ubi autem. 75. §. fin. ff. eod.* At quod jam antè meum est, & dominij ac proprietatis jure ad me spectat, ampliùs meum fieri, & proprietatis ac dominij jure mihi acquiri nequit. *§. sed si rem. 10. supr. de legat. §. sic itaq; discretis. 14. infr. de actionib.*

11 In tantum autem stipulatio, in quam res impossibiles, vel comercio hominum exemptæ, vel quæ stipulatoris anteà sunt, deducuntur, inutilis judicatur: ut ne postea quidem convalescat, si res promissa eum in statum pervenerit, à quo incipere stipulatio potuisset; putà si res sacra vel

vel religiosa postmodùm fiat profana, publica fiat privata, liber homo fiat servus, vel si res, quæ stipulatoris fuit, ejus esse desinat, aut stipulator commercij capax fieri incipiat. *§. idem juris. 2. vers. nec in pendenti. hoc tit. nostro. d. l. inter stipulantem. 83. §. sacram. 5. ubi Bartol. Bald. Ludovicus Roman. Fulgos. Jason, Alciat. Duaren. & Donellus. ff. de verb. obligat.* Ratio, cur 12
stipulatio isthæc protinus inutilis sit, nec convalescat, est perspicua: Tum quia non secundùm futuri temporis jus, sed secundùm præsentis æstimari debet stipulatio, *ut ait Venuleius IC. in l. continuus. 137. §. cùm quis. 6. in fine. ff. d. tit. & notat Giphanius hic in d. vers. nec in pendenti, &c.* Tum quia quod ab 13
initio vitiosum est, tractu temporis non convalescit. *l. 1. ff. de reg. Caton. l. quod initio. 29. l. omnia, quæ. 201. & l. quæ ab initio. 210. ff. de reg. jur.* Enimverò rē 14
suam sub cōditione quis rectè stipulatur, hoc modo: si mea esse desierit. *l. si rem meam. 31. ff. de verb. obligat. l. existimo. 61. ff. de contrah. empt.* Pro- 15
inde-

indeq;in hoc stipulatio rei meę distat à stipulatione rei sacræ, religiosæ, publicæ, aut liberi hominis: quòd nimirum stipulatio rei meæ pura non valeat, sub conditione valeat: stipulatio verò rei sacræ, religiosæ, publicæ, vel liberi hominis, nec purè valeat, nec sub conditione. *d. l. continuus. 137. §. cùm quis. 6. ff. de verb. oblig.*
16 Ratio differentiæ hæc est: quia neque civile, neque naturale est, casum adversamque fortunam spectari liberi hominis: hoc est; quia ominosum, impium, inhumanum & invidiosum est, stipulationem concipere eum in finem; ut res sacra seu religiosa profanetur, vel publica efficiatur privata, vel liber homo redigatur in servitutem. *d. l. inter stipulantem. 83. §. sacram. 5. post medium. ff. de verb. obligat.* At non item turpe vel ominosum est expectare, ut res à dominio meo abeat, & mea esse desinat. Siquidem non semper eâ mente res comparatur, ut perpetuò mea maneat. *Borcholt. hîc in fine.* Aliam diffe-

differentiæ hujus rationem adfert Imperator Juſtinianus *in d. §. idem juris. 2. verſ. at nec ſtatim. hoc tit.* his verbis: *Quæ enim naturâ ſui dominio noſtro exempta ſunt, in obligationem deduci nullo modo poſſunt.* Quaſi dicat Imp. liberi hominis, rei ſacræ, religioſæ & publicæ ſtipulatio, ſive purè facta, ſive ita, *cùm ſervus erit, cùm profana vel privata erit*, nunquam valet: quia liber homo, res ſacra, religioſa & publica ſui naturâ ſunt extra commercium. At res mea per ſe extra commercium non eſt: ſed mihi tantùm, quamdiu eſt mea, commercium ejus eſt interdictum. Unde & Paulus ait: ea duntaxat, quæ naturâ ſui poſſibilia ſunt, in obligationem deducuntur. *d. l. inter ſtipulantem. 83. §. ſacram. 5. verſ. ſed hæc diſſimilia ſunt. ff. de verb. oblig.* Cæterùm ut 17
vulgaris regula eſt, quòd initiò vitioſum, poſtea non convaleſcat. *d. l. quod initio. 29. & ſimilibus. ff. de reg. jur.* cujus regulæ exempla ſuperiùs. *num. 11. ex d. §. 2. verſ. nec in pendenti. hoc tit.*

ſunt

sunt exposita: ita huic contraria est regula: quòd initiò non vitiosum, si postea in vitium, id est, in eam causam incidat, à qua incipere nequit, extinguatur & evanescat. *l. existimo. 98. in fine principij. & l. penult. §. etsi. 2. ff. de verbor. obligat. l. pro parte. 11. ff. de servitutib. l. 3. §. ult. ff. de his, quæ pro non scriptis habent.* Ejus exemplum affertur in stipulatione *hîc in d.* §. 2. *vers. item contrà. &c. hoc tit. & d. l. existimo. 98. in princ. ff. de verb. obligat.* Et ratio hujus regulæ evidens est: quia res ob tale vitium dari sive præstari non potest. *l. si stipulor.* 35. *ff. d. tit. Giphan. hîc in d. vers. item contra, &c.* Eamque regulam latiùs explicuimus *ad principium tit. supr. de hereditatib. quæ ab intest. defer. numer.* 191. *& num.* 246. *& seq.*

18 Isti autem regulæ non obstat Pomponij responsum *in l. si grege legato. 22. in fine. ff. de legat.* 1. ubi etsi insula legata combusta est, adeoque ad eum casum res pervenisse videtur, à quo incipere non potest: nihilomi-

lominus tamen legatum adhuc subsistit, & hactenus valet, ut area saltem vindicari per legatarium possit: *Nam respondetur*: insulâ combustâ, legatum non censeri eum in casum incidisse, à quo incipere non potest: cùm area, pars insulæ principalis & maxima, adhuc supersit. Proinde insula non intelligitur esse extincta, cujus pars præcipua in rerum natura esse nondum desiit. At prædicta regula eo de casu est accipienda, quo res vel penitus fuit extincta, vel saltem ita sublata, ut pars ejusdem principalis superstes non fuerit. *Atq; hæc responsio clarescit ex l. qui res suas. 98. §. aream. 8. vers. non est his similis. ff. de solutionib.*

§. Si quis alium. 3.

Si quis alium daturum factumvé quid promiserit: non obligabitur; veluti, si spondeat, Ti-

Titium quinque aureos daturum. Quòd si effecturum se, ut Titius daret, spoponderit, obligatur.

SUMMARIA.

1. *Promissio facti alieni est inutilis: hujúque triplex ratio.*
2. *Culpa est, immiscere se rei alienæ.*
3. *Fidejussores quatenus pro alio intercedendo obligentur.*
4. *Consideratio l. ex empto. 11. §. qui autem. 18. ff. de actionib. empti.*
5. *Quibus casibus facti alieni promissio admittatur.*
6. *Si promissor non præstiterit, quod promisit: in id, quod interest stipulatoris, tenebitur.*
7. *An & quatenus per stipulationem Notarij, aliquod jus absenti acquiratur, remissivè.*

1 SI promissor non de se ipso, sed de alio promittat, eum daturum aut facturum, stipulatio inutilis est, *hoc §. nostro. l. stipulatio ista.* 38. *in princ. cum §.* 1. *& l. inter stipulantem.* 83. *in prin. ff. de verb. obligat.* Ejusque ratio hæc est:

eſt: tum quia inter ſtipulantem & promittentem negocium contrahi oportet; & de ſe quiſque, non alio promittere debet. *d. l. 83. in princ. ff. eodem.* Tum quia omnes obligationes ex noſtra perſonâ, non alterius, initium ut ſumant, neceſſe eſt. *l. quæcunque. 11. §ff. de obligationibus & actionibus.* Tum etiam, quia culpa eſt, immiſcere ſe rei alienæ, ſive ad ſe non pertinenti. *l. culpa eſt. 36. ff. de reg. jur.* 2

Cui non obſtat, quòd fidejuſſores pro alio intercedendo videntur 3 promittere; eum, pro quo interceſſerunt, daturum aut facturum: & tamen fidejuſſores obligari, minimè ambigitur. *tot. tit. infr. de fidejuſſorib.* Nam reſponſio facilis eſt: fidejuſſores non aliter teneri, aut obligari, quàm ſi ſe quid daturos, vel facturos promittant. Siquidem reum principalem daturum vel facturum aliquid, fruſtrà promittunt: quia factum alienum inutiliter promittitur,

tur, auctore Hermogeniano *in l. sicut reus. 65. ff. de fidejussoribus.*

4 Similiter non refragatur *l. ex empto. 11. §. qui autem. 18. ff. de actionib. empti.* ex qua evinci potest; eum, qui generaliter, ab omnibus non fieri, quò minus emptori habere liceat; promittit, non ex suo tantùm, suorumq; heredum, sed aliorum etiam facto obstringi. *Etenim* ad illam legem respondetur: promissionem generalem de omnibus personis factam, ab ea, quâ promissor suam suorumque heredum duntaxat personam obligavit, in hoc differre: ut nimirum illâ promissor ex cujuscunq; alterius impedimento astringatur; per quem fit, quo minùs emptori, eidemque stipulatori habere liceat: hac verò promissor pro suo suorumque heredum tantùm facto obligetur. Cæterùm an generaliter de omnibus promittens, pro extranearum personarum facto ac impedimẽto semper teneatur, necne: in illa lege non est expressum, aut dispositum.

tum. Itaq; ex aliis legibus id supplendum est, & cognoscendum; quando promissor etiam nomine aliorum obligetur. Id autem disertè cautum 5 reperitur *in d. l. stipulatio ista. 38. §. 2. ff. de verb. obligat.* ubi Ulpianus tradit: promissorem ex generali ista promissione ita demum astringi, si stipulationi pœnam stipulator apposuerit, quam promissor promittat se daturum, si per alios factum erit: secus est, si pœna adjecta non fuerit. Quod igitur ex opposita lege infertur: stipulationem istam etiam ratione extranearum personarum promissorem obligare: id ex alijs juris locis explicandum est, ut tum procedat, cùm stipulator pœnâ appositâ factum alienum à promissore fuerit stipulatus. Ad eam namque promissor tenebitur, vel ad id, quod interest: *d. l. stipulatio ista. 38. §. 2. & l. quotiens. 81. ff. d. tit.*

Præterea quod dictum est, stipulationem illam, quâ promissor alium daturum facturumvé promit-

tit, esse invalidam: id non obtinet, ubi quis spopondit, se effecturum vel curaturum, ut alius daret, vel faceret, *hoc §. nostro. in fine.* Hujusque ratio est: quia is, qui promittit, se curaturum sive effecturum, ut alius det, vel faciat; non alienum, sed suum factum promisisse videtur: adeoque tam suo, quàm heredum suorum nomine obligatur. *d. l. stipulatio ista. 38. in princip. ff. de verb. obligat. l. si pactum. 9. ff. de probationib. l. veteris. 13. C. de contrah. & committ. stipulatione.*
6 Quare si non præstiterit hic promissor, quod promisit: in id, quod interest stipulatoris, tenebitur: veluti in alijs faciendi obligationibus. *l. stipulationes non dividuntur. 72. in princip. vers. Celsus tamen. ff. de verb. obligat. l. si quis ab alio. 13. §. ult. ff. de re judic. & similibus, suprà adductis, ad principium tit. de verbor. obligat. num. 57. & notant hîc Mynsinger. num. 2. cum seq. Schneidewinus num. 7. cùm seq. & Heigius nũ. 11. & seqq. Qui & alios casus, quibus facti alieni promißio admittatur, diligen-*

ter

ter explicant. Porrò an & quatenus per 7
stipulationem Notarij, contractibus adhibitam, aliquod jus absenti acquiratur, *post alios, quos recitat*, exponit Fachineus *lib.* 8. *controversiar. jur. c.* 91. *& lib.* 12. *cap.* 38. *Donellus ad d. l. stipulatio ista.* 38. *§. alteri.* 17. *num.* 33. *ff. de verbor. obligat. Bronchorst. cent.* 4. ἐναντιοφανῶν. *assert.* 46. *Hotoman. lib.* 4. *observat.* 25. *eosq; citans Hœnonius disp.* 14. *controvers.* 16.

§. Si quis alij. 4.

Si quis alij, quàm ei, cujus juri subjectus sit, stipuletur: nihil agit. Planè solutio etiam in extraneam personam conferri potest: veluti, si quis ita stipuletur: Mihi aut Seio dare spondes? *ut obligatio quidem stipulatori acquiratur: solvi tamen*

Sejo, etiam invito eo, rectè possit, ut liberatio ipso jure contingat: sed ille adversus Sejum habeat mandati actionem. Quòd si quis sibi, & alij, cujus juri subjectus non sit, dari decem aureos stipulatus est: valet quidem stipulatio: sed utrùm totum debeatur stipulatori, quod in stipulationem deductum est, an verò pars dimidia; dubitatum est? Sed placuit, non plus, quàm dimidiam partem ei acquiri. Ei verò, qui juri tuo subjectus est, si stipulatus sis, tibi acquiris: quia vox tua, tanquam filij sit; sicuti & filij vox, tanquam tua intelligitur in ijs rebus, quæ tibi acquiri possunt.

SUMMARIA.

1. *Quatuor stipulationis modi distinguendi.*
2. *Nemo alteri stipulari potest: ejusque duplex ratio.*
3. *Stipulationes cur inventæ.*
4. *Utrum stipulatio alteri facta jure canonico valeat.*
5. *Non est discrimen inter jus canonicum & civile inducendum, nisi sit expressum.*
6. *Nulla obligatio, ne naturalis quidem, est sine consensu.*
7. *Omni jure fides servanda.*
8. *Pater filio, & dominus servo, & vice versa, stipulari potest: & cur.*
9. *Quod fallit in filio emancipato.*
10. *Differentia inter patrem & filium: ut & inter dominum ac servum.*
11. *Ratio differentiæ.*
12. *Solutio in tertium sive personam extranei conferri potest.*
13. *Quæ actio adversus tertium istum competat.*
14. *Quare solutio in extraneam personam conferri possit, obligatio non item.*
15. *Qui sibi & alteri dari aliquid stipulatur, dimidiam tantùm partem sibi acquirit.*
16. *Utile per inutile non vitiatur.*

DIligenter sunt distinguendi quatuor stipulationis modi. Primus 1

est, quo quis sibi stipulatur ita: *Mihi centum dare spondes?* Secundus est, quo quis alij stipulatur, hoc pacto: *Titio centum dare spondes?* Tertius est, quo quis sic stipulatur: *Mihi aut Titio centum dare spondes?* Quartus est, quo quis ita stipulatur: *Mihi & Titio dare centum spondes?* Primo modo stipulatio facta quin utilis sit, non est dubium. De reliquis tribus modis quæritur hic *initio, & vers. planè solutio. &*
2 *vers. quòd si quis. hoc §. nostro.* Ex his igitur tribus modis primum ait Imperator, planè esse inutilem; id est, nō valere stipulationem, si hoc agatur, ut alteri, quàm stipulanti detur. Ratio hujus assertionis sive regulæ assignatur ab Ulpiano *in l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17. ff. de verb. obligat.* & à Justiniano Imp. *in §. alteri. 18. infr. hoc*
3 *tit.* hisce verbis; *Quia inventæ sunt stipulationes vel obligationes ad hoc, ut unusquisque acquirat sibi, quod sua interest: cæterùm ut alij detur, nihil interest stipulatoris.* Addi & hæc poterit ratio; quia ea, quæ sunt juris, & civilia, non

ac-

acquirũtur alteri, ut est obligatio: naturalia autẽ, & quæ sunt facti, acquiruntur. *l. ea, quæ civiliter. 53. ff. de acquir. rer. domin. & docet hîc Giphanius.* Sed 4
utrùm jure canonico isthæc stipulatio valeat, controvertitur? Et eo jure stipulationem alteri factam esse efficacem, tenent *Glossa in can. quoties cordis oculus. 8. super verb. & per te. caus. 1. quæst. 7. Anton. Butrius in c. si cautio. 14. de fide instrumentor. Bald. in l. illud. 19. C. de sacrosanct. Eccles. Vasquius de successión. creat. lib. 3. §. 30. num. 4. cum seqq. Didacus Covarruv. in c. quamvis. de pact. lib. 6. part. 2. §. 4. n. 2. & 9. vers. decimò, ut ad propositam, &c.* Verùm hanc opinionem alij meritò reijciũt, *Ponormitan. in d. c. si cautio. 14. col. 3. de fide instrument. Joan. Faber. in d. §. alteri. 18. infr. hoc tit. Imola, Romanus, Alexander, Iason & Alciatus in d. l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17. ff. de verb. obligat. eosq́; laudans Fachineus lib. 3. controversiar. jur. cap. 19. item Emanuel Soarez. in addit. ad Gomez. tom. 2. var. resolut. jur. civ. cap.*

cap. 11. *num.* 18. *Matthias Stephani cent.* 3. *quæst.* 42. *Hœnon. disput.* 14. *contro-*
5 *vers.* 15. *& Heigius hîc num.* 4. Primò enim non est inducendum aliquod discrimen inter jus canonicum & civile, nisi expressum sit. *cap.* 1. *de novi oper. nunciat.* Atqui nullibi jure canonico est expressum, alteri stipulationem factam valere contra juris civilis regulas. Igitur non valet. Secundò, quia jure etiam canonico valet exceptio illa; *Tua non interest. can. non solent.* 27. *caus.* 2. *q.* 7. *cap. cùm inter.* 16. *in verb. cùm nisi quorum interest, audiri non soleant. ext. de electione, & electi potest.* Sed ut alteri detur, stipulantis non interest. *d. l. stipulatio ista.* 38. *§. alteri. ff. de verb. obligat.* Ergo stipulatio, alteri facta, jure quoque canonico non subsistit. Tertiò huc non parùm confert *cap. quanquam.* 2. *circa medium. de usuris. lib.* 6. quatenus ibi requiritur persona publica ad hoc, ut stipulatio alteri fieri queat. Quar-
6 tò nulla obligatio, ne naturalis quidem, est sine consensu, *arg. l. an inutilis.*

tilis. 8. *in princ. ff. de acceptilatione. l.* 1. §. *conventio*. 3. *vers. adeò autem. ff. de pactis*. Sed & quibus in locis dicitur, nullius momenti esse talem stipulationem, aut ex eadem nullam oriri obligationem: iisdem locis & naturalis obligatio haud dubiè excluditur. *l.* 1. §. *quod servus*. 3. *in fine. ff. de stipulat. servor. l. si ita stipulatus*. 126. §. *Chrysogonus*. 2. *vers. respondi. ff. de verb. obligat*. Quamobrem & jure canonico nihil firmitatis habere potest talis promissio. Nam & hoc jus naturali obligationi robur addere majus putatur. Talis verò cùm hîc nulla sit: nulla quoque ad eandem confirmatio ex jure canonico applicari poterit. *Et ista de re latiùs agetur ad d. §. alteri*. 18. *infrà hoc tit.*

Nec hanc sententiam infringit, 7 quod jure canonico illa tantùm ratio inspiciatur, ut quis fidem servet. *Quandoquidem* etiam jure civili proditum est, fidem servandam esse. *l.* 1. *in princip. l. jurisgentium*. 7. §. *ait prætor*. 7. *ff. de pact. l.* 1. *in princ. & l. illud.*

25. *in princ. ff. de constit. pecun.* & tamen alteri stipulari nemo potest. Sunt enim certi modi, quibus aliquis obligetur. Alioqui si generalis illa regula spectetur; fidem servandam esse; etiam minorum, & pupillorum, & Ecclesiarum contractus & promissiones erunt efficaces absque solennibus jure necessarijs: quod tamen absurdum est. *Fachin. dicto loco.*

8 Porrò limitatio prædictæ regulæ (quæ habet, neminem alteri stipulari posse) affertur *hîc in verbis, quàm ei, cujus juri subjectus. & in vers. ei verò, qui juri tuo subjectus, &c.* ex quibus locis conjunctis elicitur: patrem filio, & dominum servo, ac vice versa, filium patri, & servum domino stipulari posse. Hujusque limitationis ratio hæc est: *quia* (inquit Imperator) *vox tua, tanquam filij est*; hoc est, quia pater filio stipulans, sibi ipsi stipulari videtur: cùm pater & filius pro una eademque persona habeantur. *l. ult. C. de impuberum, & alijs substitutionibus.* Cur verò filius patri, aut servus domi-

domino ſtipulari valeat, præter modò allatam rationem, & hæc adijci poteſt: quia ſcilicet hæc liberorum eſt, & ſervorum utilitas: ut per eos dominis ac parentibus acquiratur, horumque conditio melior reddatur, *arg. l. melior conditio.* 133. *ff. de reg. jur.* Quod autem hîc de filio dicitur: de eo intelligendum eſt, qui adhuc in ſacris ſeu poteſtate patris eſt conſtitutus. Namque patre ſtipulante fi- 9
lio emancipato, inutilis eſt ſtipulatio: cùm filius emancipatus extranei loco habeatur. *l. ſi genero. 26. ubi Got-*
hofred. & Dd. C. de jure dotium. Neque 10
hoc loco ignorandum eſt: differentiam eſſe inter patrem & filium, ut & inter dominum ac ſervum. Filius etenim patri (ſervus item domino) omnia, ſive juris ſint, ut fundum, rem, &c. ſive ſint facti, ut ire, agere, domũ ædificare, &c. rectè ſtipulatur. At contrà pater ea tantùm, quæ ſunt juris, filio (ut & dominus ſervo) rectè ſtipulatur: quæ facti ſunt, non item. *l.*

domi-

dominus. 39. *& l. quod dicitur.* 130. *ff. de*
11 *verbor. obligat.* Ratio differentiæ, id est, cur ea, quæ sunt facti, pater filio, & dominus servo stipuletur inutiliter, illa est: quia ea, quæ facti sunt, naturalia ac per se subsistentia censentur. Ast in naturalibus dominus & servus, filius & pater non pro eadem personâ, sicut in civilibus, sed pro diversis habentur, *ut tradit Giphanius hîc in fine, & exquisitiùs Hotomanus in fine quæstion. illustr. in appendice ad l. frater à fratre.* 38. *ff. de condict. indeb. pag. mihi.* 412. *& aliquot seqq.*

12 Secundus stipulationis modus ex tribus istis suprà positis est, quo quis ita stipulatur: *Mihi aut Titio centum dare spondes?* Quem modum esse utilem, Imp. Justinianus pronunciat *hîc in vers. planè solutio, &c.* hac tamen lege, ut obligatio mihi stipulatori tantùm acquiratur; & persona Titij non obligationis, sed solutionis duntaxat causa adjecta censeatur: hoc est, ut promissor mihi soli sit obligatus, sed solvere etiam Titio, me invito,

to, possit. Promissor igitur, si vult, etiam Titio, solutionis causa adjecto, solvere potest, & solvendo liberatur: verùm cùm Titius promissorem compellere nequeat, ut sibi solvat: perspicuum est, ex ea stipulatione Titio nihil prorsus juris quæsitum esse. Etenim tantùm facultatem Titio solvendi promissor adeptus est. *l. sed & si. 7. §. 1. ff. de constituta pecū. l. cùm quis sibi. 55. l. eum, qui ita. 56. §. qui sibi aut filio. 2. & l. ult. §. cùm mihi aut Titio. 5. ff. de verbor. obligat. l. quod stipulatus. 10. l. si ita stipulatus. 59. & l. Stichum aut Pamphilum. 95. §. quæsitum. 5. ff. de solutionib.* Pecuniâ autem Titio solutâ, ego stipulator adversus 13 Titium mandati actionem habeo, *hôc §. vers. sed ille adversus Sejum, &c.* Titio enim, solutionis causa adjecto, mandasse videor, ut pecuniam à te promissore acciperet. *l. Julianus. 131. §. 1. ff. de verbor. obligat. l. qui res suas. 98. §. qui stipulatus. ff. de solutionib. Borcholt. in Commentar. de verb. obligat. cap. 4. num. 36. & seq.* Ratio porrò differen- 14 tiæ,

tiæ, cur ſolutio in extraneam perſonam, putà in Titium vel Sejum, conferri poſſit; obligatio non item, hæc redditur: quia obligatio eſt juris, *ut ex definitione obligationis liquet, traditâ initio tit. ſuprà de oblgationib.* ſolutio verò eſt facti. *l. conſilio. 7. §. fin. ff. de curatorib. furioſo, & alijs, &c.* At jam notiſſimum eſt: ea; quæ ſunt juris ſive civilia, alij per alium, id eſt, extraneum acquiri non poſſe: ea; quæ ſunt facti ſive naturalia, acquiri poſſe, *præallegata l. ea; quæ civiliter. 53. ff. de acquir. rer. domin.*

15 Tertius & ultimus ſtipulationis modus; qui proponitur hîc *in verſ. quòd ſi quis ſibi, &c.* eſt, quo ſtipulatio non alternativè, ut priori, ſed copulativè concipitur, ita nimirum: *Mihi & Titio dare centum ſpondes?* Et quidem utrùm hæc ſtipulatio tota ſit utilis; an verò pro parte meâ tantùm ſit utilis, & pro parte Titij inutilis; valde dubitatum fuiſſe Imp. Juſtinianus hîc affirmat? Sed tamen ipſe Imp. decidit: ſtipulationem iſtam

re-

reſpectu mei duntaxat utilem eſſe, reſpectu autem Titij inutilem. Idem quoque reſpondit Pomponius *in l. ſi mihi & Titio.* 110. *in princip. ff. de verb. obligat.* Hujus deciſionis ratio hæc probabilis aſſignari poteſt: quia hæc verba, *Mihi & Titio*, apertè hoc important, & ſignificant: ut dimidium mihi, & dimidium Titio acquiratur. Cùm autem ipſo jure, quo alteri ſti- 16
pulari non licet, Titio dimidium acquiri non poſſit: alterum ſaltem dimidium utile erit, mihiq́ue acquiretur. Utile enim per inutile vitiari nõ debet. *c. utile.* 38. *de reg. jur. in* 6. *l.* 1. §. *ſed ſi mihi.* 5. *ff. de verb. oblig. l. ſed et ſi.* 12. *ff. de conſtit. pecun. l. ſi ſponſus.* 5. §. 2. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l. ſancimus.* 34. *in princ. & l. ſeq.* §. *ſin autem. C. de donationib.* Ex hac igitur ſtipulatione, *Mihi aut Titio centum dabis*, centum mihi acquirentur: ex hac verò, *Mihi & Titio centum dabis*, acquirentur mihi tantùm quinquaginta. Sed hæc de extraneo perpetuò ſunt accipienda. Aliud enim de filio dicendum eſt. Nam ex

utra-

Sejo, etiam invito eo, rectè possit, ut liberatio ipso jure contingat: sed ille adversus Sejum habeat mandati actionem. Quòd si quis sibi, & alij, cujus juri subjectus non sit, dari decem aureos stipulatus est: valet quidem stipulatio: sed utrùm totum debeatur stipulatori, quod in stipulationem deductum est; an verò pars dimidia; dubitatum est? Sed placuit, non plus, quàm dimidiam partem ei acquiri. Ei verò, qui juri tuo subjectus est, si stipulatus sis, tibi acquiris: quia vox tua, tanquam filij sit; sicuti & filij vox, tanquam tua intelligitur in ijs rebus, quæ tibi acquiri possunt.

SUM-

SUMMARIA.

1. *Quatuor stipulationum modi distinguendi.*
2. *Nemo alteri stipulari potest: ejusque duplex ratio.*
3. *Stipulationes cur inventæ.*
4. *Vtrùm stipulatio alteri facta jure canonico valeat.*
5. *Non est discrimen inter jus canonicum & civile inducendum, nisi sit expressum.*
6. *Nulla obligatio, ne naturalis quidem, est sine consensu.*
7. *Omni jure fides servanda.*
8. *Pater filio, & dominus servo, & vice versa, stipulari potest: & cur.*
9. *Quod fallit in filio emancipato.*
10. *Differentia inter patrem & filium: ut & inter dominum ac servum.*
11. *Ratio differentiæ.*
12. *Solutio in tertium sive personam extranei conferri potest.*
13. *Quæ actio adversus tertium istum competat.*
14. *Quare solutio in extraneam personam conferri possit, obligatio non item.*
15. *Qui sibi & alteri dari aliquid stipulatur, dimidiam tantùm partem sibi acquirit.*
16. *Vtile per inutile non vitiatur.*

Diligenter sunt distinguendi quatuor stipulationis modi. Primus 1

est, quo quis sibi stipulatur ita: *Mihi centum dare spondes?* Secundus est, quo quis alij stipulatur, hoc pacto: *Titio centum dare spondes?* Tertius est, quo quis sic stipulatur: *Mihi aut Titio centum dare spondes?* Quartus est, quo quis ita stipulatur: *Mihi & Titio dare centum spondes?* Primo modo stipulatio facta quin utilis sit, non est dubium. De reliquis tribus modis quæritur hic *initio, & vers. planè solutio. &*
2 *vers. quòd si quis. hoc §. nostro.* Ex his igitur tribus modis primum ait Imperator, planè esse inutilem; id est, nō valere stipulationem, si hoc agatur, ut alteri, quàm stipulanti detur. Ratio hujus assertionis sive regulæ assignatur ab Ulpiano *in l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17. ff. de verb. obligat.* & à Justiniano Imp. *in §. alteri. 18. infr. hoc*
3 *tit.* hisce verbis; *Quia inventæ sunt stipulationes vel obligationes ad hoc, ut unusquisque acquirat sibi, quod sua interest: cæterùm ut alij detur, nihil interest stipulatoris.* Addi & hæc poterit ratio; quia ea, quæ sunt juris, & civilia, non ac-

acquirūtur alteri, ut est obligatio: naturalia autē, & quæ sunt facti, acquiruntur. *l. ea, quæ civiliter. 53. ff. de acquir. rer. domin. & docet hîc Giphanius.* Sed 4
utrùm jure canonico isthæc stipulatio valeat, controvertitur? Et eo jure stipulationem alteri factam esse efficacem, tenent *Glossa in can. quoties cordis oculus. 8. super verb. & per te. caus. 1. quæst. 7. Anton. Butrius in c. si cautio. 14. de fide instrumentor. Bald. in l. illud. 19. C. de sacrosanct. Eccles. Vasquius de successiōn. creat. lib. 3. §. 30. num. 4. cum seqq. Didacus Covarruv. in c. quamvis. de pact. lib. 6. part. 2. §. 4. n. 2. & 9. vers. decimò, ut ad propositam, &c.* Verùm hanc opinionem alij meritò reijciūt, *Ponormitan. in d. c. si cautio. 14. col. 3. de fide instrument. Joan. Faber. in d. §. alteri. 18. infr. hoc tit. Imola, Romanus, Alexander, Iason & Alciatus in d. l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17. ff. de verb. obligat. eosq́; laudans Fachineus lib. 3. controversiar. jur. cap. 19. item Emanuel Soarez. in addit. ad Gomez. tom. 2. var. resolut. jur. civ.*

cap. 11. *num.* 18. *Matthias Stephani cent.* 3. *quæst.* 42. *Hœnon. disput.* 14. *controvers.* 15. *& Heigius hîc num.* 4. Primò enim non est inducendum aliquod discrimen inter jus canonicum & civile, nisi expressum sit. *cap.* 1. *de novi oper. nunciat.* Atqui nullibi jure canonico est expressum, alteri stipulationem factam valere contra juris civilis regulas. Igitur non valet. Secundò, quia jure etiam canonico valet exceptio illa; *Tua non interest. can. non solent.* 27. *caus.* 2. *q.* 7. *cap. cùm inter.* 16. *in verb. cùm nisi quorum interest, audiri non soleant. ext. de electione, & electi potest.* Sed ut alteri detur, stipulantis non interest. *d. l. stipulatio ista.* 38. *§. alteri. ff. de verb. obligat.* Ergo stipulatio, alteri facta, jure quoque canonico non subsistit. Tertiò huc non parùm confert *cap. quanquam.* 2. *circa medium. de usuris. lib.* 6. quatenus ibi requiritur persona publica ad hoc, ut stipulatio alteri fieri queat. Quar-
6 tò nulla obligatio, ne naturalis quidem, est sine consensu, *arg. l. an inutilis.*

tilis.8. in princ. ff. de acceptilatione. l. 1. *§. conventio.* 3. *vers. adeò autem. ff. de pactis.* Sed & quibus in locis dicitur, nullius momenti esse talem stipulationem, aut ex eadem nullam oriri obligationem: ijsdem locis & naturalis obligatio haud dubiè excluditur. *l.* 1. *§. quod servus.* 3. *in fine. ff. de stipulat. servor. l. si ita stipulatus.* 126. *§. Chrysogonus.* 2. *vers. respondi. ff. de verb. obligat.* Quamobrem & jure canonico nihil firmitatis habere potest talis promissio. Nam & hoc jus naturali obligationi robur addere majus putatur. Talis verò cùm hîc nulla sit: nulla quoque ad eandem confirmatio ex jure canonico applicari poterit. *Et ista de re latiùs agetur ad d. §. alteri.* 18. *infrà hoc tit.*

Nec hanc sententiam infringit, 7
quod jure canonico illa tantùm ratio inspiciatur, ut quis fidem servet. *Quandoquidem* etiam jure civili proditum est, fidem servandam esse. *l.* 1. *in princip. l. jurisgentium.* 7. *§. ait prætor.* 7. *ff. de pact. l.* 1. *in princ. & l. illud.*

25. *in princ. ff. de constit. pecun.* & tamen alteri stipulari nemo potest. Sunt enim certi modi, quibus aliquis obligetur. Alioqui si generalis illa regula spectetur; fidem servandam esse: etiam minorum, & pupillorum, & Ecclesiarum contractus & promissiones erunt efficaces absque solennibus jure necessarijs: quod tamen absurdum est. *Fachin. dicto loco.*

8 Porrò limitatio prædictæ regulæ (quæ habet, neminem alteri stipulari posse) affertur *hic in verbis, quàm ei, cujus juri subjectus. & in vers. ei verò, qui juri tuo subjectus, &c.* ex quibus locis conjunctis elicitur: patrem filio, & dominum servo, ac vice versa, filium patri, & servum domino stipulari posse. Hujusque limitationis ratio hæc est: *quia* (inquit Imperator) *vox tua, tanquam filij est*; hoc est, quia pater filio stipulans, sibi ipsi stipulari videtur: cùm pater & filius pro una eademque persona habeantur. *l. ult. C. de impuberum, & alijs substitutionibus.* Cur verò filius patri, aut servus domi-

domino ſtipulari valeat, præter modò allatam rationem, & hæc adijci poteſt: quia ſcilicet hæc liberorum eſt, & ſervorum utilitas: ut per eos dominis ac parentibus acquiratur, horumque conditio melior reddatur, *arg. l. melior conditio. 133. ff. de reg. jur.* Quod autem hîc de filio dicitur: de eo intelligendum eſt, qui adhuc in ſacris ſeu poteſtate patris eſt conſtitutus. Namque patre ſtipulante filio emancipato, inutilis eſt ſtipula- 9
tio: cùm filius emancipatus extranei loco habeatur. *l. ſi genero. 26. ubi Gothofred. & Dd. C. de jure dotium.* Neque 10
hoc loco ignorandum eſt: differentiam eſſe inter patrem & filium, ut & inter dominum ac ſervum. Filius etenim patri (ſervus item domino) omnia, ſive juris ſint, ut fundum, rem, &c. ſive ſint facti, ut ire, agere, domũ ædificare, &c. rectè ſtipulatur. At contrà pater ea tantùm, quæ ſunt juris, filio (ut & dominus ſervo) rectè ſtipulatur: quæ facti ſunt, non item. *l. domi-*

dominus. 39. *& l. quod dicitur.* 130. *ff. de*
11 *verbor. obligat.* Ratio differentiæ, id est, cur ea, quæ sunt facti, pater filio, & dominus servo stipuletur inutiliter, illa est: quia ea, quæ facti sunt, naturalia ac per se subsistentia censentur. Ast in naturalibus dominus & servus, filius & pater non pro eadem personâ, sicut in civilibus, sed pro diversis habentur, *ut tradit Giphanius hîc in fine, & exquisitiùs Hotomanus in fine quæstion. illustr. in appendice ad l. frater à fratre.* 38. *ff. de condict. indeb. pag. mihi.* 412. *& aliquot seqq.*

12 Secundus stipulationis modus ex tribus istis suprà positis est, quo quis ita stipulatur: *Mihi aut Titio centum dare spondes?* Quem modum esse utilem, Imp. Justinianus pronunciat *hîc in vers. planè solutio, &c.* hac tamen lege, ut obligatio mihi stipulatori tantùm acquiratur; & persona Titij non obligationis, sed solutionis duntaxat causa adjecta censeatur: hoc est, ut promissor mihi soli sit obligatus, sed solvere etiam Titio, me invi-

to,

to, possit. Promissor igitur, si vult, etiam Titio, solutionis causa adjecto, solvere potest, & solvendo liberatur: verùm cùm Titius promissorem compellere nequeat, ut sibi solvat: perspicuum est, ex ea stipulatione Titio nihil prorsus juris quæsitum esse. Etenim tantùm facultatem Titio solvendi promissor adeptus est. *l. sed & si. 7. §. 1. ff. de constituta pecū. l. cùm quis sibi. 55. l. eum, qui ita. 56. §. qui sibi aut filio. 2. & l. ult. §. cùm mihi aut Titio. 5. ff. de verbor. obligat. l. quod stipulatus. 10. l. si ita stipulatus. 59. & l. Stichum aut Pamphilum. 95. §. quæsitum. 5. ff. de solutionib.* Pecuniâ autem Titio solutâ, ego stipulator adversus 13
Titium mandati actionem habeo, *hôc §. vers. sed ille adversus Sejum, &c.* Titio enim, solutionis causa adjecto, mandasse videor, ut pecuniam à te promissore acciperet. *l. Julianus. 131. §. 1. ff. de verbor. obligat. l. qui res suas. 98. §. qui stipulatus. ff. de solutionib. Borcholt. in Commentar. de verb. obligat. cap. 4. num. 36. & seq.* Ratio porrò differen- 14
tiæ,

reſpectu mei duntaxat utilem eſſe, reſpectu autem Titij inutilem. Idem quoque reſpondit Pomponius *in l. ſi mihi & Titio.* 110. *in princip. ff. de verb. obligat.* Hujus deciſionis ratio hæc probabilis aſſignari poteſt: quia hæc verba, *Mihi & Titio*, apertè hoc important, & ſignificant: ut dimidium mihi, & dimidium Titio acquiratur. Cùm autem ipſo jure, quo alteri ſti- 16 pulari non licet, Titio dimidium acquiri non poſſit: alterum ſaltem dimidium utile erit, mihiq́ue acquiretur. Utile enim per inutile vitiari nõ debet. *c. utile.* 38. *de reg. jur. in* 6. *l.* 1. §. *ſed ſi mihi.* 5. *ff. de verb. oblig. l. ſed et ſi.* 12. *ff. de conſtit. pecun. l. ſi ſponſus.* 5. §. 2. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l. ſancimus.* 34. *in princ. & l. seq.* §. *ſin autem. C. de donationib.* Ex hac igitur ſtipulatione, *Mihi aut Titio centum dabis*, centum mihi acquirentur: ex hac verò, *Mihi & Titio centum dabis*, acquirentur mihi tantùm quinquaginta. Sed hæc de extraneo perpetuò ſunt accipienda. Aliud enim de filio dicendum eſt. Nam ex

utra-

utraq; hac stipulatione, *Mihi aut filio;* &, *Mihi & filio centum dabis*, patri semper centum debētur, & acquiruntur: *l. eum, qui ita. 56. §. qui sibi aut filio. 2. & ibi Donellus. ff. de verbor. obligat.*

§. Præterea inutilis. 5.

Præterea inutilis est stipulatio, si quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non respondeat: veluti, si quis decem aureos à te dari stipuletur, tu quinque promittas; vel contrà: aut si ille purè stipuletur, tu sub conditione promittas; vel contrà: si modò scilicet id exprimas, id est, si cui sub conditione, vel in diem stipulanti, tu respondeas; præsenti die spondeo. *Nam si hoc solùm respondeas,* promitto: *breviter vide-*

videris in eandem diem vel conditionem ſpopondiſſe. Neque enim neceſſe eſt, in reſpondendo eadem omnia repeti, quæ ſtipulator expreſſerit.

SUMMARIA.

1. *Inutilis eſt ſtipulatio, ſi ad interrogata congruenter non reſpondeatur.*
2. *Stipulationis forma in quo conſiſtat.*
3. *Stipulatio ſui naturâ ſtricta eſt, & anguſtis limitibus concluſa.*
4. *Conciliatio huius §. cum l. 1. §. ſi ſtipulanti. 4. ff. de verb. obligat.*
5. *Reſpondetur ad obiectionem ex Inſtitutionibus Caij allatam.*
6. *Caij & reliquorum veterum ICtorum ſcripta quatenus allegari queant.*
7. *Explicatur l. ſi decem. 52. ff. locati.*
8. *Ex ſeparatis nihil rectè infertur.*
9. *Ratio diverſitatis inter locationem & ſtipulationem.*
10. *Stipulatio non ſemper eſt gratuita.*
11. *Acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis.*
12. *Stipulatio omnino inutilis eſt, ſi mutatâ quali-*

N tatē

tate interrogationis respondeatur.

13. *Respondens simpliciter; ad omnia, quæ interrogatus est, respondisse intelligitur.*

14. *Quæ in præfationibus dicuntur, in sequentibus repetita creduntur.*

15. *Actus sequens, in approbationem priùs gestorum celebratus putatur.*

16. *An stipulatio impersonaliter concepta valeat.*

17. *Generalitas responsionis ad interrogationem, & interrogatio generalis ad responsionem revocanda.*

18. *Rescripta ambigua interpretationem recipiunt ex precibus impetrantium antecedentibus.*

19. *De essentia stipulationis quid sit.*

20. *Quatenus contra stipulatorem vel promissorem interpretanda sit stipulatio.*

21. *Consideratio auth. si quando. C. de constit. pecun. & Nov. 115. c. 6.*

1 IN hoc §. Imperator agit de stipulatione inutili ob vitium formæ, putà interrogationis & responsionis: exemplisque quibusdã propositis indicat, inutilem esse stipulationem, si ad interrogata aptè & congruenter non respondeatur. Interrogatio ita-

itaque & responsio inter se convenire debent. *l. 1. §. si quis simpliciter. 3. & §§. seqq. ff. de verb. obligationib.* Ratio hujus convenientiæ est evidens: tum quia stipulationis forma sive substantia in interrogando & respõdẽdo est posita, ut ex illius definitione, *initio tit. supr. de verb. obligat. explicatâ* elucescit, *num. 5. & seqq.* Tum quia stipulatio naturâ sui stricta est, & angustis limitibus sive formulis conclusa, & ex verbis pendet, ut nihil amplius debeatur, quàm quod linguâ nuncupatum est. *l. quicquid astringendæ. 99. ff. de verbor. obligat.* Hinc sequitur: eum, qui non idem respondet; sed vel plus, vel minus, ad interrogationem congruenter respondisse non censeri. *Exempli gratiâ*: stipulatus sum à te decem aureos: tu quinque promittis. Hîc congruenter respondisse non videris: ac proinde stipulatio tota non subsistit, *hoc §. nostro.* 4

Cui vehementer repugnat Ulpianus *in l. 1. §. si stipulanti. 4. ff. de ver. oblig.*

ubi, si stipulanti mihi decem, tu viginti respondeas; vel contrà, si stipulanti viginti, tu respondeas decem, asserit: utramque stipulationem utilem esse, obligationemque saltem in decem esse contractam. Et subijcit hanc rationem: *quia licèt oportet congruere summam: attamen manifestissimum est, viginti & decem inesse.* Ac sanè minorem summam semper inesse majori, ex communi & naturali sensu constat. Sed quamvis hanc contrarietatem conciliari nullo pacto posse, opinetur Hotomanus *hic enunciat.2.* & alij alias responsiones afferant, *Christophorus Portius, Eguinarius Baro, Vultejus, Anton. Matthæus, Marcilius, & Borcholt.in hoc §.nost.Cujacius in d.l.1. §. si quis simpliciter.ff. de verb. obligat. eumq; referens Gœddæus in Commentar. de contrab. & committ. stipulat. cap. 4. conclus. 1. num. 64. & seqq. nec non noviter Nicolaus Genoa in conciliat. leg. in jure civ. contrariar. pag. 389. & seqq. qui relatis & improbatis aliorum interpretationibus, tandem in fine, more*

suo

ſuo ſubijcit: de verâ conciliatione cogitandum eſſe: nihil enim ſolidi ſe habere, quod in medium afferat: ea tamen ſolutio valde probabilis, omniumque veriſſima videtur, quâ dicitur; hunc §. noſtrum ita exaudiendum eſſe, ut hæc ſtipulatio (*dabis viginti? dabo decem*) rectè inutilis pronuncietur, ad totam ſcilicet ſtipulationis conceptionem quod attinet; ſed tamen pro parte conſervetur, quatenus nimirum reſponſum eſt ad decem, quæ in viginti inſunt. Quæ diſtinctio, ut ſubtilior, hîc ab Imperatore prætermiſſa, ex Pandectis repeti debet, id eſt, *ex d. l.* 1. §. *ſi ſtipulanti.* 4. *ff. de verb. obligat.* Id quod & aliâs in hiſce Inſtitutionum elementis fieri aſſolet, ut multa in ijs leviter & ſummatim attingantur, quorum ſubtilior ac copioſior diſtinctio & explanatio ex Pandectis petenda eſt. *Et ita ſentiunt Franciſc. Duarenus, Alciatus, Donellus, Zaſius, & cõmuni propè conſenſu omnes in d. §. ſi ſtipulanti, &c. Weſenbecius, Giphanius & Heigius in hoc §. Ungepaur.*

Exercitat. Justin. 16. *quæst.* 6. *Arumæus Exercitat. Justin.* 13. *thes.* 5. *& novissimè Hunnius lib.* 3. *var. resol. jur. civ. tract.* 4. *quæst.* 7.

5 Similiter nihil negocij facessit, quod Cajus *lib.* 2. *Institut. tit.* 9. *de obligationib.* §. *item inutilis. vers. vel si creditor, &c.* in hæc verba scribit: *si creditor decem solidos debitorem interroget, & debitor quinque promittat: hoc ordine integrum debitum vacillare cognoscitur.* Non enim dicit Cajus, inutilem omnino esse stipulationem: sed ait, integrum debitum *vacillare*; tanquam dubitans, & rem fuisse contro-

6 versam indicans. *Adhæc* Caij, ut & omnium veterum Jurisconsultorum scripta, quatenus in jus nostrum non sunt relata, & à Justiniano approbata, nihil prorsus authoritatis habent: nec in judicio, nec in alio certamine, ubi leges necessariæ sunt, allegari aut recipi possunt, *per textum expressum in l.* 2. §. *hæc igitur omnia.* 19. *C. de vet. jur. enucleand.*

7 Præterea nostræ sententiæ, ex Ul-

pia-

piani reſpõſo *in d. l. 1. §. 4. ff. de ver. obligat.* declaratæ, non adverſatur Pomponius *in l. ſi decem. 52. ff. locati*, ubi inquit; ſi decem tibi locem fundum; tu autem exiſtimes, quinque te conducere, nihil agi: ſicque eo caſu ne in quinque quidem conductionem valere. *Nam* dicendum eſt: Pomponiũ loqui de locatione: Ulpianum verò de ſtipulatione: quæ diverſa ſunt. Eſt 8
autem velut proverbium juris: ex diverſis & ſeparatis nihil rectè inferri. *l. Papinianus. 20. ff. de minorib. l. ult. ff. de calumniatorib. l. inter ſtipulantem. 38. §. ſacram. verſ. ſed hæc diſsimilia ſunt. ff. de verb. obligat.* Ratio diverſitatis ſive 9
differentiæ inter locationem & ſtipulationem hæc eſt: quia ſtipulatio eſt ſine onere, & gratuita: locatio non item. Quæ res facit, ut locator totam ſuam penſionem habere velit. Neque enim facilè in minorem ſummam ſuo cum damno conſentire intelligitur. At ſtipulatori ſufficit, ut habeat, quod poteſt; ſi non decem, ſaltem quinque. Etenim qui de-

decem stipulatur, non præsumitur repudiare quinque, si promittantur: nec ita mordicus tenax majoris summæ, ut aspernetur minorem, si offeratur, *ut tradit Balduinus hic, & Donell9 ad d. l. 1. §. stipulanti. 4. ff. eod. n. 13.*

10 Neque urget, quod à dissentientibus regeritur: stipulationem non semper esse gratuitam: sed ut plurimùm contractui accedere: unde si, *verbi gratiâ*, locationis causa fiat: idem statuendum fore de illa, quod de locatione *in d. l. si decem. 52. ff. locati.* Namque hoc largiendum est, si negocio ejusmodi stipulatio accedat;
11 quoniam tunc est accessorium; ac proinde sequitur & imitatur naturam sui principalis. *c. accessorium. 42. de reg. jur. in 6. l. nihil dolo, l. 29. §. 1. & l. cùm principalis. 178. ff. eodem.* Cæterùm si per se consistat stipulatio, & donationis causa fiat: tunc necesse est, ut adversarij concedant hoc ipsum, q, volumus. *Sed consulatur Hunnius d. lib. 3. tract. 4. q. 7. vers. verùm regerunt, &c. ubi id fusiùs examinat.*

In-

Inutilis porrò ex omni parte eſt ſtipulatio, ſi mutatâ qualitate interrogationis reſpondeatur. *Verbi gratiâ:* ſtipulatus ſum à te purè, tu mihi ſub conditione reſpondes. Hîc enim congruenter ad interrogatum reſpondiſſe nullo modo cenſeris, *hoc* §. *noſt. verſ. aut ſi ille purè, &c.* Unde inquit Ulp. ſi quis ſimpliciter interrogatus, ſub conditione reſpõderit, *ſi illud factum erit, dabo:* non obligari eum conſtat. Aut ſi ita interrogatus, *Intra Calendas quintas dabis?* reſponderit, *dabo idibus:* æquè non obligatur. Non enim ſic reſpondit, ut interrogatus eſt. Et vice verſa, ſi interrogatus fuerit ſub conditione, & reſponderit purè: dicendum erit, eum non obligari, *l.* 1. §. *ſi quis ſimpliciter.* 3. *ibiq; Duaren. & Donell. num.* 3. *& ſeqq. ff. de verb. obligat.* Talis igitur ſtipulatio omnino non valet: quia non congruunt ullæ partes interrogationis & reſponſionis: nec in pura ſtipulatione ineſt conditio, vel contrà: quẽadmodum in decem inſunt quinq; 12

Wesenbec. hîc num. 2. Eaq; de re videantur Gœddæus d. Comment. de contrah. & committ. stipulat. conclus. 1. cap. 4. num. 37. cum seqq. & Hunnius d. lib. 3. tract.
13 *4. quæst. 5.* Verùm enimverò si purè, in diem, vel sub conditione roganti, simpliciter quis responderit, *promitto:* breviter videtur purè, vel in eandem diem, vel conditionem spopondisse. Neque enim (*inquit hîc Imp.*) necesse est in respondendo eadem omnia repeti, quæ stipulator expres-
14 serit. Nam plerunque ea, quæ in præfationibus convenisse dicuntur, etiam in sequentibus repetita creduntur: sic tamen, ut ex ea repetitione inutilis non efficiatur stipulatio. *l. Titia. 134. §. idem respondit. 1. ff. de*
15 *verb. obligat.* Et plerunque actus sequens in consecutionem & approbationem priùs gestorum celebratus intelligitur: & ex contractu præambulo sequens dubius, etiam ex intervallo, interpretationem declarationemq; recipit, *sicuti docet Alexand. consil. 52. incip. circa. lib. 4. & consil. 38. lib.*

lib. 5. Roman. conſil. 477. & 478. Cagnolus in l. 2. num. 173. & 198. C. de pactis inter emptorem, &c. & in l. 1. n. 24. ff. de reg. jur. eumq́ laudans Heigius hîc num. 9.

Illud non inconvenienter hoc 16
loco quæritur: an ſtipulatio imperſonaliter concepta, hoc modo, *dabitur? dabo:* vel vice verſa, *dabis? dabitur,* valeat? Et quidem hujuſmodi ſtipulationem non valere, exiſtimant *Bartolus, Jaſon, Zaſius, & cæteri in l. ſtipulatio iſta. 38. §. ſi quis ita. 10. ff. de ver. obligat. hoſq́ citans Leopoldus Hackelman. diſputat. illuſtr. 22. the. 5. ad lit. B.* Sed ſtipulationem iſtam imperſonalem valere atque utilem eſſe, rectiùs contendunt *Alciatus lib. 2. parerg. cap.* 18. *Cujacius, Duaren. & Donell. num. 4. ad l. ſtipulationum. 5. §. ſtipulatio autem. 1. ff. de verb. obligat. Gœddæus d. Commentar. de contrab. & committ. ſtipulat. cap. 4. concluſ. 3. num. 30. & ſeqq. Arumæus d. Exercitat. Juſtin. 13. th. 4. Paul. Berens diſp. 10. ad Inſtit. them. 1. quæſt. 3. Bronchorſt. cent. 2. ἐναντιοφανῶν. aſſert. 68. edit.*

1. Matth.

1.*Matth.Stephani cent.* 3. *quæſt.*39. *& Hünius d. lib.*3. *variar. reſolut. jur. civ. tract.* 4. *quæſt.* 12. Etenim generalitas reſponſionis ad interrogationem, & interrogatio generalis ad reſponſionem revocari debet: ut hæc ex illâ, & illa ex hac temperamentum accipiat: cùm quiſque ad id, de quo interrogatus fuit, reſpondere præſumatur, *arg. hujus* §. *noſt. & l. ſi ſine interrogatione.* 9. §. *qui interrogatus.* 5. *ff. de interrogat. in jur. faciend.* Quò facit etiã, quòd
18 & reſcripta ambigua interpretationem recipiant ex precib⁹ impetrantium antecedentibus. *l.* 1. *C. de diverſ. reſcriptis, &c.*

19 Non obſtat, ꝙ de eſſentiâ ſtipulationis ſit, ut promiſſor apertè reſpõdeat ac promittat, *ſe daturũ*: id autem in ſtipulatione imperſonali nõ accidat: ac proinde ea inutilis cenſeatur. *d. l. ſtipulationum.* 5. §. 1. *ibi, daturum facturumvè ſe. ff. de verb. obligat.* Hoc, *inquam*, non obſtat: quia reſponſionis generalitas (*ut paulò antè dictum*) ad interrogationem revocari, & ex ea tem-

temperari debet, *arg. hujus* §. Quod si fit, & illud *dabitur* ex interrogatione ita declaratur, ut responsio interrogationi congruat: promissor hoc respondisse intelligetur: *dabitur tibi à me.* Itaque persona ipsius promissoris in interrogatione, & persona ipsius stipulatoris in promissione ac responsione subintelligetur, perinde ac si ita essent stipulati: *Dabitur* 20
mihi abs te? Dabitur tibi à me. Hunnius d. quæstion. 12. *vers. non obstat primum, &c.*

Non item refragatur, quod dicitur, in stipulationib⁹ si quid obscurum aut ambiguum est (prout est in præsenti themate verbum *dabitur:* quod potest sic intelligi, *dabitur tibi à me,* & *dabitur tibi ab alio quovis*) eam interpretationem sumendam esse, quæ stipulatori noceat: & consequenter ex tali stipulatione nihil deberi. *l. stipulatio ista.* 38. *§. in stipulationibus.* 18. *ff. de verb. obligat.* Nam tum demum contra stipulatorem est stipulatio interpretanda, si isthac inter-

nius d. quæſt. 12. verſ. ad quartum, &c. uſq; ad finem.

§. Item inutilis. 6.

Item inutilis eſt ſtipulatio, ſi vel ab eo ſtipuleris, qui tuo juri ſubjectus eſt, vel ſi is à te ſtipuletur. Sed ſervus quidem non ſolùm domino ſuo obligari non poteſt, ſed ne quidem ulli alij. Filij verò familiarum alijs obligari poſſunt.

S u m m a r i a.

1. *Neque ſtipulatio, neque ullus alius contractus inter patrem & filiumfamilias, item dominum & ſervum celebrari poteſt.*
2. *Nulla patri cum filio, domino cum ſervo, vel contrà, eſt actio.*
3. *Pater & filius pro una eademq; perſona habentur.*
4. *Actio & paſsio in eodem ſubjecto ſimul eſſe nequeunt.*

5. Ser-

5. *Servus & filiusfamilias in quo conveniant: item in quo differant.*
6. *Ratio istius differentiæ.*
7. *Servus naturaliter, & ex delictis obligatur.*

1 DE stipulatione inutili ob vitium formæ dictum est *in præcedenti §.* hîc *& §§. subseqq.* agitur de stipulatione inutili ex defectu causæ efficientis, putà ratione personarum contrahentium. Et ait Imperator: in-
2 ter patrem & filiumfamilias, item dominum & servum, stipulationem contrahi non posse. Ratio est perspicua: quia neq; hic, neque ullus alius contractus inter patrem & filium, dominum & servum, celebrari potest. *l. 2. ff. de contrah. empt.* eò, quòd nulla patri cum filio, domino cum servo, vel contrà, actio esse potest. *l. lis nulla. 4. ff. de judic. l. actiones. 7. ff. de obligat. & act. Borcholt. in Commentar. de verb. obligat. cap. 3. num. 68.* quòd item pater & filius, in potestate constitutus, ob jus potestatis patriæ, ut & dominus ac servus, ob jus potestatis dominicæ, pro una eademq; persona

sona habentur. *l. ult. C. de impuber. & alijs stipulat.* & vox patris, vox filij est, & contrà. *§. si quis alij. 4. vers. ei verò. supr. hoc tit. Baptista à Villalob. in thesaur. commun. opin. in addit. Fichard. num. 38. Gœdd. in Comment. de contrah. & committ. stipulat. cap. 7. conclus. 5. & 6. num. 4. & 68.* At absurdum est, & 4
contra naturam, ut quisquam sibi ipsi obligetur; hoc est, ut unus idemque sit & creditor & debitor. Actio namque & passio, cùm sint contraria, in eodem subjecto simul esse nequeunt. *l. prætor. 4. ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his, &c. l. ult. ff. de offic. prætorum. l. Granius Antoninus. 71. ff. de fidejussorib. l. debitori. 7. C. de pact. Jason in l. cum filiofamilias.* 11. *num.* 15. & 16. *ff. de legat.* 1. Servus igitur & filiusfamilias in eo similes sunt & conve- 5
niunt: quòd neuter, id est, nec filius patri, nec servus domino obligari; aut contrà filius vel servus patrem & dominum sibi obligare possit. In eo autem dissimiles sunt & differunt: quòd servus non solùm domi-

no suo obligari non possit, sed ne quidem ulli alij: filius verò familias patri tantùm obligari nequeat: sed alijs obligari queat ex omni contractu, *hoc §. nostro. in fine. l. filiusfamilias. 39. ff. de oblig. & actionib.* excepto mutuo propter senatusconsultum Macedonianum, *de quo in §. illud. 7. infrà tit. Quod cum eo, qui in aliena potest. est, negoc. esse dicit.* Ratio differentiæ istius
6 hæc est: quia obligatio est vinculum juris civilis, *initio tit. supr. de obligationib.* cujus juris filiusfamilias, utpote liber homo & civis, capax est: servus non item: cùm is, ad jus civile quod attinet, pro nullo habeatur. *l. qui testamento. 20. §. servus. 7. ff. qui testam. fac. poss. l. servi. 14. ff. de obligat. & act. l. quod attinet. 32. ff. de reg. jur. & expositum suprà ad principium tit. de stipulat. servor.* Enimverò naturaliter
7 servum ex contractu & obligari & obligare palàm est. *d. l. serv. 14. ff. de oblig. & action* quia jure naturali omnes homines sunt æquales. *d. l. quod attinet. 32. in fine. ff. de reg. jur.* Ex delictis

quo-

quoque, cùm ea naturalia sint, servum obligari constat *ex d. l. servi. 14. ff. de obligat. & actionib.* Tametsi pœnæ quædam delictorum in servum non cadant: ut mulcta, deportatio, relegatio, &c. quia servus neque pecuniam habet, neque statum aut civitatem, quam illis pœnis amittere possit. *l. ult. ff. de capite minut. & notavit G. phanius hîc in fine.*

§. Mutum. 7.

Mutum neque stipulari, neque promittere posse palàm est: Quod & in surdo receptum est: quia & is, qui stipulatur, verba promittentis, & is, qui promittit, verba stipulantis audire debet. Unde apparet, non de eo nos loqui, qui tardius exaudit; sed de eo, qui omnino non audit.

SUMMARIA.

1. *Mutus & surdus stipulationis contractum inire nequeunt: & quæ sit ratio.*
2. *Idque ampliatur, ut ne scripturâ quidem inter illos stipulatio contrahi possit.*
3. *Forma cujusque rei ad unguem servanda.*
4. *Solennis stipulationis forma in quo consistat.*
5. *Mens & intellectus l. miles. 75. in princ. ff. de legat. 2.*
6. *Mens & intellectus l. non figurâ. 38. ff. de obligat. & actionib.*
7. *Alia ampliatio.*
8. *Aliud est sonus: aliud, vox articulata.*
9. *Mutus & surdus quomodo per servos stipulari queant, remissivè.*

1 AIt Imperator Justinianus: neque mutum, neq; surdum stipulationis contractum inire & conficere posse. Idem ait Ulpianus *in l.* 1. *in princip. ff. de verbor. obligat.* & Cajus *in l.* 1. *§. penult. & ult. ff. de obligat. & actionib.* Ratio non obscura est: quia stipulatio est conceptio verborum, quibus is, qui interrogatus est, daturum facturumvè se, quod interrogatus est, respondet. *l. stipulationum.*

5. §.

5. §. 1. *ff. de verbor. obligat.* & ſic ad ſtipulationis ſubſtantiam præcisè verba tam reſpondentis, quàm interrogantis requiruntur. *l. 1. §. verbis. 7. & l. obligamur. 52. §. verbis. 2. ff. de obligat. & actionib. d. l. 1. §. ſi quis ita. 2. verſ. contrà ſine verbis. ff. de verb. obligat.* At verò mutus verba eloqui non poteſt: ac proinde nec interrogare, nec reſpondere poterit. Surdus autem licèt eloqui verba poſſit: illa tamen nõ exaudit; ut ſic nec congruenter reſpondere, nec an ſibi congruenter reſponſum ſit, ſcire poſſit. *d. l. 1. §. ult. ff. de oblig. & actionib. Anton. Pichard. hîc num. 7.* Idq́ue adeò verum eſt: ut 2 ne ſcripturâ quidem inter iſtas perſonas ſtipulatio contrahi queat; putà ſi ſurdus, vel mutus ſtipulandi animo literas alicui offerat, quibus ſcripſit, ſe rogare eum, ut decem dare vellet. Hoc caſu etiamſi alter verbis expreſſis ad literas reſpondeat, ſe daturum eſſe: obligatio tamen 3 contracta non intelligitur. Forma ſiquidem cujuſque rei ſolennis ad

unguem & præfractè servari debet, *arg. l. cùm hi. 8. § si prætor. 17. ff. de transactionibus. l. nec ex prætorio. 17. ff. de reg. jur. l. certa forma. 4. C. de jure fisci.* Solen-
4 nis autem stipulationis forma in eo maximè consistit; ut verba tam ex parte interrogantis, quàm respondentis, ore & linguâ nuncupentur, non ut scribantur. *d. l. 1. ff. de verb. obligat. & similibus.*

5 Cui non obstat *l. miles. 75. in princip. ff. de legatis. 2.* ex qua patet, quòd scriptura sermoni æquiparatur. *Nam* hoc in ijs solummodò, in quib. verba linguâ figurata & palàm prolata pro solenni formâ non requiruntur, locum habere potest: in alijs non item.
6 Sic quoque non resistit *l. non figurâ. 38. ff. de obligat. & act.* ubi dicitur; non minus valere, quod scripturâ, quàm quod vocibus linguâ figuratis significatur. *Ea enim* lex ad reliquos duntaxat contractus, qui ad sui perfectionem verba ore prolata non exigunt, pertinere videtur, *ut ostensum supra ad principium tit. de verb. obligat.*

num.

num. 46. vel ſi omnino ad ſtipulationem etiam referenda eſt: ad eam profectò tantùm ut pertineat, neceſſe eſt: quæ poſteaquàm linguâ eſt nūcupata; in tabulas relata & perſcripta eſt, *ut ſcitè tradit Hotomanus hîc enunciat.* 4. *in fine.* & *latiùs declarat Ant. Hering. in tract. de fidejuſſor. c.* 7. *num.* 143. & *ſeq.* Præterea ſurdus ſtipulationem adeò contrahere non poteſt: ut licèt tanto ſit acumine præditus, ut ex motu labiorum illius, qui loquitur & promittit, ſententiam intelligere poſſit: tamen nihil agere cenſeatur. Hujuſque ratio non difficilis eſt: quia ad ſubſtantiam ſtipulationis deſideratur; ut ex auditu verborum contrahentes ſe invicem intelligant. *d. l.* 1. *in princ. ibi, quoniam exaudire invicem debent. ff. de verb. obligat.* & *d. l.* 1. *§. ult. ibi, debet exaudire verba promittentis. ff. de obligat.* & *actionibus.* Quinimò etiamſi ſurdus ſtipulans ſonum verborum, ſed ſine ſenſu, exaudiat: mentemque loquentis 7

ac promittentis ex ejusdem labiorum motu percipiat: similiter tamen stipulationem nō valere, certū est. Siquidem *in d. l. 1. §. fin. ff. de obligat. & action. & in hoc §. nostro* disertè docetur: quòd stipulator verba respondentis exaudire debeat. Verba autem non exaudit, qui sonum tantùm, & non sensum eorum auribus percipit.
8 Aliud quippe est sonus: aliud verba, & vox articulata. *l. Labeo. 7. §. ult. ff. de supellectile legat.* Atque hanc sententiam eleganter, *contra Bartol. & alios*, defendit Carolus Molineus *in d. l. 1. §. eadem. 6. num. 3. & 4. ff. de verb. obligat.* Cæterùm si mutus & surdus omnino stipulari velint: quomodo id per servos suos facere valeant, indicat Ulpianus *in sæpe allegata l. 1. in princ. vers. si quis igitur. ibiq; Dd. ff. eod. & Petrus Heigius in hoc §. nostro. num. 2. & 3.*

§. Furiosus. 8.

Furiosus nullum negocium ge-

gerere potest: quia non intelligit, quod agit.

SUMMARIA.

1. *Furiosi, cæterique mente capti neque stipulari, neque promittere possunt.*
2. *Furiosus in quo differat à muto & surdo.*
3. *Furiosus, intervalla furoris habens, quatenus rectè stipuletur.*
4. *Vnde cognoscendum, utrùm actus, à furioso gestus, tempore intermissionis furoris sit factus.*
5. *Prodigus stipulando quidem sibi acquirit: sed promittendo non obligatur.*
6. *Prodigus neque modum, neque finem expensarum habet: ac proinde parùm à furioso distat.*
7. *Cur furiosus ne quidem stipulando, sibi acquirat: prodigus verò stipulando alium sibi obliget.*
8. *Num prodigo bonis interdicatur ipso jure, an à magistratu, remissivè.*

FUriosi, cæterique mente capti, 1
amentes & dementes, neque stipulari, neq; promittere jure queunt, *hoc §. nostro. l. 1. §. furiosum.* 12. *ff.* de obli-

ligat. & actionib. Iason & Decius ad l. furiosum. 9. C. qui testament. fac. poss. Iacob. Philip. Portius commun. conclus. regul. 34. lib. 1. Menoch. consil. 82. num. 190. cum seqq. hosq́; referens Gœddæus in Commentar. de contrah. & committend stipulat. cap. 7. conclus. 9. num. 92. & multis seqq. ubi de furore, dementiâ, amentiâ, &
2 *similibus morbis latissimè disserit.* Imò furiosus nullum negocium gerere, aut contrahere potest, auctore Justiniano *hic*, & Ulpiano *in l. in negocijs. 5. vers. nam furiosus. ff. de reg. jur.* In quo differt à surdo & muto. Hi enim omnes contractus & actus, in quibus verba solennia non sunt necessaria, celebrare & peragere possunt; ut emere, donare, &c. *l. qui id, quod. 33. §. mutus. 2. ff. de donationib. l. in quibuscunque. 48. ff. de obligat. & actionib.* At furiosus nullum contractum celebrare, nullum negocium gerere potest. *d. l. in negocijs. 5. ff. de reg. jur.* Ratio manifesta est: quia furiosus non intelligit, quod agit, *per hunc §. nostrum.*

strum. Et in eo animus deest, *l. 2. in fin. ff. de procuratoribus.* menteque caret. *§. 1. vers. item furiosi. suprà, quibus non est permiss. fac testament.* Et, *ut ait Pomponius*, quia furiosi nulla est voluntas, aut consensus. *l. furiosi. 40. ff. de reg. jur.* In omni autem contractu voluntas & consensus requiritur. *l. in omnibus rebus. 55. & l. in omnibus negocijs. 57. ff. de obligationibus & actionib.* Planè si furio- 3
sus intervalla furoris sive insaniæ habeat: eo tempore, quo furor ipsius intermissus est, rectè stipulabitur. Nam etiam, cùm per id tempus, quo furor ejus intermissus est, testamentum facit, jure testatus esse videtur. *d. §. 1. vers. furiosi autem. suprà, quibus non est permiss. fac. testament.* Et cùm dubitatur: utrùm 4
actus, à furioso gestus, fuerit factus tempore furoris, an verò tempore intermissionis furoris: inspiciendum erit, utrùm actus iste more sapientis gestus fuerit, an non. Priori casu præsumitur: furiosum eo tempore, quo actus

actus factus est, non fuisse furiosum: posteriori secus erit, *arg. l. his, qui. 12. §. 1. & 2. ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his, &c. Bald. in d. l. furiosum. 9. C. qui testament. fac. poss. Thomas Grammat. consil. 128. num. 25. & decision. Neapolitan. 73. num. 38. Hippolyt. de Marsil. singul. 380. Hucq; referri poterunt, quæ annotavimus ad d. §. 1. num. 13. supr. quib. non est permiss. fac. testam.* Hinc Hostiensis, Joan. Andreæ, & Panormitan. *in c. ad audientiam nostram. 3. ext. de consuetud.* tradiderunt: valuisse sententiam fatui Parisiensis contra tabernarium, petentem pecuniã à quodam paupere, qui comederat panem ad odorem carnium tabernarii. Fatuus namque pronunciavit: solvi debere tabernario, tinnitu numismatis. *Illos citat & sequitur Ioannes Borcholt. in Commentar. de verb. obligat. cap. 3. n. 51.* Porrò ad prodigum quod attinet: eum stipulando quidem sibi acquirere; promittendo verò non obligari, plusq àm evidens est. *l. is, cui. 6. ff. de verbor. obligat. d. l.* furio-

furiosi. 40. *ibiq́; Dd. ff. de reg. jur.* Etenim cùm prodigus neque modum, neque finem habeat expensarum. *l.* 1. *ff. de curatorib. furioso, & alijs extra* 6
minor. dand. parùm quoad usum recti judicij & rationis à furioso distat. *d. l. his, qui.* 12. *ff. de tutorib. & curatorib. datis, &c. l. Fulcinius.* 7. §. *adeò. vers. idemq́; in prodigo. ff. quib. ex caus. in possess. eat. d. l. furiosi.* 40. *ff. de reg. jur.* In furioso quidem sive mente capto, mentis vel depravatio, vel imbecillitas, atque ita morbus aut symptoma animi in causa est, cur non sapiat. Ast in prodigo etsi mentis sanitas est: morum tamen depravatio corrumpit hujus sanitatis usum, ut instar ejus sit, cui ipsa mẽtis functio vel corrupta est, vel infirma. Ideoq́; ex eo tũ similitudo, tũ dissimilitudo utriusq; per se liquet. Nec mirum est, cur fu- 7
riosus, ne quidẽ stipulãdo, sibi acquirat: cùm nesciat, quid agat, quidvè loquatur: prodigus verò stipulando alium sibi obliget. Siquidem rem meliorem faciendo non abutitur, nec

nec depravatè utitur mentis judicio: & in eo instar est pupilli; qui cùm & ipse alicujus sit judicii, licèt imperfe-ctioris: in eo, quod bene & in suam utilitatem agit, rectè egisse censetur. *l. certi. 9. §. sed et si. 7. ff. de rebus credit. si cert. pet. & constat ex §. proximè seq. Gæddæus præallegato cap. 7. conclus. 10.*
8 *num.* 121. *& seqq.* Cæterùm utrùm bonis interdicatur prodigo ipso jure, an à Magistratu, discussum est *ad §. furiosi. 3. supr. de curatorib. num. 7. & aliquot sequentibus.*

§. Pupillus. 9. & §. sed quod diximus. 10.

Pupillus omne negocium re-ctè gerit: ita tamen, ut ubi tuto-ris auctoritas necessaria sit, ad-hibeatur tutor: veluti si ipse ob-ligetur. Nam alium sibi obliga-re etiam sine tutoris auctorita-te potest.

§. 10. Sed quod diximus de pupillis: utique de ijs verum est, qui jam habent aliquem intellectum. Nam infans, & qui infantiæ proximus est, non multùm à furioso distant: quia hujusmodi ætatis pupilli nullum habent intellectum. Sed in proximis infantiæ, propter utilitatem eorum, benignior juris interpretatio facta est: ut idem juris habeant, quod pubertati proximi. Sed qui in potestate parentis est impubes, ne auctore quidem patre obligatur.

SUMMARIA.

1. *Pupillus quatenus omne negocium rectè gerat.*
2. *Verba generalia de idoneis subjectis accipienda.*
3. *Pupillus matrimonium contrahere, aut testamentum facere nequit.*

4. In

4. *In quibus causis pupillo sit necessaria tutoris auctoritas.*
5. *Tres ætatis pupillaris gradus.*
6. *Magna inter illos gradus differentia.*
7. *Infans neque stipulari, neque promittere potest, etiam tutore auctore: tametsi utilitatis causa possessionem sine tutore acquirere queat.*
8. *Explicatio & intellectus l. pupillus. 9. ff. de acquir. vel omitt. heredit. l. in negocijs. 5. ff. de reg. jur. & l. 1. §. huic proximus. 13. ff. de obligat. & actionib.*
9. *Pupillus infans ne quidem naturaliter obligatur.*
10. *Mens & sententia l. 1. in fin. ff. de novationib. l. si eius. 64. in princ. ff. ad SC. Trebellian. l. cum illud 25. §. 1. ff. quando dies legator. cedat. & similium.*
11. *Pupillus infantiæ proximus an & quatenus obligetur.*
12. *Pupillus pubertati proximus quatenus recte obligetur.*
13. *An pupillus iste, si non civiliter, saltem naturaliter obligari possit.*
14. *Sensus l. quod pupillus. 41. ff. de condict. indebit. & l. pupillus. 59. ff. de oblig. & actionib.*
15. *Differentia inter impuberem sui juris & sub tutore, & inter eum, qui adhuc est in potestate parentis.*
16. *Vera differentia illius ratio.*

PUpil-

Pupillus non solùm stipulari; sed & omne negocium (quod quidem in hanc ætatem cadit. Verba namque generalia de idoneis subjectis sunt accipienda; *monente hîc Wesenbecio num.* 1. Non igitur conjugium contrahere; non testamentum facere, ne tutore quidem auctore potest, *per princip. tit. supr. de nupt. & §. præterea.* 1: *sup. quibus non est permiß. fac. testament.*) rectè gerere potest, *hoc §. & l. in negocijs.* 5: *ff. de reg. jur.* Ejusque ratio est: quia pupillus aliquem intellectum & consensum habet. *§. sed quod diximus.* 10: *hoc tit. l.* 1. *§. hoc edicto.* 6. *ff. ne vis fiat ei, qui in posseß. miß. est. Philipp. Matthæus ad d. l. in negocijs.* 5. *n.* 5. *ff. de reg. jur.* Quod tamen primò ita accipiendum est, ut tutoris auctoras adhibeatur, ubi necesse est, *hoc §. nostro* 9. Deinde ut intelligatur de pupillo non infante, sed majore, sive pubertati proximo, *ut hîc in d. §.* 10. Quamobrem hoc in articulo & negociorum & ætatis ratio habenda est. Nam in quibusdam causis sive

1 2 3 4

negocijs, quæ à pupillo geruntur, auctoritas tutoris neceſſaria eſt: in quibuſdam non eſt neceſſaria. Et ſané pro regula obſervandum eſt: in ijs cauſis eam eſſe neceſſariam, in quibus pupilli conditio deterior fiat; in quibus verò melior, non eſſe neceſſariam, *initio tit.ſupr. de auctorit. tutor.§.nunc admonendi.2.ſupr.quib. alienare licet, vel non. l.contra juris. 28.ff. de pact. l.obligari. 9. ff. de auctorit. tutor. l. pupillus. 11. ff. de acquir. rer. domin.* Rationem hujus regulæ eſſe favorem pupilli & infirmæ ætatis, docuimus *ſupr.ad d. init. tit.de auctorit. tutor. n.*3.
5 Ad ætatem autem pupillarem quod attinet: ejus tres hoc loco conſtituuntur gradus: pupillus infans, pupillus infantiæ proximus, & pupillus pubertati proximus. *De quibus latè expoſitum eſt ſuprà d. init. dicti modò tituli, num.* 9. *& aliquot ſequentib. De eÿſdem videatur quoque Hunnius lib.* 1. *variar.*
6 *reſol. jur. civ. tractat.*4. *quæſt.*16. Cæterùm inter hos pupillaris ætatis gradûs ingens eſt differentia. Etenim pu-

pupillus pubertati proximus omne
negocium rectè gerit, *ut Justinianus
hîc loquitur:* reliqui duo non item. Ex
quibus tamen duobus pupillus in-
fantiæ proximus idem potest, quod
pubertati proximus: sed hic cùm
jam habeat aliquem intellectum, po-
test ipso jure: ille verò quia non mul-
tò plus intelligit, quàm infans, non
ipso jure potest: sed ex æquitate sive
utilitate. Unde ait Imperator hîc *in
§. 10. vers. sed in proximis, &c.* propter
utilitatem eorum, benignior juris in-
terpretatio facta est. Et Cajus inquit:
infantem stipulari non posse, majo-
rem infante posse, etiamsi ejus æta-
tis sit, ut non intelligat, quid agat:
idque propter utilitatem receptum
est. *l. servum. 6. ff. rem pupilli salv. fore.*
Et Paulus dicit: id favorabiliter
ejusmodi personis præstari. *l. pupil-
lus. 9. in fin. ff. de acquir. vel omitt. here-
dit.* Etsi porrò infans, *ut jam monitum,* 7
nihil possit; adeoque ne quidem tu-
toris auctoritate interveniente sti-
pulari, vel promittere valeat: cùm

ſtipulatio verba congrua ab ipſis cõtrahentibus requirat. *l. 1. in princ. & §. eadem. 6. verſ. dummodo congruenter. & l. mulier. 70. ff. de verb. obligat.* tamen utilitatis cauſa & hoc receptum videtur; ut hodie poſſeſſionem etiam ſine tutoris auctoritate infans acquirere poſſit. *l. quamvis. 32. §. infans. 2. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. junctâ l. 3. C. de acquir. & retinenda poſſeſſ.* Quod autem pupillus infans, etiam tutore auctore, negocia gerere, ſive ſe obligando, ſive ab alio ſtipulando, nequeat: non tantùm evinci poteſt *ex d. §. ſed quod diximus. 10. verſ. nam infans. hoc tit.* verùm etiam *ex l. 1. §. 2. in fine. ff. de adminiſtrat. & peric. tutor.* ubi Ulpianus ita ſcribit: *pro his, qui fari non poſſunt, ipſi tutores judicium ſuſcipiant: pro his autem, qui ſupra ſeptimum annum ætatis ſunt, auctoritatem præſtent.* Ex quibus verbis intelligitur: eos, qui ſeptimum annum nondum exceſſerunt, quos infantes dicimus, per ſe judicium ſuſcipere, aliudvè negocium gerere,

etiam

etiam accedente tutorum auctoritate, non posse: sed ipsos tutores nomine illorum id facere debere.

Huic sententiæ non refragatur 8 *d. l. pupillus. 9. ff. de acquir. vel omitt. hereditat. d. l. in negocijs. 5. ff. de reg. jur. & l. 1. §. huic proximus. 13. ff. de obligat. & actionib.* in quibus legibus, & nonnullis alijs dicitur: pupillum, si fari possit, tutore auctore & stipulari & promittere posse, etiamsi non intelligat, quid agat: idque benignius receptũ esse. Iam verò cùm rarissimè contingat, ut non ante septimum ætatis annum impubes loqui queat: inde effici videtur, ut etiam ante eam ætatem rectè stipulari & promittere possit. Non, *inquam*, hæ leges refragantur. Nam in ijs nequaquam affirmatur: pupillum, si fari possit, obligari; sive septennio major sit, sive minor: sed hoc tantùm astruitur; pupillum, qui fari potest, ad contractus ineundos adhibitâ tutoris auctoritate esse idoneum. Ex alijs autem legibus addendum est: præter sermonis facultatem

tem etiam hoc requiri, ut septimum ætatis annum pupillus superaverit. *d. l.* 1. §. 2. *ff. de administrat. & peric. tutor. & d. §. sed quod diximus.* 10. *hoc*
9 *tit.* Et quidem adeò pupillus infans frustrà promittit, ut ne quidem naturaliter ex sua promissione obligetur: propterea quòd naturalem obligationem consensus, quantumvis nudus, pariat. *l.* 1. §. 3. *ff. de pact. l. Stichum.* 95. §. *naturalis. ff. de solutionib. Schneidewin. ad principium tit. supr. de auctoritat. tutor. num.* 11. Atqui infans naturâ consensum aut intellectum non habet. *d. §. sed quod diximus.* 10. *hoc tit.*

10 Nec huic adversatur *l.* 1. *in fine. ff. de novationibus. l. si ejus pupilli.* 64. *in princ. ff. ad SC. Trebellian. l. cùm illud.* 25. §. 1. *ff. quando dies legator. cedat. l. si pupillus.* 21. *in princ. ff. ad leg. Falcid. & similes*, in quibus generaliter traditum est: pupillum sine tutoris auctoritate promittendo, naturaliter obligari. *Istas namque* leges omnes de pupil-

pupillo pubertati proximo, qui conſenſu & intellectu non deſtituitur, accipiendas eſſe, ſubjecta earum materia ſuadet. In quibus cùm de negocijs gerendis agatur: utique is pupillus intelligi debet, in quem naturâ id, de quo agitur, cadere poſ- 11
ſit. Pupillus autem infantiæ proximus licèt à furioſo non multùm diſtet, *teſte Juſtiniano hic in d. §.* 10. ex benignitate tamen & humanitate, ſive potiùs utilitate (*uti dictum ſuprà numer.* 6.) receptum eſt, ut alium ſibi obligare etiam ſine tutoris auctoritate poſsit: ipſe verò non aliter, niſi cum tutoris auctoritate obligetur. Quod uſque adeò verum eſt: ut non modò non civiliter, ſed ne naturaliter quidem obligari promittendo queat. *l. quod pupillus.* 41. *ff. de condict. indebit. l. pupillus.* 59. *ff. de obligationibus & actionibus.* Æquè enim ac infans conſenſu atque intellectu carere exiſtimatur. *d. §.* 10. *verſ. nam infans, &c.*

Nam quòd solus, etiam citra auctoritatem tutoris, rectè stipulari, sibique alium obligare potest: id ei non propter consensum, quem non habet, sed propter utilitatem permissum est: ac proinde ad obligationem naturalem, in ipsius personam introducendam, extendi non debet, nec potest, *sæpe allegato §. sed quod diximus. 10. hoc tit.*
12 Pupillus quoque pubertati proximus, cùm non tantùm quid loquatur, sed & quid agat, intelligat; quin sine tutore auctore rectè stipuletur, nullum est dubium: si verò ipse quid promittat, haud obligatur, *hoc §. nostro.* Obligationem autem civilem intelligimus. Neque enim pupillus, pubertati proximus, civiliter obligatur, nisi quatenus factus est locupletior. Hoc siquidem casu ex rescripto Divi Pij, non tam propter consensum, convenitur; quàm propterea, quòd cum alterius detrimento locupletior factus est. *l. 3. §. pupillus sanè. ff. de negoc. gest. l. 3. in princ. ff. commodati. l. 1. in fine principij.*

pij. & l. pupillus. 5. in princ. ff. de auctoritat. tutor.

Porrò cùm pupillus iste, quotiens sine tutoris auctoritate promittit, nec locupletior fit, civiliter nunquam obligetur: convenienter quæri potest, an saltem obligetur naturaliter? Et eum naturaliter obligari, apertè constat *ex d. l. 1. in fine. ff. de novationib. d. l. cùm illud. 25. §. 1. ff. quando dies legator. cedat. d. l. si pupillus. 21. in princ. ff. ad leg. Falcid. l. ult. ff. de jurejur. l. si pupillus. 127. ff. de verb. obligat. l. in numerationibus. 44. ff. de solutionib. & l. si ejus pupilli. 64. in princip. ff. ad senatusconsult. Trebell.* Nec his legibus obstat *d. l. quod pupillus. 41. ff. de condict. indebit. & d. l. pupillus. 59. ff. de obligat. & actionib.* in quibus pupillum naturaliter obligari perspicuè negatur. *Nam* jam suprà *num.* 11. monuimus: has leges non de pupillo pubertati, sed de pupillo infantiæ proximo exaudiendas esse. Hi enim pupilli licèt etiam sine tutoris auctoritate suum in commodum rectè con-

13 14

trahant: cùm tamen plenum firmumque intellectum non habeant, sine tutore naturaliter obligari nequeunt, *d. §. sed quod diximus.* 10. *hoc tit. d. l.* 1. *§. huic proximus.* 13. *ff. de obligat. & actionib.* Verùm eâ de re alij aliter dissertant; *Donellus ad d. l. si pupillus.* 127. *num.* 5. *cum sepq. ff. de verb. oblig. Gœdd. in Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap.* 7. *conclus.* 12. *num.* 212. *cum multis seqq. Hunnius d. lib.* 1. *var. resolut. jur. civ. tractat.* 4. *q.* 17. *& seq. nec non cæteri, quos recensuimus suprà ad princip. tit. de auctorit. tutor. num.* 28. Quibus adjiciendus est Nicolaus Genoa *in conciliat. leg. in jure civ. contrariar. pag.* 211. *& seqq. ubi & plures alios refert.*

15 Tandem *in fine dicti* §. *sed quod diximus.* 10. *hoc tit.* indicatur differentia inter impuberem sui juris & sub tutore (qui propriè dicitur pupillus. *l. pupillus.* 239. *ff. de verbor. signification.* Quamvis etiam interdum pupillus appelletur, qui impubes est, & in potestate patris existit, *ut in d. §.* 10. *in fin.*

fin. & l. ult. §. 2. ff. de verb. obligat.) & inter eum, qui adhuc eſt in poteſtate parentis: quòd ille tutore auctore obligetur: hic verò parente auctore non obligetur. Differentiæ hujus ratio à pleriſque Interpretibus hæc aſſignatur: quòd patris auctoritas non præſtet rem pupilli ſalvam, ut tutoris. Tutor enim pupillo tenetur ex illa cautione, *rem pupilli ſalvam fore:* & quidem tenetur actione tutelæ: filius verò adverſus patrem nullam actionem ob rem malè geſtam habet. *tot. tit. ff. de tutelæ, & rationib. diſtrahend. l. ult. §. ſin autem æs alienum. verſ. paterna reverentia. C. de bonis, quæ liberis, &c. Weſenbec. hîc num.* 4. *Hotoman. enunciat.* 6. *Giphan. in fine. & Borcholt. num.* 9. Sed hæc ratio vix, ac ne vix quidem ſubſiſtere videtur: cùm perabſurdum ſit quærere de illa cautione, *rem pupilli ſalvam fore,* ubi revera non eſt pupillus, putà cùm eſt in poteſtate. *d. l. pupillus.* 239. *in princ. ff. de verb.*
ſignificat. Itaque ratio diſcriminis, 16
cur (*inquam*) tutore auctore, non itē

aucto-

auctore patre pupillus obligetur, hæc videtur esse verisimilior: quia nisi pupillus tutore auctore obligaretur, nemo cum eo contrahere vellet: & proinde ei velut commercio esset interdictum, *arg. l. illud quæritur. 4. in fin. ff. de evictionib.* Quod in eo, qui in potestate parentis est, in considerationem non venit. Is etenim non sibi ipsi, sed patri contahere & acquirere intelligitur, *ut dictum in §. 1. supr. de stipulat. servor. & in §. item inutilis. 6. suprà hoc tit.*

§. Si impossibilis. 11.

Si impossibilis conditio obligationibus adijciatur: nihil valet stipulatio. Impossibilis autem conditio habetur, cui natura impedimento est, quò minùs existat: veluti si quis ita dixerit: Si digito cælum attigero, dare

reſpondes? At ſi ita ſtipuletur: Si digito cœlum non attigero, dare ſpondes? purè facta obligatio intelligitur: ideoq́ ſtatim peti poteſt.

SUMMARIA.

1. *Impoſſibilis conditio quæ hoc loco dicatur.*
2. *Impoſſibilis conditio vel in faciendo conſiſtit, vel in non faciendo: & vel naturâ impoſſibilis eſt, vel jure.*
3. *Quæ contra leges, vel bonos mores ſunt, jure impoſſibilia cenſentur.*
4. *Differentia inter contractum & teſtamentum: ejúſq; ratio.*
5. *Differentia inter conditionem impoſſibilem, in faciendo; & in non faciendo poſitam: & illius ratio.*
6. *Neceſſaria eſt negatio ejus, cujus affirmatio eſt impoſſibilis.*

STipulatio adjectione conditionis impoſſibilis redditur inutilis, & vitiatur, *hoc §. noſtro. l. non ſolùm. 31. ff. de obligat. & actionib. l. impoſſibilis. 7. & l. ſeq.* 1

l. seq. ff. de verbor. obligationib. Est autem impossibilis conditio, cui natura impedimento est, quò minùs existat, *definitore hîc Justiniano.* Inde ergò apparet: hunc §. solummodò de conditionibus naturâ impossibilib⁹ esse accipiendum. Nam cæteræ conditiones, quæ lege habentur impossibiles, proprium suum sortiuntur tractatum *in §. quod turpi. 23. infr. hoc tit.* Itaq; bifariàm impossibiles con-
2 ditiones dividuntur. Primò enim impossibilis conditio vel in faciendo consistit, vel in non faciendo, *hîc & d. l. impossibilis. 7. cum l. seq. ff. de verbor. obligat.* Deinde impossibilis conditio vel est naturâ, quæ propriè est impossibilis conditio, *de quâ hîc:* vel jure & legibus: ut *si Cajum occideris, si sororem uxorem duxeris, si in foro nudus sal-*
3 *taveris, &c.* Etenim quæ vel contra leges sunt, vel contra bonos mores, jure impossibilia censentur. *l. generaliter. 26. & l. seq. l. continuus. 137. §. cùm quis. 6. ff. de verb. obligat. l. conditiones. 9. & l. filius. 15. ff. de conditionib. institution.*

tion. Et de hac conditione *in d. §: quod turpi. 23. infrà hoc tit.* Quod ad hanc divisionem naturæ & juris attinet: effectu considerato, nulla est. Utraque enim conditio stipulationem, & reliquos contractus omnes vitiat. *d. l, non solùm. 31. ff. de obligat. & action.* Testamentum autem & legatum per impossibilem conditionem non vitiatur: sed potiùs, ejus conditionis adjectione pro nullâ habitâ, valet & sustinetur. *§. impossibilis. 10. supr. de heredib. instituend.* Ratio hujus differentiæ inter contractum & testamentũ petenda est *ex d. l. non solùm. 31. ff. de obligat. & actionib.* Quia videlicet testamentum ab uno; contractus à duobus vel pluribus celebratur. In ea autem re, quæ ex duorum pluriumvè consensu agitur, omnium voluntas spectatur: quorum procul dubio in hujusmodi actu talis cogitatio est, ut nihil agi existiment appositâ eâ conditione, quam sciant esse impossibilem. Ast uni testatori facilè mendum sive vitium in- 4

scri-

ſcribendo ſeu nuncupando excidere poteſt: ac proinde hoc colore impoſſibilis conditio detrahitur, defunctique voluntas conſervatur. *l.* 1. *ff. de conditionib. inſtitutionum.* Atque illa differentiæ ratio etjam eſt expoſita *ad d. §. impoſsibilis.* 10. *numer.* 13. *ſupr. de hæredib. inſtituend.* Cæterùm circa priorem diviſionem itidem obſervanda eſt differentia. Nā ſi cōditio impoſsibilis in faciendum ſit concepta; veluti hoc modo: *ſi digito cœlum attigero:* vel, *ſi in cœlum aſcendero, dare ſpondes?* ſtipulatio vitiatur. Si verò conditio in non faciendo ſit poſita; veluti, *ſi digito cœlum non attigero*, aut *ſi in cœlum non aſcendero, dare ſpondes?* ſtipulatio utilis eſt, pureque facta intelligitur, *hoc §. noſtro. & d. l. impoſsibilis.* 7. *ff. de verb. obligationib.* Et ratio eſt: quia conditio impoſsibilis in non faciendo, oratione tantùm eſt conditio, reverâ nō item. Hæc quippe conditio non ſolùm poſsibilis eſt, ſed etiam plané neceſſaria. Certiſsimum enim eſt, fieri

fieri non posse, ut non existat. Qua de causa rectè Aristoteles *lib. 2. περὶ ἑρμηνείας, c. penult. (prout eum refert Wesenbec. hîc num. 2.)* dicit: ejus negationem esse necessariam, cujus affirmatio sit impossibilis. Quare ejuscemodi conditio stipulationẽ non suspen- 6
dit: cùm certo cetius sit, stipulatorem in cœlum non ascensurum, idvè attacturum esse. Extitit ergo conditio. Quod igitur eo modo promissum est; præsenti die debetur: adeòque statim peti potest: *ut Imperator hîc in fine asserit.* Parvi namque refert: utrùm nulla conditio adjecta sit; an, quæ adjecta est, extiterit. Unde scitè quoque Ulpianus ait: Qui sub conditione stipulatur, quæ omnimodo extitura est; purè stipulari videtur. *l. si pupillus. 9. §. 1. ff. de novationibus. Eaq; de re fusiùs differit Donellus in d. l. impossibilis. 7. ff. de verb. obligationib. & Gæddæus in Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap. 8. conclus. 9. num. 173. & multis subseqq.*

§. Item verborum. 12.

Item verborum obligatio inter absentes concepta, inutilis est. Sed cùm hoc materiam litium contentiosis hominibus præstabat, fortè post tempus tales allegationes opponentibus, & non præsentes fuisse, vel se, vel adversarios suos contendentibus: ideo nostra constitutio propter celeritatem dirimendarum litiũ introducta est, quam ad Cæsarienses advocatos scripsimus: per quam disposuimus, tales scripturas, quæ præstò esse partes indicant, omnino esse credendas: nisi is, qui talibus utitur improbis allegationibus, manifestis-

festissimis probationibus, vel per scripturam; vel per testes idoneos approbaverit; toto eo die, quo conficiebatur instrumentũ, sese vel adversarium suum in alijs locis fuisse.

SUMMARIA.

1. Stipulatio inter absentes quare contrahi non possit.
2. Verba sunt præsentium: epistolæ & nuncij absentium.
3. Intellectus l. ea, quæ. 57. ff. de donat. inter vir. & uxor.
4. Si instrumentum dicat, debitorem promisisse: præsumitur stipulatio intervenisse, nisi contrarium legitimè doceatur.

STipulationem inter absentes contrahi non posse, liquidò constat 1
ex hoc §. nostro. l. 1. *in princ. ff. de verb. obligat. l.* 1. *&* 3. *C. de contrah. & commit. stipulat. l. ut inter absentes.* 3. *C. de inutilib. stipulat.* Et ratio est: tum quia stipulationis substantia in verbis posita est. *l. obligamur.* 52. *§. verbis.* 2. *ff. de*

obligat. & act. d. l. 1. in princ. & §. fin. l. stipulationum. 5. §. 1. l. si stipulor. 35. in fine. l. quidquid. 99. ff. de verb. obligat. §. 1. supr. de verb. obligat. l. omnes. 10. C.
2 *de contrah. & committ. stipulat.* Verba autem sunt tantùm præsentium: ut epistolæ & nuncij propriè absentiũ. *§. 1. vers. veluti per epistolam, vel per nuncium. infr. de obligationib. ex consens. l. 2. ibiq; Jason, Cujac. & Duaren. ff. de pact.* Tum quia stipulationem contrahẽtes se invicem exaudire, sibique congruenter coràm respondere debent. *d. l. 1. ubi Bartol. ff. de verb. obligat. pulchrè Gœddæus in Commentar. de contrah. & committ. stipulat. cap. 3. conclus. 12. &*
3 *13. num. 189. & seqq.* Cui non obstat *l. ea, quæ. 57. ff. de donat. inter vir. & uxor.* ubi literis facta stipulatio videtur. *Nam* breviter dicendum: literas ibi missas esse non de faciendâ stipulatione: sed de jam antè coràm factâ. Id quod copiosiùs explicatum est suprà *ad princip. tit. de verb. oblig. n. 45. &*
4 *notavit Theodorus Marcilius.* Addit autem hic Justinianus: promissorem

non

non audiendum eſſe, ſi ex eo, quòd abſens fuerit, inutilem eſſe ſtipulationem contendat: cùm inſtrumento ſive ſcripturæ, in qua ſtipulatio continetur, tamdiu inhærendum & ſtandum ſit, quoad manifeſtiſſimis probationibus, vel per ſcripturam, vel per teſtes undique idoneos, & omni exceptione majores promiſſor oſtenderit: toto illo die, quo confectum eſt inſtrumentum, ſeſe, vel adverſarium ſuum alijs in locis fuiſſe. Idem ait Imperator *in l. optimam.* 14. *C. de contrah. & committ. ſtipulat.* Hucque pertinet, quod Cicero *lib.* 1. *de invent.* ſcribit: *Si vos me iſtud eo tēpore feciſſe dicitis; ego autem eo ipſo tempore trans mare fui: relinquitur; ut id, quod dicitis, non modò non fecerim: ſed nec potuerim facere.* Quam rem pluribus perſequuntur *Cujacius in l. ſciendum.* 30. *ff. de verb. obligat. Schneidewin. Mynſinger. & Heigius in hoc §. noſtro.*

§. Poſt mortem. 13.

Poſt mortem ſuam dari ſibi

nemo stipulari poterit: non magis, quàm post ejus mortem, à quo stipulabatur. Ac nec is, qui in alicujus potestate est, post mortem ejus stipulari poterat: quia patris, vel domini voce loqui videretur. Sed & si quis ita stipuletur: pridie quàm moriar; vel pridie quàm morieris, dare spondes? inutilis erat stipulatio. Sed cùm (ut jam dictum est) ex consensu contrahentium stipulationes valeant: placuit nobis etiam in hunc juris articulum necessariam inducere emendationem: ut sive post mortem, sive pridiè quàm morietur stipulator, sive promissor, stipulatio concepta sit: stipulatio valeat.

SUM-

SUMMARIA.

1. *Stipulatio post mortem suam, cur olim non valuerit.*
2. *Stipulatio, pridiè quàm moriar, cur inutilis fuerit.*
3. *Prædictæ stipulationes cur hodie valeant.*
4. *Heres cum defuncto una eademq; persona putatur.*
5. *Contrariorum dissolutio.*
6. *Actiones ab heredibus, & contra heredes hodie incipiunt.*

SI quis post mortem suam sibi dari 1
stipulabatur, vel vice versa, si post mortem suam se daturum promittebat: hanc stipulationem veteres, ad verba attendentes, impossibilem; ac proinde inutilem esse censebant. Quomodo enim vel daret, vel acciperet mortuus? Accedit & illa ratio: quòd regula fuit juris veteris: quâ actiones nullę ab heredibus, vel contra heredes incipere poterant. *l. unic. C. ut actiones & ab heredibus & contra hered. incipiant.* Isthac autem stipulatione fit: ut actio ab herede, vel cõtra heredem incipiat. Illa igitur sti-

stulatio, tanquam juris regulæ con-
2 traria, infirmabatur. Eâdem ratione inutilis visa fuit veteribus & hæc stipulatio, *pridie quàm moriar:* vel, *pridie quàm morieris, dabis aut facies?* Cùm enim dies præcedens mortem meam, me mortuo demũ appareat: hæc stipulatio re ipsa & effectu tempus post mortem meam respicit: atq; ita post mortem meam facta esse intelligitur. Sed Justinianus Imp.
3 præcedentes duas stipulationes valere constituit. *l. scrupulosam.* 11. *C. de cont. & committ. stipul.* Ratio, quæ movit Imperatorem, hæc est: quia in stipulationibus, ut & in alijs contractibus, voluntas ac consensus contrahentium magis, quàm verborum & formularum subtilitas aut scrupulositas spectari debet: ne propter nimiam subtilitatem verborum, latitudo voluntatis contrahentium impediatur, ut Imperator loquitur. *in d. l. un. C. ut actiones & ab hered. & contra hered. incip.* Neque verò impossibile est juris interpretatione & in-
tel-

tellectu, ut quis post mortem suam aliquid det, vel accipiat. Dabit enim heres promissoris: vel accipiet heres stipulatoris. Quod cùm fit: ipsemet defunctus dare, vel accipere videtur: 4
propterea quòd heres cum defuncto una eademque persona reputatur. *Novell. 48. in fine præfationis. l. heredem. 59. ibiq; Decius. ff. de reg. jur.* & in universum defuncti jus succedit. *l. cùm heres. 11. ff. de divers. tempor. præscript. l. hereditas. 62. ff. de reg. jur.*

Nec huic reclamat, quòd contrahentes non de heredibus suis, sed 5
de se ipsis stipulationem conceperint. *Nam* hanc objectionem Imperator ipse dissolvit *in l. ult. C. de contrahend. & committend. stipulat.* dum indicat, quòd nemo tam stultus existimandus sit, ut stipuletur hoc modo sibi ipsi: sed ex consensu contrahentium hæc verba ita exaudiri debeant, quasi quis post mortem suam heredi suo dari stipuletur: etiamsi nullam heredis mentionem faciat. Neque etiam obloquitur prædicta

vetus juris regula. Eam enim Justinianus sustulit; statuitq́;, ut actiones ab heredibus, itemq́; contra heredes incipiant. *d. l. unic. C. ut actiones & ab hered. & cont. berered. incip.*

§. Item si quis ita. 14.

Item si quis ita stipulatus erat: Si navis ex Asia venerit, hodie dare spondes? *inutilis erat stipulatio: quia præposterè concepta est. Sed cùm Leo, inclytæ recordationis, in dotibus eandem stipulationem, quæ præpostera nuncupatur, non esse reijciendam existimaverit: nobis placuit, & huic perfectum robur accommodare: ut non solùm in dotibus, sed etiam in omnibus* va-

valeat hujuſmodi conceptio ſtipulationis.

S U M M A R I A.

1. *Stipulatio præpoſterè concepta olim invalida, hodie ſubſiſtit.*
2. *Ratio novi juris duplex.*
3. *Non ſubtilitas verborum; ſed potiùs voluntas contrahentium & teſtantium ſpectanda.*

HUjuſmodi ſtipulatio, *ſi navis ex Aſia venerit, hodie dare ſpondes?* vel (ſecundùm Theophilum, Balduinũ, Contium, Mynſinger. & alios quoſdam Interpretes) *ſi navis cras ex Aſia, venerit, hodie dare ſpondes?* apud veteres inutilis erat. Ratio juris veteris ab Imperatore hæc indicatur: *quia*, inquit, *præpoſterè concepta eſt.* Cur autem hæc ſtipulatio præpoſteré concepta ſit, ſive cur ſit præpoſtera, cauſa hæc eſt: quia datio eventum conditionis præcedit: & ſic ante conditionis eventũ oritur obligatio: quod eſt præpoſterum. Nam recto ordine priùs ut conditio exiſtat, & poſteriùs obli-

obligatio, necesse est; *ut liquet ex §. sub conditione. 4. supr. de verb. obligat.* Verùm Justinianus hanc stipulationem non reijciendam esse existimavit; hoc tamen addito temperamento, ut exactio non statim, sed post conditionis demum eventum competat. *l. præposteri. 25. in fine. C. de testamentis.*
2 Ratio hujus novi juris hîc tantùm sumitur ab exemplo. Leo namque Imperator (cujus constitutio hodie non extat) stipulationem præposteram in dotibus probavit: veluti, si mulier maito dans dotem ita stipuletur: *Si sine liberis decessero, dotem mihi, cùm moriar, dare spondes?* Quare Leonis exemplo isthæc stipulatio Justiniano placuit non solùm in dotibus, sed in omnibus alijs causis; hoc est, tam in contractibus omnibus, quàm in testamentis. *d. l. præposteri. 25. C. eod.*
3 Cæterùm vera novi juris ratio videtur esse eadem, quæ suprà §. *proximo* est exposita: quòd nimirum non subtilitas verborum; sed potiùs voluntas contrahentium, ut & testantium,

tium,

tium, sit spectanda. *l. unic. in fin. C. ut actiones & ab heredib. & cont. hered. incip. d. l. præposteri. 25. C. de testament. §. ante heredis institutionem. 34. supr. de legatis.*

§. Ita autem stipulatio. 15.

Ita autem stipulatio concepta: veluti, si Titius dicat: cùm moriar, dare spondes? *vel* cùm morieris? *& apud veteres utilis erat, & nunc valet. Item post mortem alterius rectè stipulamur.*

SUMMARIA.

1. *Stipulatio illa, cùm moriar; vel, cùm tu morieris, dare spondes? & olim, & hodie recepta est: ejusq; ratio.*
2. *Idq; procedit hodie, tam in faciendi, quàm dandi stipulationibus.*
3. *Quare stipulatio hæc, post mortem Titij dare spondes? & olim valuerit, & hodie valeat.*

Etsi

1 ETsi stipulatio hæc, *post mortem meam dare spondes?* vel hæc, *post mortem tuam dare spondes?* olim inutilis erat, *ut dictum supr. in §. post mortẽ. 13. hoc tit.* illa tamen, *cùm moriar*, vel *cùm tu morieris, dare spondes?* & olim valebat, & hodie multò magis recepta est, *hoc §. nostro. & l. quodcunque. 45. §. non solùm. 3. ff. de verb. obligat.* Ratio diversitatis hæc redditur: quia his verbis, *cùm moriar*, vel *cùm morieris*, ipsum moriendi tempus sive momentum significatur. Hoc autem moriendi momentum, vitæ potiùs, quàm morti attribuendum esse, pluribus demonstrant *Cujacius lib. 3. observation. cap. 34. Tiraquell. in tract. de jure constituti possessorij. part. 3. limitat. 2. n. 12. Hotomanus hic enunciat. 4. & Heiginus num. 2.* Non ergo impossibilis veteribus videbatur hæc stipulatio, ut superiores. Etenim hac vivo dari spondetur, & vivus spondet, se daturum. Quod tamen apud veteres, ut exempla textus indicant, in dandi tantùm stipulationibus procedebat.

Aliud

Aliud quippe erat in faciendi ſtipulationibus, *ut apparet ex l. ult. C. de contrab. & committ. ſtipulat.* Has enim, cùm non ita extremo vitæ momento ſive articulo, adimpleri poſſint, veteres impoſſibiles eſſe putarunt. Sed tandem Imp. Juſtinianus haſce veterum ſubtilitates & altercationes amputavit: & omnes iſtas ſtipulationes utiles eſſe, & ad heredes, etjam nullâ expreſsâ & ſpeciali heredum mentione factâ, tranſire voluit. *l. ſcrupuloſam.* 11. *l. veteris.* 13. *& l. ult. C. de contrab. & committ. ſtipulat.* 2

3 Porrò dubium non eſt ullum: quin ſtipulatio hæc, *poſt mortem Titij centum dare ſpondes?* & olim valuerit, & hodie valeat, *hoc §. noſtro, in fine.* Siquidem illa ſtipulatio eſt in diem: qui dies non adverſatur regulæ antiquę, *de qua expoſitum in d. §. poſt mortem.* 13. *ſuprà hoc tit.*

6. Si ſcriptum. 16.

Si ſcriptum in inſtrumento fue-

1 ETsi stipulatio hæc, *post mortem meam dare spondes?* vel hæc, *post mortem tuam dare spondes?* olim inutilis erat, *ut dictum supr. in* §. *post mortē.* 13. *hoc tit.* illa tamen, *cùm moriar,* vel *cùm tu morieris, dare spondes?* & olim valebat, & hodie multò magis recepta est, *hoc* §. *nostro.* & *l. quodcunque.* 45. §. *non solùm.* 3. *ff. de verb. obligat.* Ratio diversitatis hæc redditur: quia his verbis, *cùm moriar*, vel *cùm morieris*, ipsum moriendi tempus sive momentum significatur. Hoc autem moriendi momentum, vitæ potiùs, quàm morti attribuendum esse, pluribus demonstrant *Cujacius lib.* 3. *observation. cap.* 34. *Tiraquell. in tract. de jure constituti possessorij. part.* 3. *limitat.* 2. *n.* 12. *Hotomanus hîc enunciat.* 4. & *Heigius num.* 2. Non ergo impossibilis veteribus videbatur hæc stipulatio, ut superiores. Etenim hac vivo dari spondetur, & vivus spondet, se daturum. Quod tamen apud veteres, ut exempla textûs indicant, in dandi tantùm stipulationibus procedebat.

Aliud

Aliud quippe erat in faciendi stipu- 2
lationibus, *ut apparet ex l. ult. C. de contrab. & committ. stipulat.* Has enim, cùm non ita extremo vitæ momento sivè articulo, adimpleri possint, veteres impossibiles esse putarunt. Sed tandem Imp. Justinianus hasce veterum subtilitates & altercationes amputavit: & omnes istas stipulationes utiles esse, & ad heredes, etjam nullâ expressâ & speciali heredum mentione factâ, transire voluit: *l. scrupulosam.* 11. *l. veteris.* 13. *& l. ult. C. de contrab. & committ. stipulat.* Por- 3
rò dubium non est ullum: quin stipulatio hæc, *post mortem Titij centum dare spondes?* & olim valuerit, & hodie valeat, *hoc §. nostro, in fine.* Siquidem illa stipulatio est in diem: qui dies non adversatur regulæ antique, *de qua expositum in d. §. post mortem.* 13. *suprà hoc tit.*

6. Si scriptum. 16.

Si scriptum in instrumento fue-

fuerit, promisisse aliquem: perinde habetur, atque si interrogatione praecedente responsum sit.

SUMMARIA.

1. *Instrumento, aliquem promisisse, adstruente; interrogatio praecessisse, adeoque omnia solenniter peracta censentur: & quae sit ejus ratio.*
2. *Verba cum effectu accipienda.*
3. *Interpretatio l. 1. C. de dotis promiss.*
4. *An & quatenus incerta dotis promissio valeat.*
5. *Si instrumentum asserat, placuisse vel convenisse inter contrahentes: stipulatio solennis interposita non praesumitur.*

1 QUia jam notum est, hunc stipulationis contractum constare ex interrogatione & responsione: dubitari poterat, an valeat stipulatio, si promissionis tantùm sive responsionis in instrumento mentio fiat? Et ait Imp. valere: ut interrogatio, quamvis ejus in instrumento non fiat mentio, intercessisse tamen seu praecessisse praesumatur. Hujusque

ratio

ratio eſt: tum quia inſtrumento hæc ineſt præſumptio; ut omnia in eo comprehenſa cenſeantur ritè ac ſolenniter eſſe geſta. *§. ult. infr. de fidejuſſorib. l. ſciendum.* 30. *l. Titia.* 134. *§. penult. ff. de verb. obligat. l.* 1. *cum ibi notatis. & l. optimam.* 14. *C. de contrah. & committ. ſtipulat. l. cùm precibus.* 18. *ibiq́ Bald. C. de probationib.* Tum quia ver- 2
ba ex receptâ juris civilis interpretatione cum effectu, id eſt, ut valeant, ſunt accipienda. *l.* 1. *§.* 2. *ff. quod quiſq́ juris in alter. ſtatuerit. l. penult.* §. 2. *ff. ne quis eum, qui in jus vocabitur, vi eximat. l. ſi ſe non obtulit.* 4. *§. condemnatum.* 6. *ff. de re judicat.* Cùm ergo promiſſio ſine præcedente interrogatione ſit inefficax: interrogationem ritè præceſſiſſe præſumimus: ut ſic actus valeat potiùs, quàm pereat. *l. quotiens.* 12. *ff. de reb. dubijs. l. quotiens.* 80. *ff. de verb. obligationib. Gomez. tom.* 2. *var. reſolut. jur. civ. c.* 11. *num.* 17.

Neque hanc improbat ſententiam 3
Alexander Imp. *in l.* 1. *C. de dotis promiſſ.* ubi licèt in inſtrumento ſcriptū

eſſet, dotem fuiſſe promiſſam: nihilominus tamen Imperator reſcripſit, ex ea promiſſione nullam competere actionem. Inde colligi videtur, verbum *promiſsionis* in inſtrumento poſitum non ſolennem & perfectam ſignificare ſtipulationē. Non, *inquam*, hoc Alexandri reſcriptum noſtram improbat ſententiã. Nam reſpondere poſſumus: Imperatorem in propoſito *dictæ l.* 1. caſu non ideo actionem denegaſſe, quòd exiſtimaverit, ad probandam ſtipulationem non ſatis eſſe, in inſtrumento contineri, quòd dos promiſſa fuerit: ſed idcirco, quòd ex inſtrumento liquidò conſtiterit, dotem incertam ſine expreſſione certæ
4 quantitatis fuiſſe promiſſam. Incertæ namq; dotis promiſſio, quantumvis ſolenni ſtipulatione facta, nullius momenti eſt, nullamque actionem producit, ſi extraneus eam promiſerit, *ut ex textu dictæ l.* 1. *evincitur.* Aliter ſe res habet, ſi dos incerta non ab extraneo, ſed à patre, vel quodam

dam alio, qui ad dotem constituendam tenetur, fuerit promissa. Hoc siquidem casu valere eam, indubitatum est. *l. cùm post divortium. 69. §. gener. 4. ff. de jure dotium.* Et hæc qui- 5
dem, quæ hactenus dicta sunt, omnino militant & procedunt, quando in instrumento verbum *promisit* sive *spopondit* est positum. Secus autem esse putatur, si in instrumento ponitur, placuisse vel convenisse inter contrahentes. Hac enim specie solennis stipulatio interposita non præsumitur: ac proinde ex eo instrumento, nisi alia concurrant adminicula, stipulatio probari non poterit, *argum. l. lecta. 40. ff. de reb. credit. & l. qui Romæ. 122. §. 1. ff. de verb. obligat. Idq; uberiùs explicat Carolus Molinæus in rubric. ejusdem tit. num. 31. & seq.*

§. Quotiens. 17.

Quotiens plures res unâ stipulatione comprehenduntur, si quidem promissor simpliciter

respondeat, dare spondeo: *propter omnes tenetur. Si verò unam ex his, vel quasdam daturum se spoponderit: obligatio in ijs, pro quibus spoponderit, contrahitur. Ex pluribus enim stipulationibus una vel quædam, videntur esse perfectæ. Singulas enim res stipulari, & ad singulas respondere debemus.*

SUMMARIA.

1. *Plurium rerum stipulatio quatenus valeat.*
2. *Non est necesse, ut in respondendo omnia repetantur, quæ stipulator expreßit.*
3. *Consideratio l. quidquid astringendæ. 99. in pr. ff. de verb. obligat.*
4. *Quæ in præfationibus dicuntur, in sequentibus repetita intelliguntur.*
5. *In stipulationibus, quæ divisionem recipiunt, utilis per inutilem non vitiatur.*
6. *Consideratio §. præterea. 5. suprà hoc tit.*

Agit

AGit hîc Imperator de stipulatione plurium rerum, quatenus valeat. *Exempligratiâ.*: Stipulatus sum, Pamphilum, Stichum, decem, fundum, &c. Hoc in articulo videndum est: num promissor simpliciter responderit, an quasdam ex hisce se daturum spoponderit. Si ad plures res, unâ stipulatione comprehensas, promissor uno verbo simpliciter respondeat, *promitto*, vel *dare spondeo*: propter omnes tenetur. Et ratio est: quia non est necesse, in respondendo omnia ea repeti, quæ stipulator expresserit. §. *præterea inut. in fin. supr. h. t.* 1 2

Non obstat *l. quicquid astringendæ. 99. in princ. ff. de verb. obligat.* ubi à 3 Celso Jureconsulto responsum est: ex stipulatione id solùm deberi, ad quod promissor se palàm verbis astrinxit. Sed hoc loco promissor simpliciter tantùm se promittere dixit: nec, quid promittat, adjecit. Non, *inquam*, obstat. Nam promissor, qui uno verbo simpliciter ad ea, quæ in interrogatione posita fuerunt,

ſed plures ſtipulationes continentur. *l. ſcire debemus. 29. ff. de verb. obligat.* ex quibus una, ad quam eſt reſponſum, perfecta eſt, atque ideo utilis: reliquæ ſunt inutiles. Siqui- 5
dem in ſtipulationibus, quæ diviſionem recipere poſſunt, utilis per inutilem vitiari non debet. *l. 1. §. ſed ſi mihi. 5. ff. eod. l. ſed ſi ſibi. 11. ff. de ſtipulat. ſervor. Ungepaur. Exercitior. Juſtin. 16. quæſt. 7.*

Huic ſententiæ non adverſatur 6
d. §. præterea. 5. ſupr. hoc tit. ubi promiſſor, qui de decem aureis interrogatus, quinque ſe daturum reſpondit, ne quidem ad quinque tenetur. Ergo non videtur ſubſiſtere, quod dicitur, ſtipulationem eſſe validam, ſi promiſſor de paucioribus rebus, quàm fuit interrogatus, reſpondeat. Non adverſatur, *inquam*. Nam præter veram reſolutionem *in d. §. præterea.* adductam, & hoc forſan non incommodè dici poterit: ſtipulationem *in dicto iſto §.* ideo dici inutilem, quòd ſtipulator decem aureos eâ

mente, eoque animo stipulatus fuerat, ut pauciores non reciperet. Ast in proposito casu stipulator non ita animum limitatum & astrictum ad res plures habuit: sed eâ intentione, & eo animo plures in stipulationem deduxit, ut vel omnes, vel pauciores à promissore acciperet. *Et ita dictum §. præterea. supr. hoc tit. exaudire videntur Accursius in d. l. 1. §. si stipulanti. ff. de verb. obligat. Albert. Bolognet. ad rubr. ff. d. tit. cap. 31. num. 6. & 7. Theodorus Straitman. in suis antinom. legum civil. contrariet. 9. Gabriel Mudæus in l. in venditionibus. 9. ff. de contrah. empt. nũ. 4. Joan. Marcus Aquilinus in d. l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verbor. obligat. nũ. 48. & Benedictus Pinel. selectar. interpretat. lib. 2. cap. 17. num. 2. & seq. aliiq; nonnulli, quos recitavimus in d. §. præterea. 5. num 4. suprà hoc tit.*

§. Alteri. 18. §. sed & si. 19. & §. versa vice. 20.

Alteri stipulari (ut suprà dictum

ctum est) nemo potest. Inventæ enim sunt hujusmodi stipulationes vel obligationes ad hoc, ut unusquisq; acquirat sibi, quod sua interest: cæterùm si alij detur, nihil interest stipulatoris. Planè si quis velit hoc facere: pœnam stipulari conveniet: ut nisi ita factum sit, ut est comprehensum, committatur pœnæ stipulatio etiam ei, cujus nihil interest. Pœnam enim cùm stipulatur quis: nõ istud inspicitur, quod intersit ejus, sed quæ sit quantitas in conditione stipulationis. Ergo si quis ita stipuletur, Titio dari? *nihil agit: sed si adjecerit pœnam,* Nisi dederis, tot aureos

dare spondes? *tunc committitur stipulatio.*

§. 19. Sed & si quis stipuletur alij, cùm ejus interesset: placuit, stipulationem valere. Nam si is, qui pupilli tutelam administrare cœperat, cesserit administrationem contutori suo, & stipuletur rem pupilli salvam fore: quoniam interest stipulatoris fieri, quod stipulatus est (cùm obligatus futurus sit pupillo, si malè res gesserit) tenet obligatio. Ergo & si quis procuratori suo dari stipulatus sit: habebit vires stipulatio. Et si creditori suo quis stipulatus sit, quod sua interest, ne fortè vel pœna com-

committatur, vel prædia distrahantur, quæ pignori data erant: valet stipulatio.

§. 20. Versa vice, qui alium facturum promisit, videtur in ea esse causa, ut non teneatur, nisi pœnam ipse promiserit.

SUMMARIA.

1. *Stipulatio alteri facta, inutilis censetur.*
2. *Inter possessionem & obligationem alteri quærendam differentia: hujusq; ratio.*
3. *Nunquid ex stipulatione alteri factâ, naturalis saltem obligatio oriatur.*
4. *Dictio (potest) negativè, item affirmativè posita, quid importet.*
5. *Obligatio naturalis non est sine consensu.*
6. *Obligatio naturalis solâ æquitate naturali sustinetur.*
7. *Pacta & conventiones servandæ.*
8. *Quibus casibus alteri stipulari liceat.*
9. *Si stipulationi alteri factæ pœna adiiciatur, stipulatio valet.*

10. Omnis

10. *Omnis stipulatio pœnalis est conditionalis.*
11. *Si quis alteri stipuletur, cùm sua interest, utilis est stipulatio: & quare.*
12. *Per verbum, interest, quid hoc loco intelligatur.*
13. *Interesse quomodo definiatur.*
14. *Hominem beneficio afficere, interest hominis.*
15. *Verba in propria significatione accipienda.*
16. *Quibus modis contingat, ut intersit nostra pecuniariter, alteri quippiam dari.*
17. *Promissor si de alio promittat, non obligatur: nisi pœna adjecta fuerit.*

1 DIctum est suprà *in §. si quis alij.* 4. *hoc tit.* stipulationem esse inutilem, si quis alteri stipuletur: hoc loco Imperator id exactiùs decidit atq;
2 declarat. Nec hanc Imperatoris decisionem infringit *l.* 1. *C. per quas person. nobis acquirat. & l. traditio.* 20. *§. ult. ff. de acquir. rer. domin.* in quibus legibus habetur: per liberam personam omnium rerum possessionem, & per hanc dominium alteri acquiri posse. *Nam respondetur*: in eo esse inter obligationem & possessionem alteri quærendam differentiam. Ratio differentiæ hæc est: Nemo alteri obli-

obligari poteſt, niſi cum detrimento quodam, & incommodo ſui patrimonij, quod per obligationem minuitur. Qui igitur ſtipulatur alteri dari, is hoc agit, ut ſtipulando faciat conditionem alterius (promittentis ſcilicet) deteriorem, non quidem ad ſuam utilitatem, ſed illius, cui ſtipulatur. Hoc autem iniquum, & à ratione alienum, adeoq́; minimè permittendum eſſe Juriſconſulti veteres cenſuerunt. Cæterùm qui poſſeſſionem, alterius nomine ſibi traditam, acceptat: alterum cum jacturâ & incommodo alterius locupletiorem non reddit. Haud ſiquidem poſſeſſio, quam alter tradit, ex eo amittitur, quòd alteri, cujus nomine acceptata eſt, acquiratur: ſed quòd ita jure proviſum ſit, ut quis ſtatim poſſeſſionẽ amittat, cùm eam animo poſſidere deſinit; etiamſi ea alij neutiquam acquiratur. *l. quod meo. 18. §. 1. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. Et hac de re, more ſuo, prolixè diſputat Donellus in l. ſtipulatio iſta. 38. §. alteri. 17. ff. de verb. obligat.*

3 *gat. num.* 3. *&* 5. Ac sanè hæc decisio sive regula, quâ dicitur, alteri stipulari neminem posse, adeò procedit: ut ex ejusmodi stipulatione alteri factâ ne naturalis quidem obligatio oriatur, *argumento dicti §. si quis alij.* 4. *supr. h. t.* ubi, per hanc stipulationem nihil agi, traditur. Ergò ne naturaliter quidem promissor stipulatori obligatur. Idem etiam *per hunc §. nostrum* probari posse videtur, in quo Imperator ita loquitur: *Alteri stipula-*
4 *ri nemo potest.* Quæ certè dictio, *potest*, negativè posita, *ut hîc*, impossibilitatem & necessitatem importat: tametsi affirmativè posita necessitatem non inducat, *Gloss. & Dd. in c.* 1. *verb. non potest. de reg. jur. in* 6. *Bartol. in l. Gallus.* 29. *in princ. ff. de liber. & posth.*
5 *hered. instituend.* Adde, quòd ne naturalis quidem obligatio est sine cõsensu. *l.* 1. *§. conventionis.* 3. *vers. adeò autem. ff. de pact.* Atqui cum eo, in quem stipulatio collata est, promissorem nihil convenisse constat, utpote cum quo nihil prorsus egerit.

Ita-

Itaq; ſine dubio ei obligari nõ poteſt. Licèt verò inter ipſum ſtipulatorem & promiſſorem conſenſum intervenisse certum ſit: tamen, quod res ipſa docet, nullus talis eſt conſenſus, ut ei detur, qui ſtipulatus eſt. Nulla igitur cum eo pactio in hoc, ut ei detur: ac proinde de eo nulla obligatio, ne naturalis quidem.

Non obſtat huic ſententię *l. Stichũ.* 6
95. *§. naturalis. ff. de ſolut.* ex qua lege tale quidam ducunt argumentũ: Naturalis obligatio ſolâ naturali æquitate ſuſtinetur, & in ea tanquã radice fundatur. Sed pacta & conventiones 7
ſervari, eſt ęquum *d. l.* 1. *ff. de pact.* Ergo videtur dicendũ: ex illa promiſſione, quâ quis nõ ſtipulatori, ſed alij ſe daturũ promittit, naturalem obligationem produci. Non obſtat, *inquã*, hæc argumentatio. Nam ad minorem reſpondetur: verum quidem eſſe in genere, quod affirmatur *in d. l.* 1. *ff. eod.* æquum eſſe pacta ſervari. Aſt in ſpecie propoſitâ nulla ſubeſt æquitas, quæ ſtipulationem vel pactum, quo actum

actum est, ut alij quippiam præstetur, servandum esse dictitet. Satis enim hoc ab æquitate alienum esset, si jura aliquem sine ullo suo commodo posse alium astringere, ut alteri det aliquid vel faciat, permitterent. Et hanc opinionem, utpote verissimam, *post alios*, defendit Zasius *num. 6. cum seqq.* & Donellus *num. 11. in d. l. stipulatio ista. 38. §. alteri. ff. de verbor. oblig at.*

8 Præmissæ autem regulæ, quâ nemo alteri stipulari potest, duæ exceptiones hoc loco afferuntur. Prima hæc est: nisi quis pœnam huic stipulationi apposuerit, hoc modo: *Sempronio dabis fundum: & nisi dede-*
9 *ris, mihi dabis centum?* Quo casu committitur, id est, valet stipulatio: & promissor vel fundum Sempronio dare tenetur; vel si non dederit, mihi cogitur dare centum. In hac enim stipulatione pœnali non inspicitur, intersit ne stipulatoris, an non intersit; sed quæ sit quantitas in conditione stipulationis: hoc est, inspicitur, quæ sit

sit quantitas in pœnâ. Pœna ete- 10
nim conditionaliter adiici solet: &
omnis pœnalis stipulatio est condi-
tionalis. *§. ult. supr. de verb. obligation.*
Atque ita duæ hic videntur stipula-
tiones: una alteri facta in fundo: al-
tera in centum pœnalis, facta ipsi sti-
pulatori: eaque valet & utilis est; &
quasi extante stipulationis condi-
tione, ad pœnam agi potest: quam
tamen promissor effugiet, si priori
stipulationi, licèt per se inutili, pa-
reat. *Sed videantur Donellus ad d. l. 38.*
§. alteri. ff. d. tit. num. 73: & seq. Borch-
olt. hîc num. 1. & 2: & Heigius num. 12.
& seqq. Secunda exceptio hæc est: nisi 11
quis alteri stipulatus sit, cùm sua in-
teresset, *§. sed & si quis. 19. hoc tit. l. sti-*
pulatio ista. 38. §. si stipuler. 20. ff. de
verb. obligat. Hujusque exceptionis
ratio in promptu est: quia tunc non
alteri, sed sibi ipsi obligationem sti-
pulator, ratione sui interesse, acqui-
rit: *l. liber homo. 118. §. fin. ff. de verb. ob-*
ligat. Sciendum autem est: non quo- 12
quo modo cujusque interesse. *l. fide-*

mente, eoque animo stipulatus fuerat, ut pauciores non reciperet. Ast in proposito casu stipulator non ita animum limitatum & astrictum ad res plures habuit; sed eâ intentione, & eo animo plures in stipulationem deduxit, ut vel omnes, vel pauciores à promissore acciperet. *Et ita dictum §. præterea. supr. hoc tit. exaudire videntur Accursius in d. l. 1. §. si stipulanti. ff. de verb. obligat. Albert. Bolognet. ad rubr. ff. d. tit. cap. 31. num. 6. & 7. Theodorus Straitman. in suis antinom. legum civil. contrariet. 9. Gabriel Mudæus in l. in venditionibus. 9. ff. de contrah. empt. nũ. 4. Joan. Marcus Aquilinus in d. l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verbor. obligat. nũ. 48. & Benedictus Pinel. selectar. interpretat. lib. 2. cap. 17. num. 2. & seq. aliiq; nonnulli, quos recitavimus in d. §. præterea. 5. num 4. suprà hoc tit.*

§. Alteri. 18. §. sed & si. 19. & §. versa vice. 20.

Alteri stipulari (ut suprà dictum

ctum est) nemo potest. Inventæ enim sunt hujusmodi stipulationes vel obligationes ad hoc, ut unusquisq; acquirat sibi, quod sua interest: cæterùm si alij detur, nihil interest stipulatoris. Planè si quis velit hoc facere: pœnam stipulari conveniet: ut nisi ita factum sit, ut est comprehensum, committatur pœnæ stipulatio etiam ei, cujus nihil interest. Pœnam enim cùm stipulatur quis: nõ istud inspicitur, quod intersit ejus, sed quæ sit quantitas in conditione stipulationis. Ergo si quis ita stipuletur, Titio dari? *nihil agit: sed si adjecerit pœnam,* Nisi dederis, tot aureos

dare spondes? *tunc committitur stipulatio.*

§. 19. Sed & si quis stipuletur alij, cùm ejus interesset: placuit, stipulationem valere. Nam si is, qui pupilli tutelam administrare cœperat, cesserit administrationem contutori suo, & stipuletur rem pupilli salvam fore: quoniam interest stipulatoris fieri, quod stipulatus est (cùm obligatus futurus sit pupillo, si malè res gesserit) tenet obligatio. Ergo & si quis procuratori suo dari stipulatus sit: habebit vires stipulatio. Et si creditori suo quis stipulatus sit, quod sua interest, ne fortè vel pœna com-

committatur, vel prædia diſtrahantur, quæ pignori data erant: valet ſtipulatio.

§. 20. *Verſa vice, qui alium facturum promiſit, videtur in ea eſſe cauſa, ut non teneatur, niſi pœnam ipſe promiſerit.*

SUMMARIA.

1. *Stipulatio alteri facta, inutilis cenſetur.*
2. *Inter poſſeſſionem & obligationem alteri quærendam differentia: hujuſq; ratio.*
3. *Nunquid ex ſtipulatione alteri factâ, naturalis ſaltem obligatio oriatur.*
4. *Dictio (poteſt) negativè, item affirmativè poſita, quid importet.*
5. *Obligatio naturalis non eſt ſine conſenſu.*
6. *Obligatio naturalis ſolâ æquitate naturali ſuſtinetur.*
7. *Pacta & conventiones ſervandæ.*
8. *Quibus caſibus alteri ſtipulari liceat.*
9. *Si ſtipulationi alteri factæ pœna adiiciatur, ſtipulatio valet.*

10. Omnia

10. *Omnis stipulatio pœnalis est conditionalis.*
11. *Si quis alteri stipuletur, cùm sua interest, utilis est stipulatio: & quare.*
12. *Per verbum, interest, quid hoc loco intelligatur.*
13. *Interesse quomodo definiatur.*
14. *Hominem beneficio afficere, interest hominis.*
15. *Verba in propria significatione accipienda.*
16. *Quibus modis contingat, ut intersit nostra pecuniariter, alteri quippiam dari.*
17. *Promissor si de alio promittat, non obligatur: nisi pœna adjecta fuerit.*

1 DIctum est suprà *in §. si quis alij.* 4. *hoc tit.* stipulationem esse inutilem, si quis alteri stipuletur: hoc loco Imperator id exactiùs decidit atq;
2 declarat. Nec hanc Imperatoris decisionem infringit *l.* 1. *C. per quas person. nobis acquirat.* & *l. traditio.* 20. *§. ult. ff. de acquir. rer. domin.* in quibus legibus habetur: per liberam personam omnium rerum possessionem, & per hanc dominium alteri acquiri posse. *Nam respondetur*: in eo esse inter obligationem & possessionem alteri quærendam differentiam. Ratio differentiæ hæc est: Nemo alteri obli-

obligari potest, nisi cum detrimento quodam, & incommodo sui patrimonij, quod per obligationem minuitur. Qui igitur stipulatur alteri dari, is hoc agit, ut stipulando faciat conditionem alterius (promittentis scilicet) deteriorem, non quidem ad suam utilitatem, sed illius, cui stipulatur. Hoc autem iniquum, & à ratione alienum, adeoq; minimè permittendum esse Jurisconsulti veteres censuerunt. Cæterùm qui possessionem, alterius nomine sibi traditam, acceptat: alterum cum jacturâ & incommodo alterius locupletiorem non reddit. Haud siquidem possessio, quam alter tradit, ex eo amittitur, quòd alteri, cujus nomine acceptata est, acquiratur: sed quòd ita jure provisum sit, ut quis statim possessionẽ amittat, cùm eam animo possidere desinit; etiamsi ea alij neutiquam acquiratur. *l. quod meo.* 18. *§.* 1. *ff. de acquir. vel amitt. possess. Et hac de re, more suo, prolixè disputat Donellus in l. stipulatio ista.* 38. *§. alteri.* 17. *ff. de verb. obligat.*

3 *gat. num.* 3. *&* 5. Ac sanè hæc decisio sive regula, quâ dicitur, alteri stipulari neminem posse, adeò procedit: ut ex ejusmodi stipulatione alteri factâ ne naturalis quidem obligatio oriatur, *argumento dicti §. si quis alij.* 4. *supr. h. t.* ubi, per hanc stipulationem nihil agi, traditur. Ergò ne naturaliter quidem promissor stipulatori obligatur. Idem etiam *per hunc §. nostrum* probari posse videtur, in quo Imperator ita loquitur: *Alteri stipula-*
4 *ri nemo potest.* Quæ certè dictio, *potest,* negativè posita, *ut hîc,* impossibilitatem & necessitatem importat: tametsi affirmativè posita necessitatem non inducat, *Gloss. & Dd. in c.* 1. *verb. non potest. de reg. jur. in* 6. *Bartol. in l. Gallus.* 29. *in princ. ff. de liber. & posth.*
5 *hered. instituend.* Adde, quòd ne naturalis quidem obligatio est sine cõsensu. *l.* 1. *§. conventionis.* 3. *vers. adeò autem. ff. de pact.* Atqui cum eo, in quem stipulatio collata est, promissorem nihil convenisse constat, utpote cum quo nihil prorsus egerit.

Ita-

Itaq; ſine dubio ei obligari nõ poteſt. Licèt verò inter ipſum ſtipulatorem & promiſſorem conſenſum intervenisse certum ſit: tamen, quod res ipſa docet, nullus talis eſt conſenſus, ut ei detur, qui ſtipulatus eſt. Nulla igitur cum eo pactio in hoc, ut ei detur: ac proinde de eo nulla obligatio, ne naturalis quidem.

Non obſtat huic ſententię *l. Stichũ.* 6
95. §. naturalis. ff. de ſolut. ex qua lege tale quidam ducunt argumentũ: Naturalis obligatio ſolâ naturali æqtate ſuſtinetur, & in ea tanquã radice fundatur. Sed pacta & conventiones 7
ſervari, eſt ęquum. *d. l. 1. ff. de pact.* Ergo videtur dicendũ: ex illa promiſſione, quâ quis nõ ſtipulatori, ſed alij ſe daturũ promittit, naturalem obligationem produci. Non obſtat, *inquã*, hæc argumentatio. Nam ad minorem reſpondetur: verum quidem eſſe in genere, quod affirmatur *in d. l. 1. ff. eod.* æquum eſſe pacta ſervari. Aſt in ſpecie propoſitâ nulla ſubeſt æquitas, quæ ſtipulationem vel pactum, quo actum

actum est, ut alij quippiam præstetur, servandum esse dictitet. Satis enim hoc ab æquitate alienum esset, si jura aliquem sine ullo suo commodo posse alium astringere, ut alteri det aliquid vel faciat, permitterent. Et hanc opinionem, utpote verissimam, *post alios*, defendit Zasius *num. 6. cum seqq.* & Donellus *num. 11. in d. l. stipulatio ista. 38. §. alteri. ff. de verbor. obligat.*

8 Præmissæ autem regulæ, quâ nemo alteri stipulari potest, duæ exceptiones hoc loco afferuntur. Prima hæc est: nisi quis pœnam huic stipulationi apposuerit, hoc modo: *Sempronio dabis fundum: & nisi dede-*
9 *ris, mihi dabis centum?* Quo casu committitur, id est, valet stipulatio: & promissor vel fundum Sempronio dare tenetur; vel si non dederit, mihi cogitur dare centum. In hac enim stipulatione pœnali non inspicitur, intersit ne stipulatoris, an non intersit; sed quæ sit quantitas in conditione stipulationis: hoc est, inspicitur, quæ sit

ſit quantitas in pœnâ. Pœna ete- 10
nim conditionaliter adiici ſolet: &
omnis pœnalis ſtipulatio eſt condi-
tionalis. *§. ult. ſupr. de verb. obligation.*
Atque ita duæ hîc videntur ſtipula-
tiones: una alteri facta in fundo: al-
tera in centum pœnalis, facta ipſi ſti-
pulatori: eaque valet & utilis eſt; &
quaſi extante ſtipulationis condi-
tione, ad pœnam agi poteſt: quam
tamen promiſſor effugiet, ſi priori
ſtipulationi, licèt per ſe inutili, pa-
reat. *Sed videantur Donellus ad d. l. 38.
§. alteri. ff. d. tit. num. 73. & ſeq. Borch-
olt. hîc num. 1. & 2. & Heigius num. 12.
& ſeqq.* Secunda exceptio hæc eſt: niſi 11
quis alteri ſtipulatus ſit, cùm ſua in-
tereſſet, *§. ſed & ſi quis. 19. hoc tit. l. ſti-
pulatio iſta. 38. §. ſi ſtipuler. 20. ff. de
verb. obligat.* Hujuſque exceptionis
ratio in promptu eſt: quia tunc non
alteri, ſed ſibi ipſi obligationem ſti-
pulator, ratione ſui intereſſe, acqui-
rit: *l. liber homo. 118. §. fin. ff. de verb. ob-
ligat.* Sciendum autem eſt: non quo- 12
quo modo cujuſque intereſſe. *l. fide-*

jussoris. 23. *ff. de pactis.* Intelligitur itaque hoc loco per verbum *interest*
13 id, quod pecuniariter interest. Definitur enim interesse id, quod mihi abest, vel quod lucrari potui. *l. si commissa.* 13. *ff. rem ratam haberi.* Lucrari autem tantùm illud intelligimur, quod in pecuniam patrimoniumq;
14 nostrum convertitur. Nec obstat, quod *in l. servus. 7. ff. de servis exportand.* dicitur: hominem afficere beneficio, interesse hominis. *Quia* in illa l. verbum *interesse* κ. χρηστικῶς & abusivè accipitur. Namque propriè id dicitur interesse, quod pecuniariter interest, ut ex definitione interesse jam
15 positâ videre licet. At verba in propriâ significatione exaudienda esse, omnibus manifestum est. *l. non aliter.* 69. *in princ. ff. de legat.* 3. *l. Labeo.* 7. §. 2. *vers. id Tubero. ff. de supellect. legat.*
16 Contingit verò duobus modis: ut intersit nostra pecuniariter, alteri quid dari. Primò si is, cui stipulati sumus, nobis de eadem re reddendâ sit obligatus, ut sic res ad nos revertatur.

Quod

Quod procedit in eo, qui procuratori suo stipulatus fuerit. Quicquid enim procuratori datur, id ipse dominus à procuratore actione mandati consequitur. *l. idemq́; 10. §. si cui mandavero. ff. mandati.* Secundò si nos ei, cui stipulati sumus, jam antè eâ de re obligati simus. Ad hanc speciem pertinent exempla, quæ hîc *in d. §. 19.* de tutore stipulāte pupillo, & de debitore stipulante creditori suo ponuntur. Plura hujus rei exempla extant *in d. l. stipulatio ista. 38. §. si stipuler. 20. & §§. seqq. ff. de verb. oblig.* Cæterùm præter istas duas, sunt & aliæ præfatæ regulæ exceptiones; quas Interpretes *hîc, & in d. §. si quis alij. 4. supr. hoc tit.* examinant. Quod porrò de stipulatore 17
modò expositum est: non posse quem alteri stipulari, nisi vel pœna adjecta sit, vel ejus intersit: idem ex adverso etiam de promissore dicendum *hîc in §. versa vice. 20.* Imperator subiicit: eum nimirum, si non de se ipso, sed de alio promittat, non obligari: sive promiserit, alium

daturum, sive facturum: nisi pœna adjecta fuerit: *de quo suprà in §. si quis alium. 3. hoc tit. & d. l. stipulatio ista. 38. §. at si quis. 2. ff. de verb. obligat.*

§. Item nemo. 21.

Item nemo rem suam futuram, in eum casum, quo sua sit, utiliter stipulatur.

S U M M A R I A.

1. *Inutilis est stipulatio, si quis rem alienam, suam futuram, in eum casum, quo sua sit, stipuletur: ejusq; ratio.*
2. *Quod nostrum est, ampliùs nostrum fieri non potest.*
3. *Quibus casibus quis rem propriam rectè stipuletur, remissivè.*

1 DOcuit Imperator suprà *in §. idem juris. 2. hoc tit.* stipulationem rei suæ esse inutilem: hîc adiicit, inutilem quoq; esse stipulationem, si quis rem alienam, suam futuram, in eum ca-

caſum, quo ſua ſit, ſtipuletur: ut ſi dicat, *Fundum Caii, cùm meus erit, dabis?* Ratio, cur non valeat hæc ſtipulatio, eſt illa: quia tempore conditionis exiſtentis, quo obligatio naſcitur, fundus iſte dari non poteſt. Quid ita? quia quod noſtrum eſt, ampliùs nobis dari, magisque noſtrum fieri nequit. §. *ſic itaq; diſcretis.* 14. *infr. de actionib.* §. *ſed ſi rem,* 10. *ſuprà de legat.* Quamobrem nihil re- 2
fert, utrùm res initiò, id eſt, tempore contractûs mea ſit; an poſtea, hoc eſt, tempore præſtationis. Hîc enim locum regula vulgaris habet: ſtipulationem incidiſſe in eum caſum, à quo incipere non poteſt, *de qua explicatum*
ſuprà in d. §. 2. *hoc tit. num.* 17. Cæterùm 3
aliquot caſus, quibus rem quis propriam rectè ſtipulatur, exponit diligenter Mynſingerus *hic nū.* 4. *& ſeq.*

§. Si de alia re. 22.

Si de alia re ſtipulator ſenſerit, de alia promiſſor: perinde

 nulla

nulla contrahitur obligatio, ac si ad interrogatum responsum non esset: veluti si hominem Stichum à te quis stipulatus fuerit, tu de Pamphilo senseris, quem Stichum vocari credideris.

SUMMARIA.

1. *Stipulatio propter errorem rei, ac dissensum contrahentium vitiatur.*
2. *Error nominis & materiæ non vitiat stipulationem.*
3. *Secus est emptione: & quæ sit ratio differentiæ.*

1 SI erraverint stipulator & promissor in re sive corpore: nulla contrahitur stipulatio, *hoc* §. *nostro. l. inter stipulantem*. 83. §. 1. & *l. continuus*. 137. §. 1. *ff. de verbor. obligat.* Ratio est perspicua: tum quia diversitas responsionis stipulationem annihilat: quam rationem indicat Imperator hic in verbis: *perinde nulla contrahitur obligatio, &c.* Tum quia contractus omnes

omnes conſenſum deſiderant: ac proinde diſſenſu & errore vitiantur. *l. 1. §. conventionis. ff. de pact. l. 1. §. 1. l. 2. l. 3. §. 1. l. in omnibus rebus. 55. & l. in omnibus negocijs. 57. ff. de obligat. & actionib.* Atque hæc quidem de errore corporis tantùm intelligẽda ſunt. Nam error nominis ſtipulationem non vitiat: ut, *dabis mihi ſervum tuum Pamphilum? dabo:* utilis eſt ſtipulatio; etiamſi ſervus non Pamphilus, ſed Mævius vocetur. *l. ſi in nomine. 32. ff. de verb. obligat. l. in venditionibus. 9. §. 1. ff. de contrah. empt.* Error quoque materiæ ſive qualitatis non vitiat ſtipulationem. *Verbi gratiâ*: ſi ſtipuler à Sempronio nummum aureum, ut putabam, cùm reverâ eſſet æreus: ſtipulatio valet: quoniam in corpore conſenſimus: quamvis Sempronius promiſſor, ſi ſciens me fefellerit; de dolo teneatur. *l. ſi id, quod aurum. 22. ff. de verb. obligat. ibiq́ Zaſius, Duarenus, Alciatus & Donellus.* Quocirca error non nominis, non materiæ ſeu qualitatis, ſed corporis, ſtipulationẽ vi-

ciat: velut, ſi ſtipuletur quiſpiam, à Titio Stichum, & promiſſor habeat duos Stichos, nigrum & album; & nigrum intelligat ſtipulator, promiſſor album; non ſubſiſtit ſtipulatio: quia, *ut antè monitum*, ſtipulatio exemplo cæterorum contractuum utriuſque conſenſu perficitur. *d. l. inter ſtipulantem.* 83. §. 1. *& d. l. continuus.* 137. §. 1. *ff. de verb. obligat.* At non conſentiunt, qui errant. *l. ſi per errorem.* 15. *ff. de juriſdict. l.* 2. *in princip. ff. de judic.* Qua in re ſtipulatio ab emptione & venditione nonnihil
3 diſcrepat. Etenim in emptione contrahendâ nihil profuerit, contrahentes in corpore conſenſiſſe, ſi in materia vel qualitate erratum ſit; putà ſi quis æs emat pro auro, vel plumbum pro argento. *d. l. in venditionibus*, 9. §. *ult. & legibus aliquot ſeqq. ff. de contrah. empt.* Ratio differentiæ, cur (*inquam*) error in materia venditionem vitiet, ſtipulationem non item, hæc eſt: quia in ſtipulatione intereſt ſtipulatoris, ut æs ſaltem ſit in obligatione.

Aſt

Aſt in emptione intereſt emptoris, qui viciſſim ad precium obligatur; ne ullo modo in ære vel plumbo, quod pro auro, vel argento venditum eſt, emptio conſiſtat. *Ita ſentiunt Cujac. in d. l. ſi id, quod aurum. 22. ff. de verb. obligat. & lib. 2. obſervat. c. 4. Petr. Auguſtin. Morla in empor. jur. part. 1. tit. 9. in præmiſſ. num. 18. & ſeqq. Gœddæus in Comment. de contrah. & commit. ſtipulat. c. 3. concluſ. 4. n. 20. cum ſeqq. Borcholt. hic num. 4. & in Comment. de verb. obligat. cap. 5. num. 74. & multis ſeqq. & nonnulli alij, quos citavimus infrà ad principium tit. de empt. & vendit. num. 18.*

§. Quod turpi. 23.

Quod turpi ex cauſa promiſſum eſt: veluti ſi quis homicidium vel ſacrilegium ſe facturum promittat: non valet.

SUMMARIA.

1. *Stipulationes turpes, & contra bonos mores, nullius momenti sunt.*
2. *Turpia in jure comparantur impoßibilibus.*
3. *Quæ stipulationes dicantur turpes.*
4. *Turpe est, pro eo pecuniam accipere, quod facere gratis aliquem oportet.*
5. *Inhonestum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi.*
6. *Alterius hereditatem stipulari non licet.*
7. *Advocatus ex eventu litis certam partem lucri stipulari nequit.*
8. *Ex stipulatione turpi, nec obligatio, nec actio oritur.*
9. *Stipulatio turpis adeò vitiatur: ut, licèt appositum sit juramentum, tamen non subsistat.*

1 GEneraliter stipulationes turpes, vel contra bonos mores, nullius momenti sunt, *l. generaliter. 26. cum l. veluti. seq. ff. de verb. obligat. l. ex eo. 4. C. de inutilib. stipulat. & hoc §. nostro.* Ejusque ratio est: quia turpia in jure comparantur impossibilibus. *l. filius. 15. ff. de condit. institut. l. si stipulor. 35. & l. si flagitij. 123. ff. de verbor. obligat.*
2 Turpes autem & contra bonos mores,

res,

res, adeoque inutiles & nullius momenti, sunt primò hæ stipulationes, quibus quid, quod per se & naturâ turpe est, promittitur: veluti si quis homicidium vel sacrilegiū se factur͞u promittat: quę sunt exempla *hujus §. & dictæ l. veluti. 27. ff. d. tit.* Deinde 3
turpis hæc est stipulatio, cùm alicui promittitur pecunia, ne maleficium designet. *l. jurisgent. 7. §. si ob maleficium. 3. ff. de pactis.* Hujus ratio est: quia hoc 4
ipsum turpe est, pro eo pecuniam accipere, ut à maleficio temperes: quod facere sua sponte & gratis unūquemque oportet, *arg. l. 2. & ult. ff. de condict. ob turp. vel injustam causam.* Præterea & illa stipulatio turpis non 5
sine ratione censetur: cùm quis pœnam ab aliquo stipulatur, si illam uxorem non duxerit, aut si ab ea, quam duxerit, diverterit: siquidem inhonestum visum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta, inquit Paulus *in l. Titia. 134. in fine principij. ff. de verb. obligat.* Quò etiam pertinet *l. 2. C. de inuti-*

inutilib. stipulat. Denique turpes existimantur stipulationes, quæ quidem per se turpes non videntur: sed tamen per accidens in se delicti ille-
6 cebram habent. Talis stipulatio est, quâ quis sibi alterius hereditatem deferri stipulatur. *l. stipulatio hoc modo. 61. ff. de verbor. obligat.* Quæ si valere cœperit, quia ejus emolumentum ex morte promissoris pendet, etiam votum & captationem mortis promissoris afferet, quò citiùs hereditate potiri liceat, *arg. l. fin. C. de pact. & l. de fidejcommisso. 11. C. de trans-*
7 *actionib.* Talis item habetur stipulatio advocati, quâ is ex eventu litis certam partem lucri sibi à cliente suo dari stipulatur. *l. salarium. 7. ff. mandati. l. sumptus. 53. ff. de pact. l. 1. §. si cui. ff. de var. & extraordinar. cognit.*
8 Cùm igitur illiusmodi stipulationes non valeant, *per hunc §. nostrum.* & inutiles, nulliusque momenti sint. *d. l. generaliter. 26. & d. l. stipulatio. 61. ff. de verb. obligat.* consequens est, nec actionem aut obligationem inde oriri. *d. l.*
juris-

jurisgentium. 7. §. ſi ob maleficium. 3. ff. de pact. l. non dubium. 5. C. de legib. & d. l. ex eo. 4. C. de inutilib. ſtipulat. Quapropter erronea videtur Cujacij *in d. l. generaliter. 26. ff. de verb. obligat.* & aliorum quorundam opinio, exiſtimantium; turpes ſtipulationes non ipſo jure inutiles eſſe: ſed mero jure valere, & ope tantùm exceptionis infirmari. Quos copioſiſſimè refutat Donellus *in d. l. generaliter. num. 3. & 4. ff. eodem.* 9
Adeò autem ratione turpitudinis ſtipulatio vitiatur: ut, etiamſi appoſitum ſit juramentum; nullas omnino vires ſtipulatio recipiat. *d. l. jurisgentium. 7. §. & generaliter. 16. ff. de pactis. c. non eſt obligatorium. 58. de reg. jur. in 6. Schneidewin. hîc num. 3.* Nulla etenim religio eſt, quâ turpiter facere obſtringamur: eſtq; hîc Deo gratior prævaricatio, quàm obedientia: vel, *ut ait Juſtinianus*, hujuſmodi tranſgreſſio magis placet Deo, quàm jurisjurandi obſervatio. *Novell. 51. in præfatione, poſt medium.*

§. Cùm

§. Cùm quis. 24.

Cùm quis sub aliqua conditione stipulatus fuerit: licèt ante conditionem decesserit: posteà existente conditione heres ejus agere potest. Idem est & ex promissoris parte.

SUMMARIA.

1. *Stipulatio conditionalis ad heredem transit: legatum conditionale non item.*
2. *Quæ sit differentiæ istius ratio.*

1 IN conditionali stipulatione, si ante conditionis eventum sive stipulator, sive promissor moriatur: nihilominus eorum heredes & convenire, & conveniri possunt, hoc §. *nostro.* & *l. si quis. 57. ff. de verbor. obligat.* Aliud est in legato conditionali: *l. legata.* 41. *ff. de conditionib. & demonstrat. l. is, cui.* 42. *ff. de obligat. & actionib. l.* 4. & 5. *ff. quando dies legator. vel fideicommissor. cedat.*

cedat. l. quæ legata. 18. *ff. de reg. jur.* Ratio differentiæ inter legatum & stipulationem hæc est: quia stipulatio conditionalis jam ab initio est aliquid: legatum conditionale non item. Rationem rationis exposuimus suprà *in §. sub conditione.* 4. *de verbor. obligationibus. numer.* 10. 12. *& seq.* 2

§. Qui hoc anno. 25. & ultimus.

Qui hoc anno, aut hoc mense dari stipulatus est: nisi omnibus partibus anni, vel mensis præteritis, non rectè petet. Si fundum dari stipuleris, vel hominem: non poteris continuò agere: nisi tantum spacium præterierit, quo traditio fieri possit.

S U M M A R I A.

1. *Si tempus stipulationi sit adjectum, differendæ solutionis gratiâ: ante tempus elapsum agi nequit.*

2. Pro-

2. Promissum in annos singulos, in principio cujusq; anni peti potest.

3. Quamvis stipulatio pura sit: tamen tantillum temporis inest, quanto traditio fieri possit.

4. Quod de stipulatione dandi hoc loco statuitur: idem etiam de stipulatione faciendi intelligendum est.

1 HIc locus ad verbum ex Pomponij responso est descriptus. *l. qui hoc anno. 42. ff. de verb. oblig.* Cujus sententia hæc est: si tempus stipulationi adjectum sit, differendæ solutionis gratiâ: ante totum tempus elapsum agi non posse. Et quod hîc dicitur: eum, qui hoc anno, aut hoc mense dari stipulatus est; nisi omnibus partibus anni, vel mensis præteritis, non rectè petere: idem quoque procedit, si in annum, aut in duos, tres, vel plures annos, item si proxi-
2 mo mercatu dari stipulatus fuerit. *l. si in annos. 49. ff. de conditionib. & demonstrationib. l. eum, qui. 138. ff. de verbor. obligat.* Secus est, si quotannis, vel in annos singulos, vel annuum aliquid quis promiserit. Nam ab eo in

in principio statim cujusque anni peti poterit: *ut uberiùs explicatum est in §. at si ita stipuleris. 3. suprà, de verb. obligat.* Quæ autem huic §. contrariari videntur; abundè diluit Mynsingerus *hîc num. 2. 3. & 7.* Tandem Justinianus Imp. in calce hujus tituli subnectit: eum, qui fundum vel hominem dari stipulatur; non continuò agere posse. Quamvis enim hæc stipulatio pura sit: & ideo confestim agi posse videatur. *§. omnis stipulatio. 2. suprà, de verbor. obligat.* id tamen benignè, & cum aliquo temperamento temporis intelligendum est. Neque enim cum sacco statim creditor venire debet, *auctore Paulo in l. quod dicimus. 105. ff. de solutionib.* Illud igitur tempus expectandum est, quo executio stipulationis, id est, traditio commodè fieri possit. *l. interdum. 73. ff. de verbor. obligation. §. loca. 5. suprà dicto jam tit. ubi id declaravimus fusius.* Quod porrò hic de stipulatione dandi affertur: idem etiam de stipulatione faciendi statuendum Venu-

3 (margin, beside "Tandem Justi-")

4 (margin, beside "Quod porrò")

lejus IC. respondit: ut videlicet tantum temporis illi stipulationi inesse intelligatur, quo factum promissum præstari queat. *l. continuus.* 137. *§. cùm ita stipulatus:* 2. *& §. seq. ff. de verborum obligationibus.*

Dic mea mens grates imo de pectore TRINO
VNI, sed vero numine req; DEO.

INDEX

INDEX

AVCTORVM, QVI hisce in Commentarijs sparsim citantur.

A.

Domi-

Johan-

INDEX RERVM ET VERBORVM, MAXIME NOTABILIVM, quæ hoc in Commentario continentur.

Prior numerns paginam; posterior paginæ numerum marginalem significat.

A.

Con-

Diem

Iudæus

Obli-

S.

contra-

T.

ERRATORUM CORRECTIO.

PAG. 38. Lin. 24. facessit. p. 64. l. 16. ex eo. p. 78. l. penult. & seqq. p. 100. l. 23. habetur. p. 105. l. 6. ff. de oblig. p. 115. in inscript. lege, De Verb. obligat. p. 145. l. 19. hoc. p. 151. lin. 1. l. sed si damnum. p. 154. l. 14. conventionales. p. 222. l. antepen. in. p. 276. l. 12. in emptione.

FINIS.